O32:1M97:23 F6 SITA KUMARAN ASAN

032:1M97;23
F6

032:1M97:23 F6
ASAN (N.).
MUL
037826

M: University Library.

Call No 032:1M97:23 F6

Accessmber 37826

Availaloan from

This buld be returned on or before
date last marked below.

DOCTRINA VIM PROMOVET INSITAM

25 DEC.
- 6 AUG 1944
14 DEC 1945
2 NOV 1947
27 AUG 1948
28 OCT 1948
- 5 NOV 1949
- 1 AUG 1950
16 OCT 1950
20 DEC 1951
- 4 APR 1954
1 NOV 1958
30 APR 78

O. 61

ചിന്താവിഷ്ടയായ

സീത.

ഒരു ഖണ്ഡകാവ്യം.

എൻ. കുമാരൻ ആശാൻ.

എസ്സ്. ആർ. ബുക്കഡിപ്പോ.

—:0:—

"വിദ്യാഭിവർദ്ധിനി" അച്ചുക്കൂടം—കൊല്ലം.

1101.

032 : 1M9723
F6

മുഖവുര.

ഈ കൃതി എഴുതാൻ ആരംഭിച്ചതു് ൧൯൲൪ ആഗസ്റ്റ് ൧൦-ാനു- ആണു്. ആദ്യത്തെ ൩൦-പദ്യങ്ങൾ അന്നുമുതൽ പല അവസരങ്ങളിലായി എഴുതീട്ടുള്ളതും ശേഷം മുഴുവൻ ഈയിടെ ഏതാനും ദിവസങ്ങൾകൊണ്ടു് എഴുതീട്ടുള്ളതുമാകുന്നു. സീതാദേവി അന്തർദ്ധാനം ചെയ്യുന്നതിൻെറ തലേന്നാൾ രാത്രി വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ഒരു ഏകാന്തസ്ഥലത്തിരുന്നു് തൻെറ പൂർവാനുഭവങ്ങളേയും ആസന്നമായ ഭാവിയേയും മററുംപററി ചെയ്യുന്ന ചിന്തകളാണു് ഈ കൃതിയുടെ പ്രധാന വിഷയം.

ആലുവാ.
൩-൧൨-൧൯. } ഗ്രന്ഥകർത്താ.

അവതാരിക.

നളിനി, ലീല മുതലായ പ്രസിദ്ധകാവ്യങ്ങൾവഴിക്കു ഭാഷാകവിലോകത്തിൽ സുപ്രതിഷ്ഠമായ കീർത്തിലഭിച്ചിട്ടുള്ള കുമാരനാശാനവർകളുടെ 'ചിന്താവിഷ്ടയായ സീത' എന്ന ഈ നവീനകൃതിയെപ്പററി ഒരവതാരിക എഴുതുവാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ ആ അവതാരികയ്ക്കു് ഒരവതാരികയായിത്തന്നെ രണ്ടു വാക്കു പറയേണ്ടതായിട്ടാണിരിക്കുന്നതു്. സാധാരണയായി ഏതെങ്കിലും ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിന്നു് അവതാരികകൊണ്ടുദ്ദേശിക്കുന്ന പ്രയോജനം ആ ഗ്രന്ഥത്തിൻെറ സ്വഭാവവും ഗുണവിശേഷങ്ങളും ചുരുക്കത്തിൽ വിവരിച്ചു കാണിച്ചു ജനസാമാന്യത്തിന്നു് അതുവായിപ്പാൻ ഉൽക്കണ്ഠയുണ്ടാക്കിത്തീൎക്കുകയെന്നുള്ളതാണല്ലൊ. അങ്ങിനെയുള്ള അവതാരികകൾ പ്രായേണ രണ്ടുവിധത്തിലാണു് കണ്ടുവരുന്നതു്. കവിയെ അല്ലെങ്കിൽ ഗ്രന്ഥകാരനെ പൊതുജനസമക്ഷം അവതരിപ്പിക്കുന്നതു് ഒരു വക. പ്രകൃതഗ്രന്ഥത്തെ മാത്രം അവതരിപ്പിക്കുന്നതു മറെറാരു വക. ജനങ്ങളുടെയിടയിൽ ധാരാളമായി പരിചയം സിദ്ധിച്ചു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത ഒരു കവിയുടെ വാസനാവിശേഷങ്ങളും മററും പ്രതിപാദിച്ചെഴുതുന്ന അവതാരികകൾ ഒന്നാമത്തെ വകയിലും പ്രസിദ്ധഗ്രന്ഥകാരൻെറ കൃതിയായാലും ആ ഗ്രന്ഥകാരൻ പ്രകൃതഗ്രന്ഥത്തിൽ വിവരിച്ച വിഷയങ്ങളുടേയും അതു പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ള രീതിയുടേയും വിശേഷങ്ങളും അതുകൊണ്ടു സിദ്ധിക്കാവുന്ന പ്രത്യേക പ്രയോജനവും എടുത്തുകാണിച്ചെഴുതുന്നവ രണ്ടാമത്തെ വകയിലും ഉൾപ്പെടുന്നതാണു്. ആശാനവർകളുടെ ഒരു നവീന കൃതിയാണെന്നറിയുമ്പോൾത്തന്നെ അതുവായിക്കുന്നതിന്നു വേണ്ടടത്തോളം ഉൽക്കണ്ഠ പൊതുജനങ്ങൾക്കുണ്ടാകത്തക്കവിധത്തിലുള്ള കവിയശസ്സു പ്രകൃതഗ്രന്ഥകാരൻ സമ്പാദിച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനാൽ കവിയെ അവതരിപ്പിക്കുന്നതു പ്രസ്തുതകൃതിയെപ്പററി

യെടത്തോളം അപ്രകൃതവും അസംബന്ധവുമാണല്ലോ. ഗ്രന്ഥത്തിലെ വിഷയങ്ങൾ ഇന്നതെല്ലാമാണെന്നു ചുരുക്കത്തിൽ പ്രതിപാദിച്ചു പ്രസ്തുതഗ്രന്ഥത്തെ അവതരിപ്പിക്കുകയാണെങ്കിൽ അതിന്നു "സീതാദേവി അന്തർദ്ധാനം ചെയ്യുന്നതിന്റെ തലേന്നാൾ രാത്രി വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ഒരു ഏകാന്തസ്ഥലത്തിരുന്നു തന്റെ പൂർവ്വാനുഭവങ്ങളേയും ആസന്നമായ ഭാവിയേയുംപററി ചെയ്യുന്ന ചിന്തകളാണു് ഈ കൃതിയുടെ പ്രധാനവിഷയം" എന്നു ഗ്രന്ഥകാരൻ മുഖവുരയിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതു ഒന്നു പകർത്തെഴുതിയാൽ മതിയാകുന്നതുമാണു്. അതിനാൽ മേൽകാണിച്ച രണ്ടുതരം പ്രയോജനങ്ങളിൽ ഏതെങ്കിലും ഒന്നുപോലും എന്റെ അവതാരികയ്ക്കുണ്ടാവാൻ വഴിയില്ലെന്നു് ആദ്യംതന്നെ സമ്മതിക്കേണ്ടതായിട്ടാണിരിക്കുന്നതു്.

പാശ്ചാത്യന്മാരുടെ പ്രധാന കവിതാപ്രസ്ഥാനങ്ങളിൽ ഒന്നും, ഇംഗ്ലീഷിൽ 'ലിറിക്ക്' എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നതുമായ ഖണ്ഡകാവ്യപ്രസ്ഥാനം നമ്മുടെ ഭാഷയിൽ വളരെ ചുരുക്കമാണു്. സാഹിത്യപ്രസ്ഥാനങ്ങളിൽ അങ്ങിനെയുള്ള ഖണ്ഡകൃതികളിലാണു് കവിതാഗുണങ്ങളെല്ലാം തികഞ്ഞിരിക്കുന്നതെന്നു പാശ്ചാത്യസാഹിത്യനിരൂപകന്മാരിൽ പലരും സിദ്ധാന്തിച്ചിട്ടുള്ള സ്ഥിതിക്കു് ഭാഷാസാഹിത്യത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധിവരണമെങ്കിൽ ആ രീതിയിലുള്ള നല്ലനല്ല ഖണ്ഡകൃതികൾ ധാരാളം ഉണ്ടാകേണ്ടതു് അത്യാവശ്യവുമാണു്. പുരാണങ്ങളിലുംമററും അടങ്ങിട്ടുള്ള ഏതെങ്കിലും സംഗതികളെത്തന്നെ അടിസ്ഥാനമാക്കീട്ടും ആ വിധത്തിലുള്ള കൃതികൾ നിർമ്മിക്കാവുന്നതാണെന്നു മാത്രമല്ല അങ്ങിനെ നിർമ്മിക്കുന്ന കാവ്യങ്ങളാണു് ബാല്യംമുതൽക്കുതന്നെ പുരാണകഥകളിൽചേർന്നു സംഭവങ്ങൾക്കു പ്രത്യേകം വിലവച്ചു പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള നമ്മുടെ മനസ്സിന്നു് ഒരു കല്പിതനായികയുടെ ചിന്തയേയോ മററൊ ആസ്പദമാക്കി നിർമ്മിക്കുന്ന കൃതിയേക്കാൾ ആസ്വാദ്യമായിരിക്കുന്നതും. ഈവക പരമാർത്ഥങ്ങളെല്ലാം പ്രസ്തുത ഖണ്ഡകാവ്യത്താൽ

ആശാനവർകൾ നമുക്കു അനുഭവപ്പെടുത്തിത്തന്നിട്ടുള്ളതു കൊണ്ടു് ആധുനിക ഭാഷാകവികൾക്കു് ഇതു നല്ല മാർഗ്ഗദർശകമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടു്; എന്നുംമററും ചിലതു പറഞ്ഞു് ആകപ്പാടെയൊന്നു പുകഴ്ത്തി പൊതുജനങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധയെ ഇതിലേക്കാകർഷിപ്പാൻ നോക്കാമെങ്കിലും അഭിജ്ഞന്മാർ അവക പ്രസ്താവങ്ങളെ കവിയുടെ ഈ പുതിയ പരിശ്രമത്തിന്നുള്ള ഒരു പ്രശംസാപത്രത്തിൻെറ നിലയിലല്ലാതെ ഗ്രന്ഥത്തിൻെറ അവതാരികയുടെ നിലയിൽ ഗണിക്കുന്നതല്ലല്ലോ.

അതിനാൽ മുരാരികവി പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതുപോലെ ആദികവിയായ വാല്മീകിയുടെ പ്രതിഭാവിലാസം ആശ്രയിച്ചുംകൊണ്ടു് എത്രയോ അസംഖ്യം കവിശ്രേഷ്ഠന്മാർ പലതരത്തിലും പല ഭാഷകളിലും വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ള വിഷയങ്ങളിൽ ഒരു ചെറിയ ഭാഗത്തെ ഏതേതെല്ലാം അംശങ്ങളെക്കൊണ്ടാണു് പ്രസ്തുതകവി നമുക്കു പുതുമപ്പെടുത്തിത്തരുന്നതെന്നും അതുകൊണ്ടു സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള വിശേഷങ്ങൾ എന്തെല്ലാമാണെന്നും താരതമ്യപ്പെടുത്തിനോക്കി രസിക്കുന്നതിന്നു പ്രസ്തുതഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണിച്ചുതന്നിട്ടുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളിലേക്കാണു് വായനക്കാർ പ്രധാനമായി ശ്രദ്ധവെക്കേണ്ടതായിരിക്കുന്നതു്.

ശ്രീരാമൻെറ സീതാപരിത്യാഗംമുതൽ സീതയുടെ അന്തർദ്ധാനംവരെയുള്ള ഘട്ടത്തിലെ പല സംഭവങ്ങളും സീതയുടെ ചിന്തയിൽ ഓരോരോവഴിക്കു കടന്നുകൂടുന്ന പ്രധാനവിഷയങ്ങളായി പ്രകൃതകവി നമുക്കനുഭവപ്പെടുത്തിത്തരുന്നുണ്ടു്. അവക സന്ദർഭത്തെ ആദ്യമായി വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ള ആദികവിയുടേയും മററും പ്രതിഭകളിൽ പ്രതിഫലിച്ചിട്ടുള്ള സീതയുടെ നിലയും സ്വഭാവവും ആശാനവർകൾ നമുക്കു കാണിച്ചുതരുന്ന സതീരത്നത്തിൻെറ നിലയും സ്വഭാവവും തമ്മിൽ ഏതേതംശങ്ങളിലാണു് വ്യത്യാസപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതെന്നു തന്നെ ഒന്നാമതായി നോക്കാം. ഭർത്താവു തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചവിവരം

ലക്ഷ്മണൻ പറഞ്ഞറിഞ്ഞപ്പോൾ വാല്മീകിയുടെ സീത പറയു-
ന്നതിങ്ങിനെയാണ്:—

"ദീനയായ്മാനസംവെന്തുരുകിപ്പിന്നെ
ജാനകി ലക്ഷ്മണനോടു ചൊല്ലീടിനാൾ
എന്നുടെദേഹത്തെദുഃഖത്തിനായ്ക്കൊണ്ടു
തന്നെനിൎമ്മിച്ചിതുധാതാവുനിശ്ചയം
ഈവിധംദുഃഖസ്വരൂപിണിയായിഞാൻ
കേവലംതീൎന്നിതല്ലോ ഭുവി ലക്ഷ്മണ!
ദുഷ്കൃതമെന്തോന്നുചെയ്തുഞാൻമുജ്ജന്മ-
മാക്കോൎക്കപതീവിയോഗംവരുത്തിഞാൻ
ശുദ്ധപാതിവ്രത്യനിഷ്ഠയുള്ളോരെന്നെ-
യിത്തരംദൂരേത്യജിച്ചിതല്ലോ നൃപൻ
പണ്ടുഞാൻ രാമപാദാബ്ജംശരണമാ-
യ്ക്കൊണ്ടുതാനാശ്രമവാസമാൎന്നീടിനേൻ
എന്നിട്ടുമേറെനിൎഭാഗ്യയാകുംമമ-
വന്നുചേൎന്നല്ലോ മഹാപത്തുലക്ഷ്മണ!
അങ്ങനെയുള്ളഞാനാരെയുംകൂടാതെ
യെങ്ങനെവാഴുന്നിതാശ്രമഭൂമിയിൽ
ഇമ്മട്ടുനിത്യംസഹിക്കുന്നസങ്കടം
സൌമ്യഞാനാരോടുചൊല്ലീടുവതയ്യോ!
എങ്ങിനെയെന്തുഞാൻഭക്ഷിച്ചിടേണ്ടതു-
മെങ്ങനെ നേരംകഴിയുന്നു ദൈവമേ!
എന്തോന്നുഞാൻമുനിമാരോടുചൊല്ലേണ്ട-
തെന്തൊരുസൽകൎമ്മമാണുചെയ്യേണ്ടതും
ഗംഗാജലത്തിലിപ്പോൾത്തന്നെഞാൻമൃത-
മിങ്ങെന്റെദുൎജ്ജീവിതത്തെക്കളകിലൊ
എന്നുടെ ഭൎത്തൃവംശം നശിക്കുംപര-
മെന്നതുകൊണ്ടതിനുംകഴിവില്ല ഹാ!
കല്പനപോലെ നീചെയ്യു! ദുഃഖാംബുധൌ

കീൎത്തിപെട്ടൊഴുകീടുമെന്നത്യുജ്ഝിക്കുന്നീ
പൃഥ്വീശശാസനേനിൽക്കാരീസൌമ്യന്താ-
നന്ത്യചൊല്ലുന്നതുകൂടിശ്രവിക്കുന്നീ
ശത്രുഘ്നനത്തൊടെല്ലാംഭേദമെന്നിയേ
നിശ്ചലഭക്ത്യാതൊഴുതുകുമ്പിട്ടുഞാൻ
ചേതസാപാരംവിനീതയായ് ക്ഷേമങ്ങൾ
ചോദിച്ചിട്ടെന്നുചൊൽകനീലക്ഷ്മണ!
രാജാവിനോടുംശിരസാവണങ്ങിഞാൻ
വ്യാജംവിനാകുശലങ്ങൾചോദിപ്പതും
മററുള്ളവന്ദ്യജനത്തോടുമാകവേ
മുററുമെൻവന്ദനം ചെന്നറിയിക്കനീ
ധൎമ്മത്തിലേററവുംശ്രദ്ധയാവാഴ്കെന്നോ-
രമ്മന്നനോടുഞാൻ ചൊന്നതായ്ച്ചൊൽകനീ
സീതസംശുദ്ധയാണെന്നതുതത്വമായ്
ബോധിച്ചിട്ടുന്നിതല്ലൊഭവാൻരാഘവ!
ഭക്തിയത്യന്തംഭവാനിലുണ്ടെന്നതും
നിത്യംതേഹിതംനോക്കുന്നവളെന്നും
നന്നായറിഞ്ഞിരിക്കുന്നവനാം ഭവാ-
നിന്നപവാദത്തിലുണ്ടായഭീതിയാൽ
മന്നവവീര!കാട്ടിൽകളഞ്ഞീടിനാ-
നെന്നെയെന്നുള്ളതുനല്ലയുക്തംതവ
പാൎത്താലപവാദമൂലമായങ്ങയ്ക്കു
കീൎത്തികേടുണ്ടായ്വരുന്നതാണെങ്കിലോ
തീൎത്തുകൊള്ളേണ്ടവളാണതുഞാനെന്നി-
ക്കോൎത്താൽപരമാഗതിഭവാൻതാനല്ലൊ
ധൎമ്മത്തിലത്യന്തതാല്പൎയ്യമാണെന്നോര-
മ്മന്നനോടെൻറവാക്കായിതുംചൊൽകനീ
തന്നുടെസോദരന്മാരിലെന്നോണമ-
ങ്ങെന്നുമേവൎത്തിക്കപൌരജനങ്ങളിൽ
മന്നവ!പൌരജനങ്ങളിൽ ധൎമ്മത്തി-

നൊന്നുമേതെററുപററാതെവത്തിപ്പതാം
എത്രയുംമുഖ്യമായിട്ടുംഭവധമ്മ-
മുത്തമകീത്തിയുമുണ്ടാമതുമൂലം
പൌരരോതുന്നോരംകീത്തിയെപ്പററിഞാ-
നേറയുമിങ്ങനുശോചിപ്പതുപോലെ
എന്നുടെയിശ്ശരീരത്തെക്കുറിച്ചെന്നു-
മെന്നുള്ളംകൊണ്ടനുശോചിപ്പതില്ലിഹ.
ഭത്താവുതാൻദൈവമായതുനാരിക്കു
മിത്രവുമാചാൎയ്യനുംപതിതന്നെയാം
അതുകയാൽപ്രാണങ്ങൾകൊണ്ടും പതിപ്രിയ-
മാകുന്നതുചെയ്യവേണംവിശേഷിച്ചും
ഇത്തരംഞാനുരചെയ്തതായുണ്ടുരാ-
ധാത്രീപതിയോടുചൊല്ലുകലക്ഷ്മണ!
ഗഭിണിയാമെന്നെനോക്കീട്ടുഗമിക്കനീ-
യിപ്പോളിതാനുമമേ ചൊല്ലുവാനുള്ളതും"

സീതയുടെ പരമാപൽസന്ദൎഭത്തിലുള്ള ഈ വാക്കുകളിൽ നിന്ന് ആ നായികയുടെ ഏതൊരു നിലയിലുള്ള മനോവൃത്തിയെയാണ് ആദികവി വെളിപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതെന്നു നോക്കുക. കഷ്ടിച്ചു പ്രായംതികഞ്ഞതിനാൽ സ്വഭാവഗതിയുറച്ച് യൌവരാജ്യാഭിഷേകത്തിനു പ്രാപ്തിയായ കാലംമുതൽക്കുള്ള ശ്രീരാമന്റെയും സീതയുടെയും സ്വഭാവോൽക്കർഷത്തെ അഭിഷേകവിഘ്നം മുതലായ ഓരോരോ സംഭവങ്ങളാൽ ക്രമത്തിൽ ക്രമത്തിൽ പുഷ്ടിപ്പെടുത്തിക്കാണിച്ച് പട്ടാഭിഷേകംവരെയുള്ള ഘട്ടത്താൽ പുരുഷന്മാരിൽ സ്വഭാവോൽക്കർഷംകൊണ്ടു ശ്രീരാമനെതിരായും പതിവ്രതകളിൽ സീതക്കെതിരായും യാതൊരാളുമില്ലെന്നു നല്ലവണ്ണം അനുഭവപ്പെടുത്തി വ്യവസ്ഥാപിച്ചതിന്നുശേഷം ആ നായികാനായകന്മാരുടെ ഉൽകൃഷ്ടസ്വഭാവങ്ങൾക്കെതിരായി മറെറാന്നുകിട്ടാൻ വഴിയില്ലാത്തതിനാലെന്നപോലെ ശേഷം ഭാഗംകൊണ്ട് ശ്രീരാ

മൻെറ സ്വഭാവോൽകർഷവും സീതയുടെ സ്വഭാവോൽകഷവും തമ്മിൽത്തന്നെ താരതമ്യപ്പെടുത്തി കാണിക്കുന്നതിലാണ് ആ ആദികവിയുടെ മനോധൎമ്മം പ്രകാശിക്കുന്നതു്. ആ ഉൽകൎഷതാരതമ്യമാണ് സീതാപരിത്യാഗഘട്ടം മുതൽക്കുള്ള കഥയുടെ ജീവനായിനില്ക്കുന്നതും. പിതാവിൻെറ സത്യം രക്ഷിപ്പാൻമാത്രംവേണ്ടി സ്വസുഖത്തെ തീരെ വകവയ്ക്കാതെ രാജ്യം ഉപേക്ഷിച്ചു കാട്ടിൽ പോവാൻ മടിക്കാത്ത ധൎമ്മവീരൻ പത്നിയെ ഉപേക്ഷിക്കുന്ന വിഷയത്തിൽ സ്വന്തം സുഖത്തെപ്പററിയേടത്തോളം ചിന്തിക്കുകതന്നെയില്ലെന്നു പറയേണ്ടതായിട്ടില്ല. ഉത്തമനായ രാജാവിൻെറ നിലയ്ക്കു് ഏതൊരു സംഗതിയിലും പ്രജകളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തേണ്ടതും അവരുടെ സകല നടപടികൾക്കും നിദൎശനമായിരിക്കേണ്ടതും ഒഴിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത മുഖ്യധൎമ്മമായിട്ടാണിരിക്കുന്നതു്. അഗ്നിപരിശുദ്ധിവഴിയായും മററും പാതിവ്രത്യനിഷ്ഠയുടെ ശക്തിയും തന്നെക്കുറിച്ചുള്ള ഭക്തിസ്നേഹാദികളും നല്ലവണ്ണം അനുഭവം വന്നിട്ടുള്ള ധൎമ്മപത്നിയെ നിരാധാരയാക്കി കാട്ടിൽ കൊണ്ടുപോയിക്കളയുന്നതു് വലിയ അന്യായവും കരുണാഗുണത്തിനു യോജിക്കാത്ത കടുംക്രൂരതയുമാണെന്നുള്ളതിന്നും സംശയമില്ല. ഇങ്ങിനെ പരസ്പരം വിരുദ്ധമാകയാൽ ഒന്നും പ്രവൎത്തിക്കാൻ തരമില്ലാത്ത മഹാവിഷമഘട്ടത്തിൽ ശ്രീരാമൻ തീൎച്ചപ്പെടുത്തിയ സംഗതിയുടെ സൂക്ഷ്മം പരിശോധിക്കുക. സാധാരണയായി ജനങ്ങൾ വേണ്ടാത്ത അപവാദം പറഞ്ഞുണ്ടാക്കിയാൽ പത്നിയെ ശ്വശ്രൂഗൃഹത്തിലേക്കയയ്ക്കുന്നതു് അത്ര വലിയ കഠിനമായിക്കരുതുന്നതല്ല. പക്ഷെ ആവിധം ചെയ്യുന്നതു് പ്രായേണ തൻെറ നില രക്ഷിപ്പാൻ കൊള്ളരുതാത്തവൎക്കല്ലാതെ ഒരുൽകൃഷ്ട നായകനു ചേരുന്നതല്ല. വിശേഷിച്ചും അതു ജനകരാജാവിനെ അവമാനിക്കുകയുമായിത്തീരും. അതുകൊണ്ടു് പത്നിയെ തീരെത്തള്ളിക്കളഞ്ഞനില വരുത്തിത്തന്നെ അപവാദം തീൎക്കാനാണ് ആ ഉത്തമ നായകൻ കരുതുന്നതു്. എന്നാൽ ദേവി

യുടെ പരിശുദ്ധി തനിക്കു നല്ലവണ്ണം നിശ്ചയമുള്ളതാകയാലും ജനങ്ങൾ പറയുന്ന അപവാദം കൃത്രിമമാകയാലും വാസ്തവത്തിൽ തെററു ജനങ്ങളിലായതുകൊണ്ടു് ദേവിയെ കാട്ടിൽ കൊണ്ടുപോയിക്കളയുന്ന കാൎയ്യത്തിലും ജനങ്ങളെപ്പററിയേടത്തോളം അതിനിഗൂഢമായ ഒരു കാൎയ്യം ആ ഗംഭീരാശയൻ ഒതുക്കിവെയ്ക്കുന്നുണ്ടു്. ആ സംഗതിയെത്തന്നെ, താൻ ചെയ്യേണ്ടിവന്ന ക്രൂരതയ്ക്കു കുറച്ചൊരു സമാധാനമുണ്ടാകാനുള്ള വഴിയായിക്കരുതുന്നതുമുണ്ടു്. അതാണു്, ദശരഥനുമായുള്ള മൈത്രീബന്ധം നിമിത്തം തന്റെ പിതൃസ്ഥാനീയനായ വാല്മീകിമഹൎഷിയുടെ ആശ്രമത്തിന്നടുക്കൽ കൊണ്ടുപോയി സീതയെ അവിടെ ഉപേക്ഷിപ്പാനായി ലക്ഷ്മണനോടു സ്വകാൎയ്യമായിട്ടേൽപ്പിക്കുന്നതിന്റെ തത്വം. പിതൃതുല്യനായ മഹൎഷി, ദേവിയെ പുത്രീനിൎവ്വിശേഷം രക്ഷിക്കാതിരിക്കയില്ലെന്നും പ്രസവശുശ്രൂഷ, ബാലശുശ്രൂഷ മുതലായതിന്നു വേണ്ട ഏൎപ്പാടുകളും നടത്തുമെന്നുംമററും ശ്രീരാമൻ പൂൎണ്ണമായി വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടു്. സീതയുടെ പ്രസവകാലത്തിന്നു ശരിയായി ശത്രുഘ്നൻ ആ ആശ്രമസ്ഥലത്തെത്തിയ സംഗതി പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതും ഈ നിഗൂഢകാൎയ്യത്തെയാണു് വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നതു്. ശ്രീരാമൻ ആ കാൎയ്യം എങ്ങിനെ നിഗൂഢമായ വിധത്തിൽ നിൎവ്വഹിച്ചിരിക്കുന്നുവോ അതുപ്രസ്താവിക്കുന്ന ആദികവിയും നായകന്റെ ആ ഗൂഢാശയം സ്പഷ്ടമായിപ്പറയാതെ നിഗൂഢമായിക്കാണിച്ചുംകൊണ്ടു കാവ്യത്തിന്നു പുഷ്ടിവരുത്തുകയാണു് ചെയ്തിരിക്കുന്നതും.

സീതാപരിത്യാഗവിഷയത്തിൽ ശ്രീരാമന്റെ ഹൃദയത്തിലുള്ള നിഗൂഢാശയം മേൽപ്രകാരമെല്ലാമാണെങ്കിലും പരിശുദ്ധയായ പ്രിയപത്നിയെപ്പററിയുള്ള അപവാദം ആ ദേവിയോടു നേരെ പറയുന്നതിന്നോ ആ പ്രദേശത്തുവച്ചു ഗ്രഹിപ്പിക്കുന്നതിന്നുപോലുമോ ആ ധീരപുരുഷൻതന്നെയും ധൈൎയ്യപ്പെടുന്നില്ല. എന്നുമാത്രവുമല്ല, കരുണാപരവശമായ

അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം ദേവിയെ ആവിധത്തിൽ ത്യജിക്കേണ്ടിവന്നതിനെപ്പററി കഠിനമായി പരിതപിക്കയും വെറും മിഥ്യയായ അപവാദത്താൽ ആ സതീരത്നത്തിന്നനുഭവിക്കേണ്ടിവന്ന സങ്കടം ചിന്തിച്ചു വെന്തുരുകുകയും ചെയ്യുന്നു. സർവ്വസ്വാതന്ത്ര്യനായ ആ രാജേന്ദ്രൻ അവശനായിത്തീൎന്നു കാലക്ഷേപത്തിന്നു സകലരും കീഴ്പ്പെടണമെന്നു് തീർച്ചപ്പെടുത്തി അനുജന്മാരെ അളയച്ചുവരുത്തി പലതരത്തിലും സങ്കടം പറകയും,

"നിർദ്ദോഷയാണവളെന്നുള്ളതുനല്ല
നിശ്ചയമുണ്ടെനിക്കെന്തുചെയ്യാവതും.
ലക്ഷ്മണ! താനും പുരൈവരെല്ലാവരുംകാൺകവെ
തൽക്ഷണമഗ്നിയിൽ ചാടിയല്ലോസതി.
മൈഥിലിനിർദ്ദോഷയാണെന്നുപാവക-
നോതിനാൻദിവ്യജനങ്ങളുമോതിനാർ"

എന്നുംമററും അവലാതിപ്പെട്ടുകയും,

"എന്നുടെവാക്കുകൾകേൾക്കുന്നവരെങ്കി-
ലിന്നുഞാൻചൊന്നതുനിങ്ങൾമാനിക്കണം"

എന്നു നിലവിട്ടപേക്ഷിക്കയുംചെയ്യുന്നുണ്ടു്.

ധർമ്മത്തിനും അപകീർത്തിതീർക്കുവാനുംവേണ്ടി സ്വന്തം പ്രാണനെപ്പോലും കളവാൻ ഒരുങ്ങുന്നാളാണെന്നു പലതുകൊണ്ടും തനിക്കു ബോദ്ധ്യംവന്നിട്ടുള്ള ഭർത്താവു് തന്നെ ഈവിധത്തിൽ ഉപേക്ഷിച്ചതു വേറെ ഒരു ഗതിയുമില്ലാഞ്ഞിട്ടാണെന്നുള്ളതും വാല്മീകിയുടെ വാസസ്ഥലത്തു കൊണ്ടുപോയി ത്യജിക്കുന്ന തത്വവും,

"നീറുന്നമാനസത്തോടുമാമാജ്ഞചെ-
യ്യാലയമുൾപ്പുക്കിരുന്നാൻനരേശ്വരൻ
നിർദ്ദോഷയാകുന്നനിന്തിരുമേനിയെ
ധാത്രീപതിയുപേക്ഷിച്ചുമതസന്നിധൌ

ലോകാപവാദഭയത്താൽത്ത്യജിച്ചിതു
രാഘവനന്യഥാ ചിന്തിയായ്കുത്തമേ
പുണ്യാശ്രമത്തിന്നരികെഭവതിയെ-
യിന്നഹോഞാൻത്ത്യജിക്കേണമെന്നുപറഞ്ഞയാ
ഞങ്ങടെതാതൻദശരഥരാജാവു-
തന്നുള്ളിലേററംപ്രിയംപെരുതുള്ളവൻ
ഇഷ്ടനത്യന്തം സഖാ മുനിപുംഗവൻ
ശിഷ്ടൻയശോരാശിവാല്മീകിതാപസൻ
അമ്മഹാത്മാവിൻെറതൃപ്പാദപത്മങ്ങൾ
നന്മയോടാശ്രയിച്ചാകുലംകൂടാതെ
രാഘവരാജനിൽസ്നേഹമോട്ടംവാഴ്ക"

എന്നുള്ള ലക്ഷ്മണൻെറ വാക്കിൽനിന്നു നല്ലവണ്ണം ഗ്രഹിച്ചിട്ടു തന്നെയാണു് സീതാദേവിയും മേൽകാണിച്ചപ്രകാരം ലക്ഷ്മണനോടു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. ഭർത്താവിൻെറ നേരെ പരിഭവമൊ ഈൎഷ്യയൊ യാതൊന്നും ആ ദേവി പ്രകടിപ്പിക്കുന്നില്ല. കല്പിച്ചുകൂട്ടി തന്നെ അവമാനിച്ചതായി കരുതുന്നതുമില്ല. നേരേമറിച്ചു്, തൻെറ ജീവിതം ദുഃഖമനുഭവിക്കാനായിത്തന്നെ ഉണ്ടായതാണെന്നും ഇതെല്ലാം ജന്മാന്തരകൎമ്മഫലമായിരിക്കണമെന്നും കരുതി തന്നെത്താൻ വെറുക്കുകയാണു് ചെയ്യുന്നതു്. എന്നും അപത്തനുഭവിക്കാനായുള്ള ഈ നികൃഷ്ടജീവിതത്തെ ഇപ്പോൾതന്നെ വല്ലവിധത്തിലും ഗംഗയിലിട്ടുകളഞ്ഞേക്കാമെന്നുവച്ചാൽ ഗൎഭത്തിലിരിക്കുന്ന ഭൎത്തൃസന്താനം നശിച്ചുപോകുമല്ലൊ; അതിനാൽ അവിധത്തിലും പരിഹാരത്തിനു നിവൃത്തിയില്ലാത്ത നിലയിലാണല്ലൊ അകപ്പെട്ടുപോയതു് എന്നമട്ടിലാണു് ആ പതിവ്രത വ്യസനിക്കുന്നതും. എന്നുതന്നെയുമല്ല, ഈ വിധം തന്നെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടിവന്നതിൽ ഭൎത്താവിനു തന്നെക്കുറിച്ചുണ്ടാ

കാവുന്ന കഠിനപശ്ചാത്താപത്തെപ്പററിയാണു് ആ സാധ്വി പ്രധാനമായി വിചാരിക്കുന്നതും സങ്കടപ്പെടുന്നതും. അതുകൊണ്ടാണു്, എന്റെ പാതിവ്രത്യശുദ്ധിയും ഭക്തിയും ഹിതംനോക്കുന്ന സ്വഭാവവും എല്ലാം നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞിട്ടാണല്ലോ. ഭവാൻ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചതു് എന്നും, അപവാദംനിമിത്തം അങ്ങേക്കു കീർത്തികേടുണ്ടായി വരുന്നതാണെങ്കിൽ അതു തീർക്കാൻ ചുമതലപ്പെട്ടവളാണു് ഞാൻ എന്നും, സ്വന്തം സഹോദരന്മാരിലെന്നതുപോലെതന്നെ പൌരജനങ്ങളിൽ എന്നും അവിടുന്നു പെരുമാറണമെന്നും, പൌരന്മാർ പറയുന്ന അയശസ്സിനെപ്പററി ഞാൻ എത്രത്തോളം സങ്കടപ്പെടുന്നുണ്ടോ എന്റെ ദുഃസ്ഥിതിയെപ്പററി അത്രത്തോളം ഞാൻ അനുശോചിക്കുന്നില്ലെന്നും മററും ആ ദേവി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്. എന്റെ പരിശുദ്ധിയും മററും നല്ലവണ്ണം അറിയാതെയാണു് ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതെങ്കിൽ അതുകൊണ്ടു പക്ഷെ എനിക്കു സങ്കടമുണ്ടാകുമായിരുന്നേക്കാം. അതു വേണ്ടടത്തോളം ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടിട്ടുതന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചതാകയാൽ നിവൃത്തിയില്ലാതെ ചെയ്തതാണെന്നു് എനിക്കു നല്ല വിശ്വാസമുണ്ടു്. അതിനാൽ ഞാൻ ഇതിൽ അത്ര സങ്കടപ്പെടുന്നില്ല. അതു കരുതി അങ്ങു വ്യസനിക്കരുതു്. ഞാൻ അങ്ങയ്ക്കുള്ള അപവാദം തീർക്കാൻ ചുമതലപ്പെട്ടവളാകയാൽ ഈ സംഗതിയിൽ ചെയ്യേണ്ടതു ചെയ്തു എന്നു മാത്രമല്ലാതെ ഒരു ക്രൂരത കാണിച്ചതായിക്കരുതുവാനവകാശമില്ല. എന്റെ കഷ്ടസ്ഥിതിയെക്കാൾ അവിടേക്കു് ഇങ്ങിനെയൊരപവാദം പറഞ്ഞുണ്ടാക്കിയല്ലോ എന്നുള്ളതാണു് എനിക്കു വളരെയധികം അസഹ്യമായിരിക്കുന്നതു്. രാജാവിന്നുചിതമായ ധർമ്മം പ്രവർത്തിക്കാതിരിപ്പാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്നോർത്തും ഈ കാര്യത്തിൽ എന്നെപ്പററി പശ്ചാത്തപിക്കാതെ സമാധാനിക്കേണ്ടതാണു്. എന്തിനധികം പറയുന്നു, സഹോദരന്മാരിൽ എത്രത്തോളം ദൃഢവിശ്വാസമുണ്ടോ പൌരജനങ്ങളിലും അത്രതന്നെ വിശ്വാസത്തോടുകൂടി പെരുമാറി ഈ വാല്മീകിവാസസ്ഥ

ലത്തല്ലാതെ മററൊരുകാട്ടിൽത്തന്നെ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചാലും എൻെറ ഭക്തിശുദ്ധികളറിഞ്ഞ അവിടുന്ന് ചെയ്തതാകയാൽ എനിക്കതുകൊണ്ടു വ്യസനമുണ്ടാകുന്നതല്ലെന്നു കരുതണം. എന്നിങ്ങിനെ ആ മനസ്വിനിയുടെ അവക ഓരോ വാക്കുകളും ഭർത്താവിനെ ആശ്വസിപ്പിക്കുന്ന നിലയിലുള്ളതായിട്ടാണല്ലൊ പര്യവസാനിക്കുന്നതു്.

പിന്നെ ഗംഭീരമനസ്വിനിയായ സീത ലക്ഷ്മണനോടായിത്തന്നെ പറയുന്ന "ഗർഭിണിയാമെന്നെനോക്കിഗ്ഗമിക്കനീ" എന്നതിൻെറ ഊർജ്ജിതം നോക്കുക. ഈ സ്ഥിതിക്ക് മേലിലും പല അപവാദങ്ങളും പറഞ്ഞുണ്ടാക്കില്ലെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല: എന്നാൽ മുമ്പിലത്തെപ്പോലെതന്നെ നിങ്ങൾ ചിലർ അതിനു സാക്ഷിയായിരിക്കട്ടെ. എന്തിനു; അകല്പാടെ ഇനി ഞാനീലോകത്തെ അല്പമെങ്കിലും സാരമുള്ളതായി തീരെക്കരുതുന്നില്ല; എന്നൊക്കെയാണല്ലൊ അതിൽനിന്നും വന്നുകൂടുന്നതു്.

സാധാരണയായി സജ്ജനങ്ങളുടെ സ്വഭാവഗുണത്തിനുള്ള അതിശയം അവർ മഹാവിപത്തിൽപെടുന്ന അവസരത്തിലാണ് അധികം പ്രകാശിക്കുന്നതു്. അങ്ങിനെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന ഗുണാതിശയങ്ങൾ മററുള്ളവരുടെ പശ്ചാത്താപത്തെ ക്രമത്തിലധികം വൎദ്ധിപ്പിക്കുകയാണ് ചെയ്യുന്നതെന്നുള്ളതും അനുഭവസിദ്ധമാണ്. സീതാദേവി പറഞ്ഞയച്ച ആശ്വാസവാക്കുകൾ ശ്രീരാമനെ ഏതു നിലയിലാക്കിത്തീൎത്തുവെന്നുള്ള സംഗതി, ആ മഹാപുരുഷനെസ്സമാധാനപ്പെടുത്തുവാൻ ലക്ഷ്മണന്ന് സാമാന്യത്തിലധികം പ്രയാസവും തത്വോപദേശങ്ങളും വേണ്ടിവന്നതായും ഒടുവിൽ:—

"പിന്നെയുംവന്നുകൂട്ടുംരഘുനായക!
മുന്നമുണ്ടായൊരപവാദമോൎക്കണം
യാതൊരുലോകാപവാദംഭയപ്പെട്ടു

സീതയാംസാധ്വിയെസ്സന്ത്യജിച്ചുഭവാൻ
അയപവാദംപുരത്തിലുംനാട്ടിലും
ശ്രേയസ്സറുത്തുരണ്ടാമതുംവന്നിടും”

എന്നതന്നെയും പറയേണ്ടതായും കാണിച്ചതുകൊണ്ടു തന്നെ ആദികവി വ്യക്തമാക്കീട്ടുണ്ടു്. സീതാദേവിയാകട്ടെ, ലക്ഷ്മണനോടു അവസാനത്തിൽ സൂചിപ്പിച്ചുപറഞ്ഞതു പോലെ തന്നെയാണു് കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ ഒരുങ്ങുന്നതു്. ലക്ഷ്മണൻപോയ ഉടൻതന്നെ വാല്മീകിമഹർഷി അടുത്തുവന്നു ആ ദേവിയെ,

“ശ്രീമാൻദശരഥൻതൻവധുവാണുനീ
രാമനേററംപ്രിയമാണ്ടൊരുപത്നിനീ
ഭൂമീശനാംജനകൻതൻെറപുത്രിനീ
ശ്രീമതി!തേ സൽപതിവ്രതേ സ്വാഗതം.
വിസ്രബ്ധയായിരുന്നീടുകവൈദേഹി!
വത്സേ!മമസമീപത്തിലാണിപ്പോൾനീ.
താതഗേഹത്തിൽവന്നെന്നുചിന്തിച്ചാലു-
മേതുമേപുത്രി! വിഷാദിച്ചിടായ്കനീ.”

എന്നുംമററുംപറഞ്ഞു് നല്ലവണ്ണം ആശ്വസിപ്പിച്ചിട്ടാണു് ആശ്രമത്തിലേക്കു് കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയതു്. സീത വളരെ കാലം അവിടെതാമസിക്കയുംചെയ്തു; എങ്കിലും പ്രപഞ്ചകാര്യങ്ങളിൽനിന്നെല്ലാം വിരക്തയായി എപ്പോഴും ഈശ്വരഭജനം ചെയ്തുകൊണ്ടും ചില ഫലമൂലങ്ങൾ മാത്രം ഭക്ഷിച്ചു ശരീരത്തെ നിലനിൎത്തിക്കൊണ്ടും കഴിച്ചുകൂട്ടുന്ന ഒരു പുതിയ തപസ്വിനിയെക്കൂടി അവിടെയുള്ള താപസിമാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ കാണ്മാൻ സംഗതിവന്നതല്ലാതെ വിരഹിണിയായ ഒരു നായികയെ ആ ആശ്രമത്തിൽ ആരും കാണ്മാൻ സാധിച്ചില്ല. രാഗദ്വേഷാദികളായ വികാരങ്ങൾക്കൊന്നും സ്ഥലം കിട്ടാതായിത്തീൎന്ന ആ സതിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ രണ്ടുദ്ദേശം

മാത്രമേ പിന്നെയുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഗൎഭിണിയായിത്തീൎന്ന സാധ്വിതിക്കു ഭൎത്തൃവംശം നിലനിൽക്കുന്നതിനുവേണ്ടി പുത്രരെ തക്കപ്രായമാകുന്നതുവരെ രക്ഷിച്ചു വളൎത്തണം എന്നതൊന്ന്. ലോകാപവാദം കേൾപ്പാനിടയായ അവസരത്തിൽത്തന്നെ ജീവിതം ഉപേക്ഷിപ്പാൻ നിവൃത്തിയില്ലാതെ വനസ്ഥിതിക്ക് ആ അപവാദം വെറും മിഥ്യയാണെന്നു തെളിയിക്കാഞ്ഞാൽ അകീൎത്തി നിലനിന്നേക്കാവുന്നതുകൊണ്ട് എപ്പോൾ അതു ശരിയായിത്തെളിയിച്ചു ജനങ്ങളെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുവാൻ സംഗതിവരുന്നുവൊ ആ നിമിഷത്തിൽത്തന്നെ ഇഹലോകവാസം ഉപേക്ഷിക്കണം എന്നതു മറെറാന്ന്.

മേൽപ്രകാരമുള്ള നിശ്ചയങ്ങളോടുകൂടി പരിശുദ്ധവും ശാന്തവുമായ പ്രദേശത്തു തപസ്സുംചെയ്തുകൊണ്ടു ഏകദേശം പതിനഞ്ചുസംവത്സരത്തോളം വളരെ പ്രശാന്തമായിക്കഴിച്ചുകൂട്ടിയ സീതാദേവിയെ ആദികവി പിന്നെ നമുക്കു കാണിച്ചുതരുന്നതു് ശ്രീരാമന്റെ യജ്ഞവാടത്തിൽകൂടിയ മഹാസദസ്സിൽവച്ചു് അപവാദം മിഥ്യയാണെന്നു് സത്യംചെയ്തുതെളിയിക്കാൻ വരുന്ന അവസരത്തിൽമാത്രമാണു. സീതാപുത്രന്മാരും വാല്മീകിശിഷ്യന്മാരുമായ കുശലവന്മാർ ആ മഹൎഷിയുടെ കൃതിയായ രാമായണകാവ്യം ഗുരൂപദേശപ്രകാരം ശ്രീരാമന്റെ യാഗസദസ്സിൽച്ചെന്നു ചൊല്ലിക്കേൾപ്പിക്കുന്നു. പുത്രന്മാരെക്കണ്ടിട്ടു് സ്നേഹപാരവശ്യാകുലനായ ശ്രീരാമൻ, യാഗത്തിനുവന്നു താമസിക്കുന്ന വാല്മീകിയോടു സീതയെ ജനസദസ്സിൽവച്ചു സത്യംചെയ്തു സ്വീകരിക്കത്തക്കവണ്ണം ഏൎപ്പാടു ചെയ്വാനായി ദൂതന്മാർമുഖാന്തരം അപേക്ഷിക്കുന്നു. വാല്മീകി അതു സമ്മതിച്ചു ആശ്രമത്തിൽനിന്നു സീതയെ വരുത്തി ആ തപസ്വിനിയോടുകൂടി സദസ്സിലേക്കെത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇങ്ങനെയാണു് സത്യംചെയ്തു തെളിയിക്കാനുള്ള അവസരം വന്നുകൂടുന്നതു്.

"നാന്മുഖദേവനെപ്പിന്തുടൎന്നീടുന്ന
നാന്മറയെന്നതുപോലെതദന്തരേ
വാല്മീകിപിമ്പെ വരുംസീതയെക്കണ്ടു
നിൎമ്മലംസാധുവാദംമുഴങ്ങീതുച്ചോം."

എന്നിങ്ങനെ വേദംപോലെ സൎവ്വാംശപരിശുദ്ധവും സത്ത്വഗുണമയവുമായ ഒരു ജീവചൈതന്യമാണ് സീതയെന്നനിലയിൽ വാല്മീകിയുടെ പിന്നാലെ സദസ്സിലേക്ക വന്നുചേൎന്നതു്. പിന്നെ എങ്ങിനെ സാധുവാദം മുഴങ്ങാതിരിക്കും. ആ വിധത്തിലുള്ള സീതയെക്കുറിച്ചാണ് ജനങ്ങൾ അപവാദം പറഞ്ഞുണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നതെന്ന സംഗതി, സന്ദൎഭവിശേഷത്താൽ പ്രത്യേകിച്ചും ഉദ്ദീപിതമായിത്തീൎന്നപ്പോൾ ആ മഹൎഷിശ്രേഷ്ഠനുപോലും മനസ്സിലുണ്ടായ ക്ഷോഭം എത്രത്തോളമാണെന്നു അദ്ദേഹം പെട്ടെന ശ്രീരാമനെ നോക്കിപ്പറയുന്നു:—

"മുന്നംഭവാനപവാദംനിമിത്തമാ-
യെന്നാശ്രമാന്തേത്യജിച്ചവളാണിവൾ
ശുദ്ധയെന്നോൎത്തും ഭവാനന്നകീൎത്തിയാൽ
ചിത്തംകലങ്ങിത്യജിച്ചവളാണിവൾ
എത്രയോനൂറുനൂറായിരംവത്സരം
കൃത്യമോടെതപംചെയ്തിരിക്കുന്നുഞാൻ
മൈഥിലിദുഷ്ടയെന്നാകിലതിൻഫല-
മേതുമനുഭവിക്കാതിരുന്നോട്ടെഞാൻ
വാങ്മനഃകായകൎമ്മങ്ങളാൽ പാപങ്ങൾ
ഞാൻമുന്നമേതുമെചെയ്തതില്ലുഴിപ!
ഭൂപുത്രിയാമിവൾദുഷ്ടയെന്നാകിലോ
പാപകൎമ്മത്തിൻഫലംഭുജിച്ചോട്ടെഞാൻ"

എന്നീവക ഭാഗങ്ങൾതന്നെ സാമാന്യം വ്യക്തമാക്കുന്നുണ്ട്. വാല്മീകിയുടെ ആ മാതിരിയിലുള്ള വാക്കുകൾ ശ്രീരാ

ന്റെ മനസ്സിൽ വല്ലാതെ തറയ്ക്കയും ലോകാപവാദഭയം കൊണ്ടു മാത്രം താൻ ത്യജിച്ചതാണെന്നും ആ അപരാധം ക്ഷമിക്കണമെന്നും അദ്ദേഹം വിനീതനായപേക്ഷിക്കയും ചെയ്തതിന്നു പുറമെ ഈ സദസ്സിൽവച്ചു പരിശുദ്ധയായ സീതയെ സ്വീകരിച്ചുകൊള്ളാമെന്നേററു പറകയും ഉണ്ടായി. എങ്കിലും സീതയുടെ ആ സത്യം അവിടെക്കൂടിയ ജനങ്ങളൊ ശ്രീരാമനൊ വാല്മീകിമഹർഷി തന്നെയുമൊ കരുതിയിരുന്ന മാതിരിയിലല്ല ഉണ്ടായതു്. പാതിവ്രത്യശുദ്ധിയും തപശ്ശുദ്ധിയും തികഞ്ഞിരിക്കുന്ന ആ മഹാമനസ്വിനി സത്യംചെയ്യാനായി ജലം കൈയിലെടുത്താചരിച്ചു് കീഴ്പ്പെട്ടുനോക്കിക്കൊണ്ടു് സത്യവാചകം പറഞ്ഞതിങ്ങനെയായിരുന്നു.

"നിശ്ചയംരാമനെയല്ലാതൊരാളെഞാ-
നോർത്തിട്ടുമില്ലതുസത്യമെന്നാകിലൊ
വൈകുണ്ഠപത്നിയാംദേവിയെനിക്കിന്നു
പോകുവാൻഛിദ്രമൊന്നാശുനൽകീടണം.
വാങ്മനഃകർമ്മങ്ങൾകൊണ്ടുഞാനെപ്പൊഴും
രാമനെപ്പൂജിച്ചുവാണിതെന്നാകിലോ
വൈകുണ്ഠപത്നിയാംദേവിയെനിക്കിന്നു
പോകുവാൻഛിദ്രമൊന്നാശുനൽകീടണം.
ഇന്നുഞാൻചൊന്നതുസത്യമെന്നാകിലു-
മന്യനെഞാനറിഞ്ഞിട്ടില്ലയെങ്കിലും
വൈകുണ്ഠപത്നിയാംദേവിയെനിക്കിന്നു
പോകുവാൻഛിദ്രമൊന്നാശുനൽകീടണം."

ഇപ്രകാരം സത്യവാചകം പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞ, ഉടൻ തന്നെ അത്യത്ഭുതകരമായവിധത്തിൽ ആ സ്ഥലത്തു് ഭൂമി രണ്ടായി പിളർന്നു. ഇല്ലാത്ത അപവാദം പറഞ്ഞുണ്ടാക്കിയതിന്നു ജനങ്ങൾക്കെല്ലാം എന്നേക്കും കഠിനമായ പശ്ചാത്താപശിക്ഷകൊടുത്തും സ്വഭാവോൽക്കർഷംകൊണ്ടു ശ്രീരാമനെ-

ല്പോലും കീൎത്തിപ്പെടുത്തിയും സത്യത്തിന്നനുസരിക്കാത്ത. ധൎമ്മം തീരാത്ത പശ്ചാത്താപത്തിന്നിടയാക്കിത്തീക്കുമെന്ന് അദ്രോഹത്തിന്നനുഭവപ്പെടുത്തിയും അല്പനേരത്തേക്കു സകല ജനങ്ങളും മോഹാലസ്യപ്പെടുന്നതിന്നും അതിധീരനായ ശ്രീരാമൻപോലും ധാരധാരയായി കണ്ണീർചൊരിഞ്ഞും തലകുനിച്ചും അവശനായിനിൽപ്പാൻ കഴിയാതെ ഒരു ദണ്ഡത്തെ അവലംബിച്ചും വളരെനേരം പൊട്ടിക്കരയുന്നതിന്നും കാരണമാകത്തക്കവിധം സീതാദേവി പ്രപഞ്ചംവിട്ട് അ ഭൂഛിദ്രത്തിൽ പെട്ടെന്നു മറകയുംചെയ്യു.

അദികവി കാണിച്ചിരിക്കുന്ന സീതാദേവിയുടെ മട്ട് ചുരുക്കത്തിൽ മേൽവിവരിച്ച പ്രകാരത്തിലാണിരിക്കുന്നതു്. ഇനി വരകവിയായ കാളിദാസൻ രഘുവംശത്തിൽ കാണിച്ചിരിക്കുന്ന സീതയുടെ മാതിരി എന്താണെന്നു നോക്കാം. സീതയുടെ സ്വഭാവോൽകൎഷത്തെപ്പററിയേടത്തോളം അ കവിശ്രേഷ്ഠൻ സൂക്ഷ്മത്തിൽ അദികവിയെ അനുസരിച്ചുംകൊണ്ടുതന്നെയാണ് പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതു്. എങ്കിലും വാല്മീകി സ്പഷ്ടമായിക്കാണിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ചിലവിശേഷാംശങ്ങളെക്കൂടി എടുത്തുകാണിച്ചും വിസ്തരിച്ചിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങളുടെ സാരാംശംമാത്രം ചുരുക്കത്തിൽ ചില മോടികൊണ്ടു പുതുമപ്പെടുത്തി പ്രതിപാദിച്ചും ചിലെടങ്ങളിൽ മററൊരു വഴിക്കു തന്നെ പെരുമാറീട്ടും വിചാരിച്ച ഫലം സമ്പാദിച്ച് അകപ്പാടെ സന്ദൎഭത്തിന്നൊരു പുതുമയും ജീവനും പ്രത്യേകിച്ച തന്നെ ഉണ്ടാക്കിത്തീൎത്തിട്ടുണ്ടു്. ഒന്നാമതായി ലോകാപവാദം കേട്ട അവസരത്തിൽ ശ്രീരാമനുണ്ടായ മനോവികാരങ്ങളുടെ ക്രമം കാണിച്ചിരിക്കുന്നതുതന്നെ നോക്കുക:—

> "സ്വകളത്രവിനിന്ദയെന്നവല്ലാ-
> ത്തയശസ്സേററഥ ജാനകീശചിത്തം
> പരിതപ്തമയസ്സു വാച്ചകൂടാ-

ഹതിയേററന്നവിധംതകന്നുപോയി.
അപകീൎത്തിപൊറുത്തിരിക്കയോ തെ-
റ്ററിയലാത്തപ്രിയയേത്ത്യജിക്കയോതാൻ
ഇതിചിന്തയിലൊന്നുമങ്ങുറയ്ക്കാ-
തവനുള്ളം ചിരമാടി ഡോളപോലെ.
ഗതിയില്ലിഹവേറെയെന്നുറച്ചാൻ
സതിയെത്തള്ളിയകീൎത്തിതീക്കുവാൻതാൻ
പരമിങ്ങുയശോധനക്കുപാൎത്താൽ
പെരുതെല്ലാററിലുമുററകീൎത്തിയല്ലൊ."

ലോകപ്രകൃതിയെത്തെളിഞ്ഞറിഞ്ഞ കവിശ്രേഷ്ഠൻ വിശിഷ്ടസ്വഭാവമുള്ളവക്കും അതികഠിനങ്ങളായ സംഭവങ്ങൾ വന്നുചേരുമ്പോൾ ആദ്യത്തിൽ മനുഷ്യസാധാരണമായ മനോവൃത്തിതന്നെ ഉണ്ടാകുന്നതാണെന്നും ക്രമത്തിലാണ് അവരുടെ സ്വഭാവവിശേഷം സ്ഫുരിക്കുന്നതെന്നും ഉള്ള സംഗതിയുംകൂടി വ്യക്തമാക്കിക്കൊണ്ടാണ് ശ്രീരാമന്റെ സ്വഭാവോൽക്കൎഷത്തെ ഈ വിധത്തിൽ തെളിയിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അതുകൊണ്ടു നമ്മുടെ അനുഭവത്തിന്നു പ്രത്യേകം ഒരു പുഷ്ടി വരുന്നുണ്ടെന്നുള്ളതു നിൎവ്വിവാദവുമാണ്. അനുജന്മാരെ അളച്ചുവരുത്തി വിവരം ഗ്രഹിപ്പിക്കുന്ന ഘട്ടത്തിലാകട്ടെ, സംഗതിയുടെ ഗൌരവം കാണിച്ചു പറയുന്നതിന്റെയും മററും രീതികൊണ്ടാണ് നായകസ്വഭാവാതിശയം വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നതു്. ശ്രീരാമൻ ലോകാപവാദം വന്നുകൂടിയ കാൎയ്യം അവരോടു പറഞ്ഞതിനുശേഷം വീണ്ടും ഇങ്ങിനെ പ്രസ്താവിക്കുന്നതായി ആ വരകവി കാണിക്കുന്നു.

"നിരുപിക്കുകകഷ്ടമാൎയ്യസൂൎയ്യോൽ-
ഭവരാജൎഷിവരാന്വയേകളങ്കം
ശുചിവൃത്തനണച്ചിതെവ്വിധംഞാൻ
ഘനവാതംമുകുരത്തിലെന്നപോലെ.
അലയാൎന്നജലത്തിലെണ്ണവീഴും-

നിലയിൽ പൌരരിലാദ്യമായ് പരക്കാൻ
തുടരുന്നോരകീർത്തിദുസ്സഹം മേ
കുലയാനയ്ക്കുതളച്ചകുററിപോലെ
അതുതീർപ്പതിന്നേഷ ഞാൻഫലാപ്തി-
ക്കണയാറാകിലുമായതോർത്തിടാതെ
മിഥിലാത്മജയെത്യജിക്കുവൻമു-
മ്പിളതന്നെജ്ജനകാജ്ഞയാൽക്കണക്കെ.
അറിവേനവർശുദ്ധയെന്നുമെന്നാ-
ലപകീർത്തിക്കധികംബലംമതാമേ
കറയററസുധാംശുവിന്നുലോകം
ധരണിച്ഛായ കളങ്കമാക്കിയില്ലേ.
ദശകണ്ഠവധാന്തമെൻപ്രയത്നം
സഫലംതാനതുവൈരമോചനാർത്ഥം
രുധിരേച്ഛനിമിത്തമോ ചവിട്ടു-
ന്നഹിനെപ്പാമ്പുകടിപ്പതാത്തരോഷം.
അതിനാൽഗതശല്യമൊട്ടുനാൾ ഞാ-
നിഹജീവിപ്പതിനുണ്ടുമോഹമെങ്കിൽ
കരുണാർദ്രമനസ്സരായ്ഭവാന്മാ-
രിതിനേതുംതടവോതിടായ്കവേണം."

നിശ്ചയത്തിന്റെ ശക്തിയും യുക്തിയുക്തതയും അതിന്നു വിപരീതം പറഞ്ഞാലുണ്ടാകുന്ന ഫലവും വിഷയഗൌരവത്തോടുകൂടി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതിൽത്തന്നെ ആപൽക്കാലത്തിലകപ്പെട്ടതുകൊണ്ടുള്ള കഠിനവിഷാദവും സഹോദരന്മാരുടെ സമ്മതം ലഭിക്കുന്നതിന്നുള്ള പ്രാർത്ഥനയും അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതിനാൽ വ്യഞ്ജിക്കുന്ന സ്വഭാവഗാംഭീര്യമാണല്ലൊ ഈ അംശത്തിൽപ്രധാനമായി അനുഭാവപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതു്.

വായനക്കാരുടെ മനസ്സിനെ പ്രകൃതത്തിന്നനുഗുണമായ വികാരത്തിൽനിന്നു വിട്ടുപോകാതെ കൊണ്ടുനടത്തുന്നതിന്നും

ആ വഴിക്ക് നായികാനായകന്മാരുടെ സ്വഭാവതാരതമ്യത്തിന് അനുഭവപുഷ്ടിവരുത്തുന്നതിനും കാളിദാസൻ ചിലേടത്ത് വാല്മീകിയെക്കാൾ അധികം മനസ്സുവച്ചുകാണുന്നുണ്ട്. ലക്ഷ്മണൻ സീതയെ കാട്ടിൽ കളവാൻകൊണ്ടുപോകുന്ന അവസരത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ള പല സംഗതികളും അതിനു ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളാണ്.

"രുചിതസ്ഥലസീമനി ഞാൻ ഗമിപ്പൂ
പ്രിയദൻ മൽപ്രിയനെന്നു നന്ദിപൂണ്ടാൾ
സുരവൃക്ഷത വിട്ടു ഖഡ്ഗപത്ര-
ദ്രുമമായിങ്ങവനെന്നറിഞ്ഞതില്ല."

എന്നാണ് ആ പ്രകൃതത്തിൽ ആദ്യംതന്നെ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്. വരാൻപോകുന്ന കഠിനദുഃഖത്തെപ്പററി ലക്ഷ്മണൻ വഴിയിൽവച്ചൊന്നും സൂചിപ്പിക്കാതെ മറച്ചുവച്ചുവെങ്കിലും തൻെറ വലത്തേക്കണ്ണ് വല്ലാതെ തുടിച്ചുസംഗതി ഏററവും അപ്രിയമായ ഭാവിയെ ദേവിക്കു സൂചിപ്പിച്ചതായും ദുർന്നിമിത്തം കണ്ടു മുഖം മങ്ങിയ ആ സാധ്വി, 'രാജാവിനും സഹോദരന്മാക്കും നന്മവരണമെ' എന്നിങ്ങിനെ മനസ്സുകൊണ്ടു പലവട്ടം പ്രാൎത്ഥിച്ചതായും ഇദ്ദേഹം പറയുന്നു. വഴിക്കുള്ള ഗംഗാനദിയിൽ ഗംഭീരശബ്ദത്തോടുകൂടി ഉയന്നുകണ്ട തിരമാലകൾ, ലക്ഷ്മണൻ സീതയെ കാട്ടിൽ കളവാൻ കൊണ്ടുപോകുന്നതു കണ്ടിട്ട് അതു വിരോധിപ്പാനായി ഗംഗാദേവി മുമ്പിൽ വന്നുനിന്ന് അരുതേ, അരുതേ, എന്നുച്ചരിച്ചുംകൊണ്ട് ഉയൎത്തിച്ചലിപ്പിക്കുന്ന കൈകളാണോ എന്നും ആ കവിധൎമ്മമൎമ്മജ്ഞൻ ഉൽപ്രേക്ഷിക്കുന്നു.

ആദികവിയെ അനുസരിച്ചുതന്നെ കാളിദാസനും സീതാദേവി, ഉപേക്ഷാവസരത്തിൽ ഭൎത്താവ് തെററുചെയ്തതായൊ മററൊ പറഞ്ഞു കരഞ്ഞില്ലെന്നും തൻെറ ജന്മാന്തരദുഷ്കൃതത്തെ മാത്രമെ പഴിച്ചുള്ളുവെന്നും സ്പഷ്ടമായി പറഞ്ഞു

നായികയുടെ സ്വഭാവഗുണത്തെ തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ശ്രീരാമനോടു പറവാനായി പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്ന ഭാഗത്തിൽ ആ കവി പൂറമെ കുറച്ചൊന്നു വ്യത്യാസപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. ശ്രീരാമൻ ചെയ്തതു യുക്തമാണെന്ന നിലയിൽ സമാധാനിച്ചുംകൊണ്ടുള്ള വാക്കുകൾ പറഞ്ഞയച്ചതായി കാണിച്ചിട്ടില്ല. എന്തുചെയ്താലും പോകാത്ത സ്നേഹാതിശയം തനിക്കുണ്ടെന്ന നിലയിലുള്ള വാക്കുകൾ പറഞ്ഞയച്ചതായി കാണിച്ചിട്ടാണു് സീതയുടെ സ്വഭാവോൽക്കർഷം വ്യക്തമാക്കിയിരിക്കുന്നതു്. ആ സന്ദർഭത്തിൽ കാളിദാസന്റെ സീത പറയുന്നതിങ്ങനെയാണു്:—

"പറയേണമന്നൃപനോടെൻവചസ്സിത-
ങ്ങപരോക്ഷമഗ്നിപരിശുദ്ധയായ മാം
ജനവാക്കുകേട്ടുനിരസിച്ചതിങ്ങനേ
സദൃശംശ്രുതത്തികവിനോകുലത്തിനോ?
അഥവാ ശുഭൈകമതിയങ്ങുതൻഹിത-
പ്പടിയെന്നിലേവമിഹ ചെയ്തതാസ്സുരാ
വരമെന്റപൂർവ്വജനിപാതകങ്ങൾതാ-
നിടിവീണപോലസഹമായ്ഫലിപ്പതാം.
അരികത്തണഞ്ഞ മലർമങ്കയെത്യജി-
ച്ചിവളൊത്തുമുമ്പു വിപിനേ ഗമിച്ചു നീ
അധുനാ തദാസ്പദമിയന്നിടുന്ന നിൻ-
ഗൃഹവാസവുംമമ പൊറുപ്പതില്ലവൾ.
രജനീചരാർദ്ദിതമഹർഷിപത്നിമാ-
ർക്കനിശംഭവൽപ്രിയതയാൽശരണ്യയായ്
നിവസിച്ചഞാനയി ഭവാൻവിളങ്ങവേ
ശരണത്തിനെങ്ങനെ ഗമിപ്പതന്യനെ.
തവബീജമെന്നിലെഴുപോന്നു രക്ഷ്യമെ-
ന്നൊരു ചിന്തമിങ്ങിതിയലായ്കിലിപ്പോഴെ
അതിരാറനിൻവിരഹമേറുമോഘമീ-
ഹതജീവിതംകളയുമായിരുന്നു ഞാൻ.

ഇനിപൊറശേഷമിനദത്തദൃഷ്ടിയാ-
യിഹവൻതപസ്സുതുടരുന്നുണ്ടുഞാൻ
ജനനാന്തരങ്ങളിലുമങ്ങുതാൻമമ-
പ്രിയനാകണംവിരഹമൊക്കനീങ്ങണം.
വൎണ്ണാശ്രമങ്ങളുടെരക്ഷണമാണുമുഖ്യ-
ധൎമ്മംനൃപന്നുമനുചൊല്ലുവതാകയാലെ
ഇമ്മട്ടുതള്ളുകിലുമിങ്ങുതപസ്വിമാരി-
ലൊന്നെന്നമാതിരിയിൽനോക്കിടണംഭവാന്മാം"

പറയുന്നതിന്റെ ക്രമംകൊണ്ടും കൂടി സ്വഭാവവിശേഷം തെളിയിച്ചുകാണിക്കാൻ പരിചയമുള്ള മഹാകവി, നായകനോടു നായിക നേരിട്ടുപറയുന്നമാതിരിയിൽ കല്പിച്ചിട്ടുള്ള ഈ പ്രകൃതത്തിലും സ്വന്തം ആളുകൾ അനിഷ്ടംചെയ്താൽ മനുഷ്യസാധാരണമായി ഉണ്ടാകുന്ന സ്വഭാവമായ പരിഭവംതന്നെ സീതയ്ക്കും അത്ര്യം ഉണ്ടായതായി ആദ്യത്തെ പദ്യം കൊണ്ടു കാണിക്കയും അതുകൊണ്ടുതന്നെ ലോകപ്രകൃതിയനുസരിച്ചു ചിരപരിചയത്താൽ പ്രേമാവസ്ഥയിൽ എത്തിക്കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള നായികാനായകന്മാരുടെസ്നേഹസ്ഥിതിയെ സ്ഫുരിപ്പിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. കവിയുടെ പ്രകൃതിസൂക്ഷ്മാവലോകനശക്തിയും ഇതിൽ നല്ലവണ്ണം പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എങ്ങിനെയെന്നാൽ:—നായികാനായകന്മാർ തമ്മിലുള്ള സ്നേഹത്തിന്നു് രാഗം, പ്രേമം, പ്രണയം എന്നിങ്ങനെ മൂന്നവസ്ഥാഭേദങ്ങളുണ്ടു്. ആഗ്രഹം പ്രധാനമായും അതുനിമിത്തം മനസ്സിനു് എപ്പോഴും സ്വസ്ഥതയില്ലാതെയും ഇരിക്കുന്ന സ്ഥിതിരാഗാവസ്ഥ. എന്നുവെച്ചാൽ—നായികാനായകന്മാരിൽ ഒരാൾക്കു് മറ്റെ ആളുടെ ഹൃദയം എത്രത്തോളം തന്നിൽ ആസക്തമായിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിന്റെ സൂക്ഷ്മം അറിയാത്തതുനിമിത്തം ആ ഹൃദയാനുകൂല്യം ലഭിക്കുന്നതിൽ എപ്പൊഴും ഉൽസുകമായും ഓരോരോ സംഗതികളാൽ അനുകൂലമാണെന്നു് തീൎച്ചവന്നിട്ടും തൃപ്തിപ്പെടാതെ അപായശങ്കയോടുകൂടിയും

ഇരിക്കുന്നതു രാഗാവസ്ഥയെന്നൎത്ഥം. ഈ അവസ്ഥയിലാകട്ടെ നായകന്റെ അല്ലെങ്കിൽ നായികയുടെ മനസ്സുതന്നിൽ അത്യാസക്തമായിത്തന്നെ ഇരിക്കണം എന്നിങ്ങനെ തൻകാൎയ്യം പ്രധാനമായിട്ടാണു് മനോവൃത്തിയുടെ ഗതിയിരിക്കുക. കാരണംകൂടാതെതന്നെ പരസ്പരം ഹൃദയാസക്തിയേക്കുറിച്ചു പലതരം ദുശ്ശങ്കകളും എത്രതന്നെ ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടിട്ടും പിന്നെയും അവിശ്വാസവും അതിനാൽ പലമാതിരി ഉപദ്രവങ്ങളും എല്ലാം ഇതിലാണു് അധികവും സംഭവിക്കുന്നതു്. പ്രായേണ വിവാഹത്തിന്നുമുമ്പും വിവാഹം കഴിഞ്ഞു കുറേക്കാലത്തേക്കും ഈ രാഗാവസ്ഥ പ്രധാനമായിരിക്കുന്നതുമാണു്. വിരഹാവസരത്തിൽ ശോകംതന്നെയാണു് ഈ അവസ്ഥയിലിരിക്കുന്ന സ്നേഹത്തിൽ മുമ്പിട്ടുനിൽക്കുക. കാളിദാസകവിതന്നെ ശാകുന്തളത്തിൽ രാജാവു ശകുന്തളയെ പരിത്യജിച്ചപ്പോൾ അ നായികയ്ക്കുണ്ടായ സ്ഥിതിയെപ്പറ്റി വൎണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളു:—

"ഊനംഞാൻതള്ളിയപ്പോൾസ്വജനമനുഗമി-
ച്ചീടുവാനായ്മുതിൎന്നും
ദീനംനിൽക്കെന്നുറക്കെഗ്ഗുരുസമഗുരുശി-
ഷ്യൻകഥിച്ചപ്പൊൾനിന്നും,
വീണീടുംബാഷ്പപൂരപ്രകരമൊടുമതി-
ക്രൂരനാമെന്നിൽവീണ്ടും
താണന്നപ്പിച്ചനോട്ടംശിവശിവ!വിഷശ-
ല്യോപമംനീറിടുന്നു."

എന്ന പദ്യവുംമററും അതുമാതിരി വിരഹത്തെയാണുകാണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അവിടെ നായികാനായകന്മാർവനത്തിൽ വച്ചു കുറച്ചുകാലംമാത്രം സഹവാസംചെയ്തു പിരിഞ്ഞതിനാൽ ചിരകാലപരിചയംകൊണ്ടുമാത്രം അറിവാൻസാധിക്കുന്ന നായകമനോഗതിയും സ്വഭാവനിൎമ്മലതയും നായികക്കറിവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അതുനിമിത്തം തനിക്കു് ഇങ്ങനെ

വന്നുപോയല്ലോ എന്ന ചിന്തയും ശോകാധിക്യവും തന്നെ നായികാഹൃദയത്തിൽ പ്രധാനമായി നില്ക്കയും ചെയ്യുന്നു. ആ കവിവരൻ അതേമാതിരിയിച്ചുള്ള സംഭവമായ സീതാപരിത്യാഗത്തിൽ മറെറാരുവിധം വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതു് സ്നേഹത്തിനു് അവസ്ഥാഭേദം വന്നിട്ടുള്ളതിനെ അനുസരിച്ചുമാത്രമാണു്.

പ്രേമമാകട്ടെ, പരസ്പരമുള്ള ഹൃദയാസക്തിയുടെ സൂക്ഷ്മം മിക്കതും അറിഞ്ഞിരിക്കയാൽ ഹർഷം പ്രധാനമായും ഹൃദയാനുകൂല്യം വഴിക്കുണ്ടാകുന്ന സംതൃപ്തിയിൽ ജാഗരൂകമായും ഇരിക്കുന്ന അവസ്ഥയാണു്. ഈ അവസ്ഥയിൽ പ്രിയജനവും താനും രണ്ടാണെന്നുള്ള ഭാവന ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല. എപ്പോഴും പരസ്പരം ഇഷ്ടം അനുവർത്തിക്കുന്നതിൽ ശ്രദ്ധയോടുകൂടിയിരിക്കയും ചെയ്യും. എന്നാൽ നായകനു് അന്യസ്ത്രീയിൽ പ്രീതിയുണ്ടാകുന്നതും മററും ഈ അവസ്ഥയിലും നായികക്കു ദുസ്സഹംതന്നെയായിരിക്കുന്നതാണു്. ചിരപരിചയംകൊണ്ടു പരസ്പരം സ്വഭാവഗതിയറിവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള നായികാനായകന്മാരിലാണു് പ്രായേണ ഈ അവസ്ഥ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതു. വിരഹത്തിൽ ഈ അവസ്ഥാഭേദത്തിലും ശോകംതന്നെ മിക്ക സംഗതികളിലും പ്രധാനമായിനില്ക്കും. അതിന്നുകാരണം ഹൃദയാനുകൂല്യത്താലുണ്ടാകാവുന്ന മനസ്സംതൃപ്തി അനുഭവിച്ചു മതിയായിട്ടില്ലെന്നുള്ള സംഗതിതന്നെയുമാണു്. എന്നാൽ പരസ്പരം ഇഷ്ടാനുവർത്തനത്തിൽ ജാഗരൂകമായ ഈ അവസ്ഥയിൽ ഒരാൾ ഒരാൾക്കു് അനിഷ്ടം പ്രവർത്തിച്ചാലാകട്ടെ ആദ്യത്തിൽ പരിഭവമാണു് സ്ഫുരിക്കുന്നതു്. അതിന്നുശേഷമെ ക്രമേണ ശോകത്തിലും മുമ്പുസിദ്ധിച്ച ദൃഢസ്നേഹത്തിൻെറ സ്മരണത്തിലുംമററും മനസ്സു വ്യാപരിക്കയുള്ളു. പ്രേമാവസ്ഥയും കഴിഞ്ഞു പിന്നീടുണ്ടാകുന്നതും വാത്സല്യപ്രായമായിട്ടുള്ളതുമാണു് പ്രണയം. ലോകാനുഭവങ്ങളിൽനിന്നു് ഈവക പ്രകൃതിസൂക്ഷ്മങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള കാളിദാസൻ അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് മേൽകാണിച്ച സീതയുടെ വാക്കിൽ ആദ്യഭാഗത്തോ

പരിഭവം സ്മരിപ്പിച്ചുംകൊണ്ടു പറഞ്ഞിട്ടുള്ള വിധത്തിൽ കാണിച്ചിരിക്കുന്നതും.

മേൽപ്രകാരം വലിയ പരിഭവത്തോടുകൂടിയാണ് തുടങ്ങുന്നതെങ്കിലും ക്രമേണ മുമ്പുവിശ്വാസംവന്നിട്ടുള്ള ഭർത്തൃസ്നേഹദാർഢ്യത്തിന്റെ സ്മരണംവഴിക്കും മററും ഈ അപരാധം ശ്രീമതിയായ ഭർത്താവു മനഃപൂർവ്വം ചെയ്തതാവാൻ വഴിയില്ലെന്നും തന്റെ പാപശക്തിയുടെ ഫലമാവാനെ തരമുള്ളൂ എന്നും നിശ്ചയിക്കുന്നു. പിന്നെ ഭർത്താവിന്റെ നിർമ്മലസ്നേഹദാർഢ്യം തനിക്കപ്രത്യേകിച്ചും അനുഭവപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഓരോ അവസരങ്ങളെയും ഓർത്തു സീതാദേവിക്കുണ്ടാകുന്ന സ്നേഹാതിരേകം ശോകത്തിൽ മുഴുകിക്കൊണ്ടു് പ്രകാശിച്ചുവരുന്നു. ഒടുവിൽ ഏതവസ്ഥയിലും തനിക്കു ഗതി ഭർത്താവുമാത്രമാണെന്നുള്ള നിലയിൽപശ്ചാത്തപിക്കയും വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമപ്രദേശത്തല്ലാതെ ററൊരേടത്തു കൊണ്ടുപോയിത്തള്ളിയാൽത്തന്നെയും ഏതു നിലയിലിരുന്നാൽ ഭർത്താവിന്റെ രക്ഷയിൽത്തന്നെ ഈ ജീവിതകാലം കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ തരംവരുമോ തപസ്വിനിയായിട്ടുള്ള ആ നിലയിൽ ഇരിക്കാൻ ദീർഘപ്പെട്ടുത്തുകയും രാജധർമ്മം അടിസ്ഥാനമാക്കിത്തള്ളിക്കളഞ്ഞ തന്നെ ആ രാജധർമ്മം അനുസരിച്ചുതന്നെ മേലിൽ രക്ഷിക്കേണ്ടചുമതല അങ്ങേക്കുണ്ടാകയാൽ ആ വിധത്തിലെങ്കിലും രക്ഷിക്കണേ എന്നപേക്ഷിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ സീതയ്ക്കു ശ്രീരാമനെപ്പററിയുള്ള സ്നേഹാതിശയം ശോകോദ്രേകത്താൽ ഏററവും പരിതപ്തമായി ജ്വലിച്ചുംകൊണ്ടുള്ള വിധത്തിൽ പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതിന്നും വന്നുകൂടുന്ന ഫലം സീതയുടെ സ്വഭാവത്തിന്നുള്ള ഉല്ക്കർഷം സർവ്വാതീതമാണെന്നു് വെളിപ്പെടുന്നതും സീതാദേവി പറഞ്ഞയച്ച അവക വാക്കുകൾ കേൾക്കുമ്പോൾ ഉണ്ടാകാവുന്ന പശ്ചാത്താപാതിരേകം വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നതുമാകയാൽ ഫലാംശത്തെപ്പററിയേടത്തോളം ഇവിടെയും കാളിദാസൻ ആദികവിയെ നല്ലവണ്ണം അനുകരിച്ചിട്ടുമുണ്ടു്.

ശ്രീരാമനോടു പറവാനായിപ്പറഞ്ഞയച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെ ആശ്രമത്തിൽ ചെന്നതിനുശേഷം സീതാദേവി ഒരു വിരഹിണിയായിട്ടല്ല, തപസ്വിനിയായിത്തന്നെയാണ് കഴിച്ചുകൂട്ടിയതെന്നും കോപദ്വേഷാദിവികാരങ്ങൾക്കൊന്നും ആ മനസ്വിനിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ പിന്നെ സ്ഥലംകിട്ടീട്ടില്ലെന്നും കാളിദാസൻ മിക്കതും വ്യക്തമായിത്തന്നെ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ട്. വാല്മീകിമഹർഷി സീതയോടു പറയുന്നതായി ഉപന്യസിച്ചിട്ടുള്ള,

"കരമേലുടജങ്ങളാന്ധപാപം
കളവോർത്തമസാജലേകുളിച്ചു്
മണൽവേദിയിലച്ചനാദിചെയ്യും
തവചിത്തത്തിനുവന്നിടുംപ്രസാദം.
ഫലപുഷ്പഗണംബലിക്കവേണ്ടും
വരിയെന്നിവകകൊണ്ടുവന്നുനൽകി
മുനികന്യകമാരുദാരമാംവാ-
ക്കരചെയ്യേറവിനോദമേകിടുംതേ."

എന്നു തുടങ്ങിയ ഭാഗങ്ങളും, താപസസ്ത്രീകൾ സീതക്ക് താമസിക്കാൻവേണ്ടി ഓടലെണ്ണവിളക്കും മേധ്യാജിനതല്പവും ഒരുക്കീട്ടുള്ള ഒരാശ്രമത്തെക്കൊടുത്തതായി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതും,

"അഥമരവിരിചൂണ്ടും സ്നാനസംശുദ്ധയായ
ങ്ങതിഥികളെവിധിക്കാമ്മാറുപൂജിച്ചുകൊണ്ടും
മിഥിലതനയവന്യംകൊണ്ടഹോതൻശരീരം
പതികുലമതുനിൽപ്പാൻവേണ്ടിമാത്രംവഹിച്ചാൾ."

എന്നിങ്ങനെ സീത ആശ്രമത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയിരുന്ന സമ്പ്രദായത്തെപ്പററി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതും എല്ലാം ആ അംശത്തെയാണല്ലോ കാണിച്ചിട്ടുള്ളതു്. എന്നാൽ സന്ദർഭശുദ്ധിവിടാത്ത ആ വരകവി, സീതയുടെ തപസ്സിന്റെ ഫലം ജന്മാന്തരങ്ങളിലും ശ്രീരാമൻ തന്നെ ഭർത്താവായിവരികയും

വിയോഗം വരാതിരിക്കയുമാണെന്നു് ആ ദേവി പറഞ്ഞയച്ച
തായി പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ള ഭാഗത്താൽ മുമ്പു വ്യഞ്ജിപ്പിച്ചിരിക്കു
ന്ന സ്നേഹാതിശയം ശാന്തമായി തപസ്സുചെയ്തുംകൊണ്ടിരിക്കു
ന്ന നിലയിലും ആ പരിശുദ്ധഹൃദയത്തിൽ കരുണാവാത്സല്യ
സ്വരൂപമായ ഉൽകൃഷ്ടപ്രണയമായി പരിണമിച്ചുംകൊണ്ടു്
സ്ഥായിയായി നിൽക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ള അംശവും ഇടക്കിടക്കു
കാണിച്ചുതരുന്നുണ്ടു്.

"വേട്ടീലാമറെറാരുവളെയുമാപ്പുകതികണ്ടാരി, യാഗം
മുററും സീതാപ്രതികൃതിരചിച്ചിട്ടുതാൻ ചെയ്തുകൊണ്ടാൻ
ഇത്ഥംവൃത്തം ജനകജ പരംകേട്ടു ദുർവ്വാരമാകും
ർത്ത്യാഗോത്ഭവമഴൽപണിപ്പെട്ടുതാനേപൊറുത്താൾ."

എന്നും മററുമുള്ള ഭാഗങ്ങൾ അതിന്നു ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളാണു്. എ
ന്തിനധികം വിസ്തരിക്കുന്നു. അവസാനഘട്ടമായ ഭൂമിപ്രവേ
ശാവസരത്തിലും സന്ദർഭജീവനായ ആ അംശത്തെ മുഴുവൻ
വിട്ടുകളയാതെ തന്നെയാണു് പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു സൂ
ക്ഷിച്ചു പരിശോധിച്ചാൽ അറിയാവുന്നതാണു്. ഭൂമിദേവി പ്ര
ത്യക്ഷമായി വന്നു സീതയെ എടുത്തുംകൊണ്ടുപോകുന്ന ആ
ഭാഗം ഈവിധത്തിലാണു് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്:—

"ഉടനക്ഷികൾകാന്തനിൽപതിക്കും
സുതയെത്തൻമടിതന്നിൽവച്ചുദേവി
അരുതേയരുതേയിതെന്നുപെട്ടെ-
ന്നവനോതുന്നളവേമറഞ്ഞുകൊണ്ടാൾ."

സീത തന്നെത്താൻ മുൻകൂട്ടി നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ള പ്രകാരം ത
ന്നെയാണു് ഇഹലോകവാസം ഉപേക്ഷിച്ചതെന്ന സംഗതി
സത്യവാചകത്തിൻെറ മാതിരികൊണ്ടു വ്യക്തമായിട്ടുണ്ടല്ലോ.
എന്നിട്ടും മറയുന്ന അവസരത്തിൽ കാന്തനിൽ അക്ഷികൾ പ
തിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നതിൻെറ താല്പര്യം ആ ഭർത്താവിനോടു

മാത്രപറയുന്നതായ ഒരു ദയനീയവീക്ഷണമായിരുന്നു എന്ന നിലയിലായിട്ടാണല്ലോ പര്യവസിക്കുന്നതും.

ഇങ്ങനെ എല്ലാംകൂടി നോക്കുന്നതായാൽ സീതയുടെ സ്വഭാവത്തിനു ആദികവി പാതിവ്രത്യധൎമ്മനിഷ്ഠയെ മുൻനിൎത്തിക്കൊണ്ടു സാമാന്യത്തിലധികം ഗംഭീരമായവിധത്തിൽ എങ്ങനെ ഉൽക്കൎഷം വ്യവസ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നുവോ അപ്രകാരംതന്നെ വരകവി, സ്നേഹാതിശയത്തെക്കൂടി പ്രധാനമായി അവലംബിച്ചുംകൊണ്ടു സുകുമാരവും ഗംഭീരവുമായ വിധത്തിൽ അതിന്നുൽക്കൎഷം വ്യവസ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു ചുരുക്കത്തിൽ പറയാം. അത്രമാത്രമേ അവർ തമ്മിൽ ഈ വിഷയത്തിൽ വ്യത്യാസമുള്ളു.

ഇനി ഉത്തരരാമചരിതം നാടകംകൊണ്ടു ഭവഭൂതി രൂപപ്പെടുത്തീട്ടുള്ള സീതയുടെ സ്വഭാവം ഏതുതരത്തിലാണെന്നാണു് പ്രധാനമായി നോക്കാനുള്ളതു്. പരമാൎത്ഥത്തിൽ ആദികവിയും വരകവിയും നമുക്കു കാണിച്ചുതന്നിട്ടുള്ള സീതാരാമന്മാരേക്കാൾ കുറെയധികം വ്യത്യാസപ്പെട്ടതരത്തിലുള്ള സീതാരാമന്മാരെക്കൊണ്ടാണു് ഭവഭൂതികവി പെരുമാറീട്ടുള്ളതെന്നു തന്നെ പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഒന്നാമതായി, വസിഷ്ഠമഹൎഷി പറഞ്ഞയച്ച ഉപദേശം കേട്ടപ്പോൾ, ലോകങ്ങളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുവാൻ വേണ്ടി സീതയെപ്പോലും കളവാൻ താൻ ഒരുക്കമാണെന്നു് ശ്രീരാമൻ അഷ്ടാവക്രമഹൎഷിയോടു്,

"സൌഖ്യംദയസ്നേഹമെന്നല്ലിധാത്രീസുതതന്നെയും
അത്തൽകൂടാതെഞാൻലോകതൃപ്തിക്കായിത്യജിക്കുവൻ"

എന്ന ഭാഗത്താൽ മുമ്പുതന്നെ ഏററുപറയുന്നുണ്ടു്. പിന്നെ അധികം താമസിക്കാതെതന്നെ ചിത്രദൎശനാരംഭത്തിൽ സീതയുടെ അഗ്നിപരിശുദ്ധിവരെയാണു് ചിത്രമെഴുതിയിരിക്കുന്നതെന്നു ലക്ഷ്മണൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ സീതയെക്കൊണ്ടു് അഗ്നിശുദ്ധി ചെയ്യിച്ചതിനെപ്പററി പശ്ചാത്തപിക്കയും ആദേ

വിയോട്ടു ക്ഷമ യാചിക്കയും ചെയ്യുന്നു. സീതയെക്കളയണമെന്നു വന്നപ്പോൾ താൻ വളരെ നികൃഷ്ടനും മഹാപാതകിയുമാണെന്നും ഇനി ദേവിയെത്തൊടുവാൻ പോലും അൎഹതയില്ലെന്നും പറഞ്ഞു്, തൻെറ കൈയിന്മേൽ തലവച്ചു് ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന ആ പത്നിയുടെ ശിരസ്സു പതുക്കെ നിലത്തുവച്ചു് പിരിഞ്ഞുപോകുന്നു. എന്നുമാത്രമല്ല, ആ അവസരത്തിൽ 'അയ്യോ ദേവി ദേവയജനസംഭവേ! അയ്യോ ദണ്ഡകാരണ്യവാസപ്രിയസഖി!' എന്നിങ്ങനെ തുടങ്ങി പലതും സീതയെവിളിച്ചും അരുന്ധതി, വസിഷ്ഠൻ, വിശ്വാമിത്രൻ മുതലായ ഗുരുജനങ്ങളെ വിളിച്ചും സുഗ്രീവാദി മിത്രജനങ്ങളെ വിളിച്ചും തന്നത്താൻ വിലപിക്കയുംചെയ്യുന്നു. സീതാദേവിയെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതു വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമപ്രദേശത്തു തന്നെയാണെങ്കിലും ആ മഹൎഷി രക്ഷിക്കുമെന്ന വിശ്വാസത്തിന്മേലല്ല. രാക്ഷസന്മാൎക്കും ദുഷ്ടമൃഗങ്ങൾക്കും ബലിയായിത്തീരുന്ന വിധം നിരാശ്രയയാക്കി കൊടുങ്കാട്ടിൽ കൊണ്ടുപോയിക്കളയുന്ന മാതിരിയിലാണു് കരുതുന്നതു്. അതുപ്രകാരം സീത മരിച്ചുപോയതായിത്തന്നെയാണു് ശ്രീരാമനും നാട്ടുകാരും വനവാസികൾ തന്നെയും വിശ്വസിച്ചിരുന്നിരുന്നതെന്നും ആത്രേയിയുടേയും ശ്രീരാമൻെറ തന്നെയും വാക്കായി കാണിച്ചിരിക്കുന്നു. സീതയെ അപ്രകാരം ഉപേക്ഷിച്ചതിന്നുശേഷം വളരെക്കാലം കഴിഞ്ഞിട്ടാണെങ്കിലും ശംബൂകവധത്തിന്നായി ദണ്ഡകാരണ്യപ്രദേശത്തുചെന്ന ശ്രീരാമൻ അവിടെയുള്ള ഓരോ സ്ഥലങ്ങളുംകണ്ടു മുമ്പു സീതയോടുകൂടി അവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടിയ കാലത്തെ പല സംഗതികളും ഓൎത്തു് എന്തെന്നില്ലാതെ സങ്കടപ്പെടുകയും പലതവണയും നിലവിട്ടു മോഹാലസ്യപ്പെടുകയും ഇടക്കിടക്കു് ഉന്മത്തനായിപ്പോകതന്നെയും ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. അക്കാലത്തേക്കു് ആ നായകൻ സാമാന്യത്തിലധികം വിളൎത്തു കൃശനായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നതായും ആ കവി കാണിച്ചിരിക്കുന്നു. സീതയുടെ മാതിരിയും ഈ ശ്രീരാമൻെറ മാതിരിക്കനുസരിച്ചു,തന്നെയാണു് ആ കവി വൎണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ലോകാരാധ

നത്തിന്നു വേണ്ടി സീതയെപ്പോലും കളവാൻ ഒരുക്കമാണെന്നു ശ്രീരാമൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ മിണ്ടാതിരിക്കാതെ ‘അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് ആൎയ്യപുത്രൻ രാഘവധുരന്ധരനായിരിക്കുന്നതു്” എന്നിങ്ങനെ അതിനെ അനുവദിക്കുന്നു. യാഗസ്ഥലത്തുനിന്നു വന്ന അഷ്ടാവക്രമഹർഷിയോടു് വന്ദനം പറകയും സ്വന്തം ബന്ധുജനങ്ങളുടെ കുശലം ചോദിക്കയും ഒരുമിച്ചു് ഒററശ്വാസത്തിൽ കഴിക്കുന്നു. ചിത്രദൎശനത്തിൽ, കന്യകമാരായിരിക്കുന്ന സീതാദികളെ ലക്ഷ്മണൻ കാണിച്ചപ്പോൾ ലക്ഷ്മണനെ കലശൽ കൂട്ടാനായി ‘മറെറാരുത്തിയെക്കാണുന്നതേതാണു്” എന്നു് അറിഞ്ഞുംകൊണ്ടു ചോദിക്കുന്നു. അതുപോലെതന്നെ ആ അവസരത്തിൽ പലപ്പോഴും മനസ്സിനുറപ്പുകുറഞ്ഞിരിക്കുന്ന സംഗതി പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. പരിത്യാഗാവസരത്തിലാകട്ടെ, ദുഃഖം സഹിപ്പാൻ ആളാകാതെ ജീവനെക്കളഞ്ഞേക്കാമെന്നു തന്നെ തീൎച്ചപ്പെടുത്തി മറെറാന്നും നോക്കാതെ ഗംഗയിൽ ചാടുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു. ഗംഗാദേവി ആ ദുഃഖിതയെ ചാകാൻ സമ്മതിക്കാതെ എടുത്തു പാതാളത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി രക്ഷിച്ചതായി വരുത്തീട്ടാണു് ആ കവി പിന്നെയും സീതയെ ജീവനോടുകൂടി ഇരുത്തീട്ടുള്ളതു്. പിന്നെ പന്തിരണ്ടുവത്സരം കഴിഞ്ഞതിന്നുശേഷം ദണ്ഡകാരണ്യത്തിൽവച്ചു ശ്രീരാമൻ പലതരത്തിലും ദുഃഖിച്ചുഴലുന്ന അവസരത്തിൽ ശരീരിണിയായ വിരഹവ്യഥയെപ്പോലെയായിത്തീൎന്നിട്ടുള്ള സീതയും ഗംഗാദേവിയുടെ ഒരു ഗൂഢപ്രയോഗത്താൽ അവിടെച്ചെന്നു് ചേൎന്നതായും ശ്രീരാമന്റെ സ്ഥിതി കണ്ടു ഉടൻതന്നെ മൂർച്ഛിച്ചുപോയതായും ‘വരുന്നതുവരട്ടെ’ എന്നുകരുതി ഭൎത്താവിന്റെ മോഹാലസ്യം നീങ്ങാൻ വേണ്ടി അദ്ദേഹത്തെ തലോടിക്കൊണ്ടിരുന്നതായും പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ ശുശ്രൂഷയ്ക്കിടയിൽ ഇത്രയുംതന്നെ ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥക്കു് ധാരാളമായി എന്നുപറഞ്ഞു പിൻമാറുകയും അനുവാദം കൂടാതെ അടുത്തു ചെന്നതിനു മഹാരാജാവു കോപിച്ചേക്കുമോ എന്നു ശങ്കി

ക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെങ്കിലും പിന്നെയും ഭൎത്താവിന്റെ മോഹാലസ്യം കാണുമ്പോൾ ആ നായിക അടുത്തുചെന്നു ശുശ്രൂഷ ചെയ്യുന്നുണ്ടു്. അപ്രകാരം മായയാൽ മറഞ്ഞസീത ശുശ്രൂഷിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ സന്ദൎഭം അടിസ്ഥാനമാക്കി പരസ്പരം ഹൃദയാനുകൂല്യത്തോടേ അടുത്തിരിക്കുന്ന നായികാനായകന്മാരുടെ പരസ്പരപ്രണയത്തിന്നു തന്നെ കരുണവിപ്രലംഭാവസ്ഥകൾ വരുത്തിയുംകൊണ്ടു പലതരത്തിലും പലവഴിക്കുമായി അവരുടെ ഹൃദയങ്ങളിൽ അപ്പോഴും കവിഞ്ഞൊഴുകുന്ന പരസ്പരസ്നേഹത്തെ അസാധാരണ മനോധൎമ്മത്തോടുകൂടി ആ കവി വൎണ്ണിച്ചു വെളിപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അതെല്ലാംകൂടി ആകപ്പാടെ ചുരുക്കിപ്പറയുന്നതായാൽ വാല്മീകിയും കാളിദാസനും കാണിച്ചു തന്നിട്ടുള്ള സീതാരാമന്മാരേക്കാൾ സ്വഭാവഗാംഭീൎയ്യത്തിൽ കുറെ താഴ്ന്നനിലയിലുള്ളവരും വാക്കിലും പ്രവൃത്തിയിലും കുറേശ്ശവൈഷമ്യം പററിപ്പോകാവുന്നവരും ലോകത്തിൽ സാധാരണയായിത്തന്നെ കണ്ടുവരുന്ന ഒരു തരം ഉത്താനഹൃദയന്മാൎക്കു നിദൎശനമായിട്ടുള്ളവരുമായ സീതാരാമന്മാരെയാണ് നമുക്കു കാണിച്ചുതന്നിട്ടുള്ളതു്. എന്നാൽ ആ കവിശ്രേഷ്ഠൻ അവിധം വ്യത്യാസം ചെയ്തതിന്നു തക്കതായ കാരണവും ഉണ്ടു്. നായകനെപ്പററിയേടത്തോളം കരുണരസവും നായികയെപ്പററിയേടത്തോളം കരുണോപസ്കൃതമായ വിപ്രലംഭവും പ്രധാനമാക്കിക്കൊണ്ടുള്ള ഒരു നാടകം ആ നായികാനായകന്മാരുടെ യോഗംകൊണ്ടു മംഗളപൎയ്യവസന്നമായിത്തീരുന്ന വിധം അവസാനിപ്പിക്കാഞ്ഞാൽ അതിന്നു വേണ്ടേടത്തോളം വൈചിത്ര്യമോ ആസ്വാദ്യതയോ ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. വാല്മീകിയും കാളിദാസനും കാണിച്ചിരിക്കുന്നവിധം ഗംഭീരസ്വഭാവന്മാരായ സീതാരാമന്മാർ പരിത്യാഗത്തിന്നുശേഷം ആ മാതിരി യോജിക്കുകയെന്നതു് അസ്വാഭാവികമാകയാൽ അവരെ യോജിപ്പിക്കുന്നതു് കവിതക്കു സ്വഭാവാനൌചിത്യം ഉണ്ടാക്കിത്തീൎക്കയും ചെയ്യും. അതിനാൽ സീതാരാമന്മാരുടെ സ്വഭാവം ആകപ്പാടെ ഒന്നു തരം താഴ്ത്തി

ത്താ

ക്കാണിച്ചല്ലാതെ ഉദ്ദേശ്യം സിദ്ധിക്കില്ലെന്നുള്ള സംഗതി കൊണ്ടാണ് ഭവഭൂതി അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ടുള്ളത്. വാല്മീകി കാളിദാസന്മാരെപ്പോലെ ധീരസ്വഭാവന്മാരാക്കിത്തന്നെ കാണിക്കുന്ന നായികാനായകന്മാരെക്കൊണ്ട് ഒരു ദൃശ്യകാവ്യത്തിനു വേണ്ട പുഷ്ടിവരുത്തണമെങ്കിൽ അതു ഏററവും വിഷമവുമാണ്. ഇങ്ങനെയെല്ലാമാണ് പ്രാചീനപ്രധാനകവികൾ സീതയെ കാണിച്ചുതന്നിട്ടുള്ളതെന്നു ചുരുക്കത്തിൽപറയാം.

അശാനവർകൾ പ്രകൃതഗ്രന്ഥത്താൽ കാണിച്ചുതരുന്ന സീതയാകട്ടെ ഇവയിൽ നിന്നെല്ലാം വ്യത്യസ്തമായ ലൌകിക രീതിയിലാണ് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നത്. വാല്മീകികാളിദാസന്മാർ കാണിച്ചുതന്നിരിക്കുന്ന സീതയെപ്പോലെ പാതിവ്രത്യധർമ്മത്തിന്റെ പരമകാഷ്ഠയിലുള്ള നിഷ്ഠകൊണ്ടും മററും ഭർത്താവിന്റെ അപരാധത്തെപ്പററി അധികമൊന്നും ആക്ഷേപിക്കാതിരിക്കത്തക്ക വിധം അലൌകികമായ സഹനശക്തിയോ മറേറാ പ്രകൃതസീതക്കില്ല. ഭവഭൂതിയുടെ സീതയെപ്പോലെ അത്രത്തോളം ശ്ലഥഗതിയും കാണുന്നതല്ല. ഏററവും മാനവതിയായ ഒരു ഖണ്ഡിതനായികയും മാനാധിക്യം നിമിത്തം തന്നെ ലോകത്തോടു നീരസംതോന്നി വെറുത്തിരിക്കുന്ന വിരഹിണിയുമായിട്ടുള്ള മാതിരിയിലാണ് പ്രധാനമായി അക്കാലത്തു സീതയുടെ മനോവൃത്തി വ്യാപരിച്ചിരുന്നതെന്ന സംഗതിയാണ് പ്രസ്തുതഗ്രന്ഥം സാമാന്യമായി നമുക്കനുഭവപ്പെടുത്തിത്തരുന്നതു. സീതാപരിത്യാഗത്തിന്നു മുമ്പുള്ള രാമായണകഥയിൽ സീതയെപ്പററിയേടത്തോളമുള്ള പ്രധാനഭാഗങ്ങൾ പലതും പരിത്യാഗംമുതൽക്കുള്ള അ വക ഭാഗങ്ങൾ ക്രമത്തിൽ മുഴുവൻ തന്നെയും സ്മരണംവഴിക്കു ക്രമേണ സ്നേഹത്തിന്റെയും ഈർഷ്യയുടെയും ഉദ്ദീപനങ്ങളായിത്തീൎന്നു മാനത്തെപ്പോഷിപ്പിക്കുന്ന നിലയിൽ സീതയുടെ ചിന്തയിൽ പെരുമാറുന്നതായി ഇതിൽ പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നു. ൫൩-ാം പദ്യത്തിലെ "അവമാനാശല്യമേ ഒഴിയാതുള്ളു വിവേകശക്തിയാൽ" എന്ന

ഭാഗംകൊണ്ടും ൧൩-ാം പദ്യത്തിലെ "മാനഹേതു വാലൊഴിയാത്താത്തി മനുഷ്യനേവതു" എന്നതുകൊണ്ടും ൧൧൩-ാം പദ്യത്തിലെ "അതിമാനിനി ഞാൻ സഹിക്കുമിസ്ഥിതി" എന്നതുകൊണ്ടും മററും ഗ്രന്ഥകാരൻ തന്നെ ഈ സംഗതി അവിടെയവിടെ സ്പഷ്ടമായി കാണിച്ചുതരുന്നതുമുണ്ട്.

സീതക്കുണ്ടായിരുന്ന മഹാരാജ്ഞീപദത്തെപ്പററി നമുക്കു പ്രത്യകം ഓർമ്മയുണ്ടാകത്തക്കവിധം,

"അരിയോരണിപന്തലായ് സതി-
ക്കൊരുപൂവാകറിതിത്തശാഖകൾ
ഹരിനീലതൃണങ്ങൾക്കീഴിരു-
ന്നരുളുംപട്ടുവിരിപ്പുമായിതേ."
"പുളകങ്ങൾകയത്തിലാമ്പലാൽ
തെളിക്കും തമസാസമീരനിൽ
ഇളകുംവനരാജി വെണ്ണിലാ-
വൊളിയാൽവെള്ളിയിൽവാർത്തപോലെയായ്"

എന്നമാതിരിയിൽ ആ സാധ്വി ഇരുന്നിരുന്ന പ്രദേശം വർണ്ണിച്ചുംകൊണ്ടു ഗ്രന്ഥം ആരംഭിച്ചിട്ടുള്ളതുതന്നെ ഖണ്ഡിതനായികയായിത്തീൎന്നിട്ടുള്ള ഒരു മഹാരാജ്ഞിക്കുണ്ടാകാവുന്ന മാനം അതിരററതായിരിക്കുമെന്ന സംഗതി സൂചിപ്പിച്ചുതരുന്നു. പുത്രന്മാർ അയോധ്യയിൽച്ചെന്നു് വാല്മീകികൃതമായ രാമായണം ചൊല്ലുന്നതുകേട്ടിട്ടു് ആ വഴിക്ക് ഇപ്പോൾ ഭർത്താവു പുത്രന്മാരെ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരിക്കണമെന്നും പക്ഷേ വീണ്ടും തന്നെ സ്വീകരിപ്പാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി അടുത്ത അവസരത്തിൽത്തന്നെ കൊണ്ടുപോവാൻ ആളെ അയച്ചേക്കാമെന്നും ഉള്ള വിചാരമാണു പ്രകൃതമായ ദീർഘചിന്തയ്ക്കു പ്രധാനകാരണമെന്നു് ആദ്യപദ്യത്തിലെ പൂർവാൎദ്ധംകൊണ്ടും ൧൨-ാം പദ്യംകൊണ്ടും കാണിച്ചതോടുകൂടിത്തന്നെ "നിഴലിൻവഴിപൈതൽപോലെ പോയുഴലാഭോഗമിരന്നതൊനിനി" എന്ന അംശ

ത്താൽ ഒരിക്കലും ഇനി ഞാൻ ആ രാജ്ഞീപദം സ്വീകരിക്കയില്ലെന്നു സീത തീൎച്ചപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നതായും കാണിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ആ നായികയുടെ ഹൃദയത്തിൽ പിന്നെയും എന്തെന്നില്ലാതെ വലുതായ ഒരുൽകണ്ഠയുള്ളതായി ൯൨-ം ൯൩-ം പദ്യങ്ങളാൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതും വാസ്തവത്തിൽ ആ മാനാതിശയത്തിന്റെ ശക്തിയെയാണ് വെളിപ്പെടുത്തുന്നതു്. എങ്ങനെയെന്നാൽ:—സാധാരണയായി മാനശോകാദികളായ അവസ്ഥകളിൽ അതിന്റെ പരിഹാരമാൎഗ്ഗത്തെക്കുറിച്ചു് ഉൽകണ്ഠയുണ്ടാകുന്നതു സ്വാഭാവികമാണു്. പരിഹാരമില്ലെന്നു തീൎച്ചപ്പെട്ടുംകൊണ്ടാണിരിക്കുന്നതെങ്കിലാകട്ടെ ആ ഉൽകണ്ഠ വിഷയവിശേഷത്തെ അവലംബിക്കാതെ 'ഏതിനോ വിംയുന്ന' മട്ടിലായിത്തീരുമെന്ന വ്യത്യാസമുള്ളു. അതിനാൽ മാനശോകാദികളൊന്നുമില്ലെങ്കിൽ ആ ഏതിനോ വിംയുകയും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. പതിരാഗജന്യങ്ങളായ പ്രിയഭാവങ്ങൾ ചിന്തയിൽ ഊന്നിടാതായെന്നും പ്രണയം തലപൊക്കാതെ നിദ്രയായെന്നും ഇന്ദ്രിയമോദഹേതുക്കളായ ഭാവങ്ങൾ കഴിഞ്ഞുപോയെന്നും മററും സീത ചിന്തിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും സൂക്ഷ്മം പരിശോധിച്ചാൽ ആ മാനവതി അപ്രകാരം അഭിമാനിക്കുകമാത്രമാണു് ചെയ്യുന്നതു്. മാനം അതിനുഹേതുക്കളായ ആവക വികാരങ്ങളെയെല്ലാം അതിശയിച്ചു ബലപ്പെട്ടും മാനകാരണങ്ങളായ ആ വികാരങ്ങൾ വ്രതചൎയ്യാദികൾ വഴിക്കു സഹനശക്തിയോടുകൂടിയുള്ള പരിചയംകൊണ്ടും വാശികൊണ്ടും കാൎയ്യമായമാനത്തിനു കീഴ്പ്പെട്ടും നിൽക്കുമ്പോൾ അപ്രകാരം തോന്നുന്നതുമാണു്. അതിനാൽ ആവക അംശങ്ങളും മാനോൽക്കർഷത്തെത്തന്നെയാണ് കാണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അതുപോലെ, പരിത്യാഗാവസരത്തിൽത്തന്നെ ജീവനെക്കളയാതിരുന്നതിന്നു കാരണം ഭൎത്തൃകുലം നിലനിൽക്കുന്നതിലുള്ള പ്രതിപത്തിയല്ല, ഗൎഭത്തിലുള്ള ദയതന്നെയാണെന്നു പ്രസ്താവിച്ചിരിക്കുന്നതും ഭൎത്താവിന്റെനേരെയുള്ള ഈൎഷ്യക്കനുകൂലമായിത്തന്നെയിരിക്കുന്നു. പുത്രവാത്സല്യംവഴിയായുള്ള

സുഖം അനുഭവിപ്പാനുള്ള സംഗതിയെങ്കിലും ഉണ്ടായിരുന്നി
ല്ലെങ്കിൽ ഈ ദുഃഖം ഇതിലും എത്രയോ ദുസ്സഹമായിത്തീ
രുമായിരുന്നുവെന്നു കരുതുന്നതും, എന്നാലും ‘ഃഖിനയാ
ന്നസുഖം കൊതിക്കയില്ലിനിമേൽ ഞാനസുഖംവരിക്കേവൻ’
എന്നു് നൈരാശ്യപ്പെടുന്നതും ആ മാനത്താലുണ്ടാകുന്ന മന
ശ്ചാഞ്ചല്യത്തിന്റെ രൂപഭേദങ്ങളാകുന്നു. തെറ്റുചെയ്ത ആളുടെ
നേരെ കഠിനമായദ്വേഷം മനസ്സിൽ സ്ഫുരിക്കുന്ന അവസ
രങ്ങളിൽ ആ തെറ്റിന്റെ ക്രൂരതയെ തുലനം ചെയ്യുന്നതിനു
ള്ള വാസനാവിശേഷംനിമിത്തം അനുകൂല്യംകാണിച്ചവരുടെ
ബുദ്ധിഗുണത്തെപ്പററി വിചാരങ്ങൾ പോകുന്നതു ലോകത്തിൽ
സാധാരണയാണല്ലോ. അതിലും വിശേഷിച്ചു് തെറ്റു പ്രവ
ൎത്തിച്ചവനു തന്നോടു ബന്ധം അധികമുണ്ടായിക്കൊണ്ടും അ
നുകൂല്യം കാണിച്ചവനു് അത്രത്തോളംതന്നെ ബന്ധമില്ലാതെ
യും ആണു് ഇരിക്കുന്നതെങ്കിൽ ആ മാതിരി വിചാരം വളരെ
അധികം വേഗത്തിലും ശക്തിയോടുകൂടിയും വ്യാപരിക്കുന്നതും
തെറ്റിന്റെ മാഹാത്മ്യം കൂട്ടുന്നതിന്നായി അനുകൂല്യത്തെപ്പ
ററി അനുശോചനരൂപത്തിൽ അധികമായി അഭിനന്ദിക്കുന്ന
തും സ്വഭാവസിദ്ധങ്ങളാണു. ഉപേക്ഷാവസരത്തിൽ ലക്ഷ്മ
ണനുണ്ടായ സങ്കടത്തെക്കുറിച്ചനുശോചിക്കുന്നതും ആ ദേവര
ന്നു് തന്റെപേരിലുള്ള ഭക്തിസ്നേഹങ്ങളെ ഓൎത്തു് ഹൃദയംഗമ
മായ വിധത്തിൽ അഭിനന്ദിക്കുന്നതും വാല്മീകിയുടെയും താ
പസീജനങ്ങളുടെയും കരുണാവിശേഷത്തെക്കുറിച്ചും അവരോ
ടുകൂടിത്താമസിപ്പാൻ ഇടയാക്കിത്തീൎത്ത വിധിയെക്കുറിച്ചുത
ന്നെയും കൃതജ്ഞത പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതും എല്ലാം ആമാതിരി
വിപരീതശക്തികളുടെ പ്രവൎത്തനം വഴിയായി ശ്രീരാമന്റെ
പേരിലുള്ള ഈൎഷ്യക്കു ശക്തിവൎദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ പ
ലതരത്തിലും പലവഴിക്കുമായി അതിരുകവിഞ്ഞു മൂൎച്ഛിച്ച
മാനത്തോടുകൂടിയാണു് തന്നെപ്പററി അപവാദം പറഞ്ഞ നാ
ട്ടുകാരുടെയും അതുകേട്ടുപേക്ഷിച്ച ഭൎത്താവിന്റെയും നേരെ
നായികയുടെ ചിന്ത തിരിയുന്നതായി ൭-ാം പദ്യംമുതൽ പ്രതി

പാദിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അവിധം ഉഗ്രമായിത്തിരിഞ്ഞ ചിന്തയിൽ ഭർത്താവു കല്പിച്ചുകൂട്ടി തന്നെ അവമാനിച്ചതാണെന്നനിലയിൽ ശ്രീരാമന്റെനേരെയുള്ള ഈൎഷ്യ എത്രത്തോളം നിലവിട്ടു വദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിനു് ൬൨, ൬൩, ൬൫.൬൬, ൮൧, ൮൪, ൮൬, ൮൮, ൧൦൩, ൧൦൫.൧൧൦, ൧൧൩, ൧൧൫, ൧൨൫. ഈ പദ്യങ്ങൾ പ്രത്യേകിച്ചും ഉദാഹരണങ്ങളായിത്തീൎന്നിട്ടുണ്ടു്. ഗംഭീരയായ സീത, മനുഷ്യസ്വഭാവസാധാരണമായി പെട്ടെന്നുണ്ടായ ക്ഷോഭത്താൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള നിലയിൽ വരകവി നിബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന 'സദൃശംശ്രുതത്തിനുകവിതേ! കുലത്തിനോ'എന്ന ഭാഗത്തെ മാനവതിയായ സീതയുടെ ചിന്തയിൽ ഇത്രത്തോളം പരന്നു വ്യാപരിച്ചതായിക്കാണിച്ച പ്രസ്തുതകവിയുടെ അവേക്ഷണ ചാതുൎയ്യം പ്രത്യേകിച്ചും പ്രസ്താവയോഗ്യമായിട്ടുമുണ്ടു്. സമാധാനത്തിനു വഴിയില്ലാത്ത തരത്തിലിരിക്കുന്ന ഏതൊരു മനോവികാരവും വല്ലാതെ മൂൎച്ഛിച്ചു ദുസ്സഹമായിത്തീരുമ്പോൾ അതിനു് ഏതുവഴിക്കെങ്കിലും കുറച്ചൊരു സമാധാനം തന്നത്താൻ ഉണ്ടാക്കിത്തീൎക്കുവാൻ മനസ്സു് ആരാഞ്ഞുനോക്കുന്നതു മനുഷ്യൎക്കെല്ലാം പ്രകൃതിസിദ്ധങ്ങളായ സ്വഭാവവിശേഷങ്ങളിലൊന്നാണു്. സീതയുടെ മാനാതിശയവും മേൽപ്രകാരം സഹിപ്പാൻപാടില്ലാത്തവിധം മൂൎച്ഛിച്ചപ്പോൾ സമാധാനത്തിനുവേണ്ടി മറെറാരുവഴിക്കു തിരിയുന്ന സംഗതിയാണു് 'അഥവാ നിജനീതിരീതിയിൽ' എന്നുതുടങ്ങിയ ൧൩൪-ാം പദ്യംമുതൽക്കു പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതു്. മനസ്സു് ആ വഴിക്കു തിരിഞ്ഞപ്പോൾ, ഭർത്താവു തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചതു മനഃപൂൎവ്വം ചെയ്തതായിരിക്കയില്ലെന്നും രാജധൎമ്മവ്യവസ്ഥയാൽ നിവൃത്തിയില്ലാതെ ചെയ്യേണ്ടിവന്നതായിരിക്കണമെന്നും ഇതുനിമിത്തം അദ്ദേഹം സാമാന്യത്തിലധികം സങ്കടപ്പെട്ടിട്ടും ഇപ്പോഴും കഠിനമായി സങ്കടപ്പെട്ടുന്നതുമുണ്ടായിരിക്കണമെന്നും മററും യുക്തിയുക്തമായിസ്സമൎത്ഥിക്കയും,

"അഹഹസ്വാമിന്നുപാൎക്കിലുമം-
സ്പൃഹയാൽകാഞ്ചനസീതയാണുപോൽ
സഹധൎമ്മിണിയജ്ഞശാലയിൽ
ഗഹനംസജ്ജനചൎയ്യയോൎക്കുകിൽ"

എന്നിങ്ങനെ ആ സംഗതി ദൃഢമായി വിശ്വസിക്കയും ചെയ്യുന്നു. അതോടുകൂടിത്തന്നെ മുമ്പു താൻ അപരാധം ചുമത്തിയതിനെപ്പററി പശ്ചാത്തപിച്ച് മനസ്സുകൊണ്ടു ഭൎത്താവിനോടു ക്ഷമായാചനവും ചെയ്യുന്നു. എന്നുമാത്രമല്ല,

"നിരുപിക്കുകിൽനിന്ദ്യമാണുമ-
ച്ചരിതംഞാൻ സുചരിത്രനെങ്കിലും
ഉരുദുഃഖനിരക്കുനൽകിനേ-
നിരയായിപ്പലവാറുകാന്തനെ."

എന്നുംമററും തന്നത്താൻ നിന്ദിക്കയും പിന്നെയും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിനെപ്പററി വെറുക്കുകയുംചെയ്യുന്നുണ്ട്. . അങ്ങനെയൊക്കെയാണെങ്കിലും ഭൎത്താവു തന്നെഅപമാനിച്ചതു കല്പിച്ചുകൂട്ടി ചെയ്തതല്ലെന്നുള്ള അംശത്തെ മാത്രമല്ലാതെ തനിക്കു വന്നുകൂടിയ അപമാനത്തിന് അതുകൊണ്ടു കുറവുള്ളതായി പിന്നെയും ആ മാനവതി കരുതുന്നില്ല. അതിനാൽ തൻെറപേരിൽ തെററില്ലെന്ന സംഗതി ബോധ്യപ്പെടുത്തുവാൻ ഒരിക്കലും ഒരുക്കമില്ലെന്നുതന്നെവീണ്ടും മാറ ക്ഷുഭിതയായി നിശ്ചയിക്കയുംചെയ്യുന്നു. ഇങ്ങനെ അകപ്പാടെ ഓജസ്സുതികഞ്ഞു തനിക്കുതാൻപോന്ന ഒരുവിരഹിതനായിക മാനക്ഷുഭിതയായും ഭൎത്താവിൻെറ അനുശയം കണ്ടു പശ്ചാത്തപിച്ചും ഇഹലോകവാസം ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്ന നിലയിലാണ് പ്രസ്തുത കവി സീതയെ നമുക്കു കാണിച്ചുതന്നിട്ടുള്ളതെന്നു ചുരുക്കത്തിൽ പറയാം.

പുറമേകാണുന്ന സ്വഭാവത്തെപ്പററിയെടത്തോളം മേൽ പ്രകാരമുള്ള വിശേഷം അനുഭവപ്പെടുത്തിത്തരുന്നതുപോലെ ആന്തരമായി പരിശോധിച്ചു നോക്കുമ്പോഴും പല ലോകശാസ്ത്രതത്വങ്ങളും സീതയുടെ ചിന്തയിലുൾപ്പെട്ടതാണെന്ന നിലയിൽ പ്രതിപാദിച്ചു നമുക്കു വെളിപ്പെടുത്തിത്തരുന്നുണ്ടു. മനുഷ്യൎക്കുണ്ടാകുന്ന സുഖദുഃഖങ്ങൾ 'സുഖസ്യാനന്തരം ദുഃഖം ദുഃഖസ്യാനന്തരം സുഖം' എന്നിങ്ങനെ മഴയും വേനലുംപോലെയും ഇരുട്ടും വെളിച്ചവുംപോലെയും ഒന്നുകഴിഞ്ഞൊന്നു എന്ന ക്രമത്തിൽ വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതാണു. എന്നുതന്നെയല്ല, വാസ്തവത്തിൽ മനസ്സങ്കല്പഭേദംകൊണ്ടു മാത്രമാണു ഇന്നതുസുഖം ഇന്നതുദുഃഖം എന്നൊക്കെത്തോന്നുന്നതും. എന്നീവക തത്വങ്ങളെ പലതരത്തിലും ഭംഗിയായ ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളോടുകൂടി ൧൭, ൧൮, ൧൯ ഈ പദ്യങ്ങളാലും മററും വ്യവസ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക. ൨൦ മുതൽ ൨൫ വരെയുള്ള പദ്യങ്ങൾ അതിലും കുറേക്കൂടി സൂക്ഷ്മവും ഹൃദയംഗമവുമായ വാസ്തവമാണു പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതു. ലോകം ശുഭാശുഭരൂപമായി എന്നും നിലനിൽക്കുന്നതാണെന്നുള്ള പ്രപഞ്ചനിത്യത്വവാദികളുടെ മതവും ലൗകികങ്ങളായസുഖദുഃഖങ്ങൾ അനുഭവിച്ചു കുറേക്കഴിഞ്ഞാൽ ഒടുവിൽ ദുഃഖനാശംവരുമെന്നുള്ള ദുഃഖധ്വംസസ്വരൂപമോക്ഷവാദികളുടെ മതവും ദുഃഖാനുഭവത്താൽ പ്രപഞ്ചത്തിൽനിന്നു വിരക്തിയും അവഴിക്കു സുഖസ്വരൂപമായ മോക്ഷത്തിന്റെ ലാഭവും ഉണ്ടാകുന്നതാണെന്നുള്ള നിരതിശയാനന്ദമോക്ഷവാദികളുടെ മതവും പൂൎവ്വപക്ഷങ്ങളായും സിദ്ധാന്തമായും വരുന്നവിധം ക്രമത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചിരിക്കുന്നതു ഏററവും ഉചിതവും അഭിനന്ദനീയവുമായിട്ടുണ്ടു. ഇങ്ങനെ മിക്കഭാഗങ്ങളിലും ഓരോരോ സൂക്ഷ്മതത്വങ്ങൾ അടങ്ങീട്ടുള്ള നിലയിലും അതുനിമിത്തം സാഹിത്യഗുണത്തിന്നു ന്യൂനതവന്നുപോകാതെയും രചിച്ചിട്ടുള്ള പ്രസ്തുതഗ്രന്ഥം ഏതുവിധത്തിലും അഭിജ്ഞന്മാരുടെ ശ്രദ്ധയ്ക്കൎഹമായിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള സംഗതി നിൎവിവാദമാണു. അതിന്നുംപുറ

മേ, ഏതെങ്കിലും ഒരു വിഷയത്തെ പുരസ്കരിച്ചു ന്യായാന്യായങ്ങളാൽ യുക്തായുക്തതാവിചാരം ചെയ്യുന്ന രീതിയിൽ കവിതാഗുണങ്ങൾക്കു കുറവുവരാത്തവിധം ഒരു കാവ്യം നിർമ്മിക്കുന്നതു അത്ര എളുപ്പത്തിൽ സാധിക്കുന്ന കാര്യമല്ലെന്നാണു് എന്റെ പക്ഷം. മലയാളഭാഷയിൽ ഞാൻ കണ്ടേടത്തോളം ആ രീതിയിൽ പ്രകൃതഗ്രന്ഥം ഒന്നാമത്തേതായിട്ടാണിരിക്കുന്നതും. ഭാരതരാമായണാദികളിലെ ചില സന്ദർഭങ്ങളിൽ പ്രസ്തുതരീതി കാണുന്നുണ്ടെങ്കിലും അവയിലെ പ്രധാനാംശം അതൊന്നുമല്ലല്ലൊ.

ഇനി ഒരു സംഗതിയെക്കുറിച്ചു മാത്രമെ ഈ അവതാരികയിൽ പ്രസ്താവിക്കേണ്ടതായിത്തോന്നുന്നുള്ളു. സീതയുടെ പ്രസ്തുതചിന്തകൾ സീതാപരിത്യാഗം നടന്നിട്ടു പതിനഞ്ചോളം സംവത്സരം കഴിഞ്ഞതിന്നുശേഷം സംഭവിച്ചതാണെന്നു്,

“സുതർമാമുനിയൊത്തയോദ്ധ്യയിൽ
ഗതരാട്ടാരളവന്നാരതിയിൽ”

എന്ന ആദ്യഭാഗംകൊണ്ടും,

“പുലർസമയമടുത്തു കോസലത്തിങ്കൽനിന്നു-
ക്കുലപതിയുമണഞ്ഞു രാമസന്ദേശമോടും.”

എന്ന അവസാനഭാഗംകൊണ്ടും വ്യക്തമാകുന്നുണ്ടു്. എങ്ങനെയെന്നാൽ:—ഗർഭിണിയായിരിക്കുന്നകാലത്താണല്ലോ സീതയെ ഉപേക്ഷിച്ചതു്. ശത്രുഘ്നൻ മധുരയിലേക്കു് ലവണനെ കൊല്ലുവാൻ പോകുന്നവഴിക്കു വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ഒരു ദിവസം താമസിക്കയുണ്ടായി. അന്നാണു് സീതാദേവിയുടെ പ്രസവം. ശത്രുഘ്നൻ പന്ത്രണ്ടുവത്സരകാലം മധുരയിൽ താമസിച്ചതിന്നുശേഷമാണു് തിരിയെ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോന്നതു്. പോരുന്നവഴിക്കും വാല്മീക്യാശ്രമത്തിൽക്കയറി ഒരു രാത്രി താമസിച്ചു. അവിടെവെച്ചു് സീതാപുത്രന്മാരും മററും

കൂടി രാമായണകാവ്യം ചൊല്ലുന്നതു് അദ്ദേഹത്തിനു കേൾപ്പാൻ സംഗതിയായെങ്കിലും വാല്മീകിയുടെ ആജ്ഞ നിമിത്തം ആ വൎത്തമാനം ശ്രീരാമനെയോ മറ്റോ അറിയിച്ചില്ല. മധുരാരാജാവായ ശത്രുഘ്നൻ പിന്നെയും ആ രാജ്യത്തേക്കുപോയി കുറേക്കാലം കഴിഞ്ഞതിന്നുശേഷമാണു് ശ്രീരാമൻ ശംബൂകനെന്ന ശൂദ്രയോഗിയെ വധിച്ചതു്. അതിന്നും ശേഷമാണു് അശ്വമേധയാഗം. ആ യാഗകാലത്താണു് സീതാപുത്രന്മാർ 'മാമുനിയൊത്തു്' അയോദ്ധ്യയിൽ ഗതരായതു്. ഇങ്ങനെ പരിത്യാഗംകഴിഞ്ഞിട്ടു പതിനഞ്ചോളം വത്സരത്തിന്നുശേഷമുള്ള സീതയുടെ ചിന്തയായിട്ടുള്ള സ്ഥിതിക്കു് അതിൽ ആദ്യം, മനഃപൂൎവമായിത്തന്നെ ശ്രീരാമൻ ക്രൂരതയും അന്യായവും കാണിച്ചതാണെന്നുകരുതി ആ നായകനെപ്പററി അതികഠിനമായ ഈൎഷ്യയോടുകൂടി മനോവൃത്തി വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നതും ഉടൻതന്നെ വഴിമാറിത്തിരിഞ്ഞു് ഭൎത്താവിൻെറ പേരിൽ തെററില്ലെന്ന നിലയിൽ പശ്ചാത്താപപ്പെടുന്നതുംകൂടി എങ്ങനെ ശരിയാകും. പരിത്യാഗം കഴിഞ്ഞിട്ടു് അതുവരെയും ആ കഠിനസംഭവത്തിൻെറ യുക്തായുക്തതകളെപ്പററി അനുഭവിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നായിക യാതൊന്നും ചിന്തിച്ചിട്ടില്ലെന്നു വരുന്നതല്ലെന്നുമാത്രമല്ല ഒരു കഴിഞ്ഞ ഉടൻതന്നെ ആപൽഘട്ടത്തോളം ചിന്തിച്ചിരിക്കുന്നതുമാണു്. മനഃപൂൎവം ചെയ്തതോ അല്ലയോ എന്നു് അപ്പോൾത്തന്നെ സംഭവഗതികളനുസരിച്ചുയുക്തികൊണ്ടു തീൎച്ചപ്പെടുത്തിവച്ചിട്ടുമുണ്ടായിരിക്കണം. അതുപ്രകാരം മനഃപൂൎവ്വംതന്നെ ചെയ്തതാണെന്നാണു് തീൎച്ചയെങ്കിൽ രണ്ടാമത്തെ ഭാഗവുംഅങ്ങനെയല്ലെങ്കിൽ കുററംപറയുന്ന ആദ്യഭാഗവും ഇത്രത്തോളം ബലമായി പ്രകൃതചിന്തയിൽപെടുവാൻ നിവൃത്തിയുള്ളതല്ലല്ലോ. ഇങ്ങനെയെല്ലാം പ്രകൃതഗ്രന്ഥത്തെപ്പററി ചുഴിഞ്ഞുനോക്കുന്നവരിൽ ചിലൎക്കു പക്ഷേ തോന്നുമായിരിക്കാം. എന്നാൽ ഗ്രന്ഥകാരൻ അതിന്നുള്ള സമാധാനവും ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽതന്നെ ഒന്നുരണ്ടു സ്ഥലങ്ങളിലായി നമുക്കു സൂചിപ്പിച്ചു

തന്നിട്ടുണ്ട്. അതിങ്ങനെയാണ്:—ഇതിന്നു മുമ്പും ചിന്ത ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഇത്രത്തോളം ഗാഢമായി വിചാരിക്കേണ്ട അവസരം മുമ്പുവന്നിട്ടില്ല. ഇപ്പോഴാകട്ടെ, അയോദ്ധ്യയിൽ നിന്ന് ഉടനെ ആളുവന്നേക്കുമെന്നോറിക്കാൻ ഇടയായതു കൊണ്ട് മുമ്പു കഴിഞ്ഞ സംഭവങ്ങളെല്ലാം ഗാഢമായ ചിന്തക്കു വിഷയമായിത്തീൎന്നതാണ്. മേലാൽ എന്തുചെയ്യണമെന്നു തീൎച്ചപ്പെടുത്തേണ്ട ഘട്ടവുമായിരിക്കുന്നു. ഈ സമാധാനം ഉള്ളിൽ വച്ചുംകൊണ്ടുതന്നെയാണ്,

"സ്മൃതിധാരയുപേക്ഷയാംതമോ-
വൃതിനീങ്ങിച്ചിലനാൾസ്ഫുരിക്കയാം."

എന്നും മററും പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നും സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയാൽ അറിയാവുന്നതുമാണ്. ഇനി ആ കാനനസംഭവത്തിൽ ഇത്രയും മാനവതിയായ നായിക ഉടൻതന്നെ ഗാഢമായിച്ചിന്തിച്ചിട്ടില്ലെന്നോ മേലിൽ എന്തുചെയ്യണമെന്നു തീൎച്ചപ്പെടുത്തേണ്ട അവസരം വരാൻ കാത്തിരുന്നുവെന്നോ വരുന്നതല്ലെന്നുതന്നെ തോന്നുന്നവരുണ്ടെങ്കിൽ അവരോട് എനിക്കു പറവാനുള്ളതു് ഇതാണ്:—അയോദ്ധ്യയിൽവച്ചു മഹാരാജ്ഞിയായിട്ടുള്ള നിലയിൽ സീതാദേവിയെ കണ്ടിട്ടുള്ള ഒരാൾ പിന്നെ വളരെക്കാലംകഴിഞ്ഞു വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ വിരഹിതയായിരിക്കുന്ന ആ സാധ്വിയെ കണ്ടെത്തിയാൽ അയാളുടെ മദനാവൃത്തി ഏതുവിധം വ്യാപരിക്കുമോ ആ വിധത്തിലാണ് കവി കല്പിച്ചിട്ടുള്ളതെന്ന സംഗതി സീത ഇരുന്നിരുന്ന പ്രദേശത്തെ ഒരു മഹാരാജ്ഞിപദത്തോടു താരതമ്യപ്പെടുത്തി ഗ്രന്ഥാരംഭത്തിൽ വൎണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടുതന്നെ പ്രസ്തുത കവി നമ്മുക്ക് വ്യഞ്ജിപ്പിച്ചുതരുന്നുണ്ട്. അതനുസരിച്ചുനോക്കിയാൽ എല്ലാം ഉപപന്നമാക്കിത്തീൎക്കാവുന്ന

ത്തുമാണു്. പിന്നെ ഇതൊരു കാവ്യഗ്രന്ഥമാണു്; യുക്തിശാസ്ത്രഗ്രന്ഥമല്ല. സഹൃദയന്മാർ രസിക്കുന്നതുതന്നെയാണു് കാവ്യത്തിന്നുള്ള പ്രധാനഗുണം. അതിനാൽ ഏതുവിധത്തിലും ആശാനവർകളുടെ ഈ പുതിയ കാവ്യരത്നവും മലയാളഭാഷയ്ക്കു് ഒരു അമൂല്യസമ്പത്തായിത്തന്നെ പരിലസിക്കുന്നതാണു്.

തിരുവനന്തപുരം.
1095 ഇടവം 20. } എ. കൃഷ്ണപ്പിഷാരടി.

ചിന്താവിഷ്ടയായ

സീത.

ഒരു ഖണ്ഡകാവ്യം.

സുതർ മാമുനിയോടയോദ്ധ്യയിൽ
ഗതരായോരളവന്നൊരന്തിയിൽ
അതിചിന്തവഹിച്ചു സീതപോയ്
സ്ഥിതിചെയ്താളുടജാന്തവാടിയിൽ. ൧

അരിയോ രണി പന്തലായ് സതി-
ക്കൊരു പൂവാക വിരിത്ത ശാഖകൾ,
ഹരിനീലതൃണങ്ങൾ കീഴിരു-
ന്നരുളും പട്ടുവിരിപ്പുമായിതു. ൨

രവിപോയിമറഞ്ഞതും സ്വയം
ഭുവനം ചന്ദ്രികയാൽ നിറഞ്ഞതും
അവനീശ്വരിയോർത്തതില്ല പോ-
ന്നവിടെത്താൻ തനിയേയിരിപ്പതും. ൩

പുളകങ്ങൾ കയത്തിലാമ്പലാൽ
തെളിയിക്കും തമസാസമീരനിൽ
ഇളകും വനരാജി വെണ്ണിലാ-
വൊളിയാൽ വെള്ളിയിൽ വാർത്തപോലെയായ്. ൪

വനമുല്ലയിൽ നിന്നു വായുവിൻ-
ഗതിയിൽ പാറിവരുന്ന പൂക്കൾപോൽ
ഘനവേണി വഹിച്ചു കുന്തലിൽ
പതിയും തൈജസകീടപംക്തിയെ. ൫

പരിശോഭകലർന്നിതപ്പൊഴാ-
ച്ചുരിവാർകുന്തളരാജി രാത്രിയിൽ
തരുവാടിയിലൂടെ കണ്ടിടു-
ന്നൊരുതാരാപഥഭാഗമെന്നപോൽ. ൬

ഉടൽമൂടിയിരുന്നു ദേവി ത-
ന്നുടയാടത്തളിരൊന്നു കൊണ്ടു താൻ
വിടപങ്ങളൊടൊത്ത കൈകൾ തൻ-
തുടമേൽവച്ചുമിരുന്നു സുന്ദരി. ൭

ഒരുനോട്ടവുമെന്നിനിന്നിതേ
വിരിയാതല്പമടഞ്ഞ കണ്ണുകൾ,
പരുഷാളകപംക്തി കാററിലാ-
ഞ്ഞുരസുമ്പോഴുമിളക്കമെന്നിയേ. ൮

അലസാംഗി നിവർന്നിരുന്നു, മെ-
ല്ലലയാതാനതമേനിയെങ്കിലും,
അയവാർന്നിടയിൽ ശ്വസിച്ചു ഹാ!
നിയമം വിട്ടൊരു തെന്നൽമാതിരി. ൯

നിലയെന്നിയെ ദേവിമാൎക്കക-
ത്തലതല്ലുന്നൊരു ചിന്തയാം കടൽ
പലഭാവമണച്ചു മെല്ലെ നിർ-
മലമാം ചാരുകവിൾത്തടങ്ങളിൽ. ൰

ഉഴലും മനതാരടക്കുവാൻ
വഴികാണാതെ വിചാരഭാഷയിൽ
അഴലാന്നരുൾ ചെയ്തിതന്തരാ-
മൊഴിയോരോന്നു മഹാമനസ്വിനി.— ൧൧

ഒരുനിശ്ചയമില്ല യൊന്നിനും
വരുമോരോദശ വന്നപോലെപോം
വിരയുന്നു മനുഷ്യരേതിനോ,
തിരിയാലോകരഹസ്യമാൎക്കുമേ. ൧൨

തിരിയും രസബിന്ദുപോലെയും
പൊരിയും നെന്മണിയെന്നപോലെയും
ഇരിയാതെമനം ചലിപ്പു, ഹാ!
ഗുരുവായും ലഘുവായുമാൎത്തിയാൽ. ൧൩

ഭുവനത്തിനു മോടികൂട്ടുമ-
സ്സുഖകാലങ്ങളുമോൎപ്പതുണ്ടു ഞാൻ
അവ ദുൎവ്വിധിതന്റെ ധൂൎത്തുഴും
മുഖഹാസങ്ങൾകണക്കെ മാഞ്ഞതും. ൧൪

അഴല്വേകിയവേനൽപോമുടൻ
മഴയാംഭ്രമിയിലാണ്ടുതോറുമേ
പൊഴിയും തരു പത്രമാകവേ,
വഴിയേപല്ലവമാൎന്നുപൂത്തിടും. ൰൩

അഴൽചിന്നു മൃഗാദിജന്തുവിൽ
പഴുതേറീടിലുമെത്തിയാൽ ദൃതം
കഴിയാമതു — മാനവേതുവാ-
ലൊഴിയാത്താൎത്തിമനുഷ്യനേവരു! ൰൪

പുഴുപോലെ തുടിക്കയല്ലി? ഹാ!
പഴുതേയിപ്പൊഴുമെന്നിടത്തുതോൾ;
നിഴലിൻവഴി പൈതൽപോലെ പോ-
യുഴലാ ഭോഗമിരന്നു ഞാനിനി. ൰൫

മുനിചെയ്തമനോജ്ഞകാവ്യമ-
മ്മനുവംശാധിപനിന്നുകേട്ടുടൻ
അനുതാപമിയന്നിരിക്കണം!
തനയന്മാരെയറിഞ്ഞിരിക്കണം! ൰൬

സ്വയമേ പരിരാഗജങ്ങളാം
പ്രിയഭാവങ്ങൾ തുലഞ്ഞിടായ്കിലും
അവ ചിന്തയിലൂന്നിടാതെയായ്
ശ്രവണത്തിൽ പ്രതിശബ്ദമെന്നപോൽ. ൰൭

ക്ഷണമാത്രവിയോഗമുൾത്തടം
വ്രണമാക്കുംപടി വാച്ചതെങ്കിലും
പ്രണയം തലപൊക്കിടാതെയി-
ന്നണലിപ്പാമ്പുകണക്കെ നിദ്രയായ്. ൨൩

സ്വയമിന്ദ്രിയമോദഹേതുവാം
ചിലഭാവങ്ങളൊഴിഞ്ഞുപോകയാൽ
ദയതോന്നിടുമാറു മാനസം
നിലയായ് പ്രാക്കൾവെടിഞ്ഞകൂടുപോൽ. ൨൪

ഉദയാസ്തമയങ്ങളെന്നിയെൻ-
ഹൃദയാകാശമതിങ്കലെപ്പൊഴും
കതിർവീശിവിളങ്ങിനിന്നവെൺ-
മതി താനും സ്മൃതിദർപ്പണത്തിലായ്. ൨൫

പഴകീവ്രതചര്യ, ശാന്തമായ്-
ക്കിഴിവുകാലമിതാത്മവിദ്യയാൽ
അഴൽപോയ്——അവമാനശല്യമേ-
യൊഴിയാതുള്ളുവിവേകശക്തിയാൽ. ൨൬

സ്വയമന്നുടൽ വിട്ടിടാതെ ഞാൻ
ദയയാൽ ഗർഭഭരം ചുമക്കയാൽ
പ്രിയചേഷ്ടകളാലെനിക്കു നി-
ഷ്ക്രിയയായ് കൌതുകമേകിയുണ്ണിമാർ ൨൭

കരളിന്നിരുൾനീക്കമുള്ളലി-
ച്ചൊരുമന്ദസ്മിതരശ്മികൊണ്ടവർ
നരജീവിതമായ വേദന-
യ്ക്കൊരുമട്ടൎക്കരൌഷധങ്ങൾതാൻ. ൨൪

സ്ഫുടതാരകൾ കൂരിരുട്ടിലു-
ണ്ടിടയിൽ ദ്വീപുകളുണ്ടു സിന്ധുവിൽ
ഇടർതീർപ്പതിനേക ഹേതുവ-
ന്നിടയാമേതു മഹാവിപത്തിലും. ൨൫

പരമിന്നതു പാർക്കിലില്ലതാൻ
സ്ഥിരവൈരം നിയതിക്കു ജന്തുവിൽ
ഒരുകൈ പ്രഹരിക്കവേ പിടി-
ച്ചൊരുകൈകൊണ്ടു തലോടുമേയവൾ. ൨൬

ഒഴിയാതെയതല്ലിജ്ജീവിപോം
വഴിയെല്ലാം വിഷമങ്ങളാവതും
അഴലും സുഖവും സ്ഫുരിപ്പതും
നിഴലും ദീപവുമെന്നപോലവേ. ൨൭

അതുമല്ല സുഖാസുഖങ്ങളായ്-
സ്ഥിതിമാറീടുവതൊക്കെയേകമാം
അതുതാനിളകാത്തതാം മഹാ-
മതിമത്തുക്കളിവററ രണ്ടിലും. ൨൮

വിനയാനന്ദസുഖംകൊതിക്കയി-
ല്ലിനിമേൽ ഞാൻ — അസുഖം വരിക്കുവാൻ
മനമല്ലൽകൊതിച്ചുചെല്ലുകിൽ
തന്നിയേകൈവിട്ടുമീർഷ്യ ദുർവ്വിധി. ൩൦

ഒരുവേള പഴക്കമേറിയാ-
ലിരുളും മെല്ലെ വെളിച്ചമായ്വരാം
ശരിയായ് മധുരിച്ചിടാം സ്വയം
പരിശീലിപ്പൊരു കയ്പുതാനുമേ. ൩൧

പിരിയാത്ത ശുഭാശുഭങ്ങളാ-
ന്നൊരുവിശ്രാന്തിയെഴാതെ ജീവിതം
തിരിയാംഭുവനത്തിൽ നിത്യമി-
ങ്ങിരുപക്ഷംപെട്ടുമിന്ദുവെന്നപോൽ. ൩൨

നിലയററ സുഖാസുഖങ്ങളാ-
മലയിൽതാണുമുയന്നുമാത്തനായ്
പലനാൾകഴിയുമ്പൊൾ മോഹമാം
ജലധിക്കക്കരെ ജീവിയേറിടാം. ൩൩

അഥവാ സുഖദുഃഖമേറുവാൻ
സ്ഥിരമായ്നിന്നൊരു കൈ ശരീരിയെ
വ്യഥയാം വഴിയൂടെ യമ്പിനാൽ
വിരവോടുന്തിവിടുന്നുതന്നെയാം. ൩൪

മനമിങ്ങുഗ്രഹണംവരുമ്പൊഴും
വിനയെന്നോൎത്തുവ്യഥാഭയപ്പെട്ടും
കനിവാൎന്നു പിടിച്ചിണക്കവാൻ
തുനിയുമ്പോൾ പിടയുന്ന പക്ഷിപോൽ. ൩൫

സ്ഫുടമാക്കിയിതെന്നെ മന്നവൻ
വെടിവാൻ നൽകിയൊരാജ്ഞ ലക്ഷ്മണൻ
ഉടനേയിരുളാണ്ടുലോകമ-
ങ്ങിടിവാളേററ കണക്ക വീണുഞാൻ. ൩൬

മൃതിവേണ്ടുകിലും സ്വഹത്യയിൽ
പതിയാതായ് മതി ഗൎഭചിന്തയാൽ
അതിവിഹ്വലയായി, വീണ്ടുമീ-
ഹതിമുമ്പാൎന്ന തഴമ്പിലേററ ഞാൻ. ൩൭

—

ഗതിമുട്ടിയുഴന്നു കാണ്ഞൊരെൻ-
മതിയുന്മാദവുമാൎന്നതില്ല! ഞാൻ
അതിനാലഴലിൻെറ കെട്ടഴി-
ഞ്ഞതിഭാരം കുറവാൻ കൊതിക്കിലും. ൩൮

ഒരുവേളയിരട്ടിയാൎത്തിതാൻ
തരുമാവ്യാധി വരാഞ്ഞതാം ഗ്രഹണം
കരണക്ഷതിയാൎന്നു വാഴ്വിലും
മരണം നല്ല മനുഷ്യനോൎക്കുകിൽ. ൩൯

നിനയാ ഗുണപുഷ്പവാടി ഞാ-
നിനിയക്കാട്ടുകുരങ്ങിനേകുവാൻ
വനവായുവിൽ വിണ്ട വേണുപോൽ
തനിയേനിന്നു പുലമ്പുവാനുമേ. ൱൬

അഥവാ ക്ഷമപോലെ നന്മചെ-
യ്യരുളാൻ നോറ്റൊരു നല്ല ബന്ധുവും
വ്യഥപോലറിവോതിടുന്ന സദ്-
ഗുരുവും മർത്ത്യനു വേറെയില്ലതാൻ. ൱൭

മതിതേടിയഫലത്തിൽ മാനസം
ചരിയാതായതു ഭാഗ്യമായിതേ,
അതിനാൽ ശുഭമായ് കുലത്തിനി-
പ്പരിപാകം ഫലമായെനിക്കുമേ. ൱൮

അരുതോർപ്പതിനിന്നു കാർനിറ-
ഞ്ഞിരുളാമെൻഹൃദയാങ്കണങ്ങളിൽ
ഉരുചിന്തകൾ പൊങ്ങിടുന്നു ചൂഴ്-
ന്നൊരുമിച്ചീയലുകണക്കെ മേൽക്കുമേൽ. ൱൯

സ്മൃതിധാരയുപേക്ഷയാം തമോ-
വൃതിനീങ്ങിച്ചിലനാൾ സ്ഫുരിക്കയാം
ഋതുവിൽ സ്വയമുല്ലസിച്ചുടൻ
പുതുപുഷ്പം കലരുന്ന വല്ലിപോൽ. ൱൰

പുരികം പുഴുപോൽ പിടഞ്ഞകം-
ഞെരിയും തൻതല താങ്ങി കൈകളാൽ
പിരിവാനരുതാഞ്ഞു കണ്ണുനീർ-
ചൊരിയും ലക്ഷ്മണനേ സ്മരിപ്പു ഞാൻ. ൩൪

അതിധീരനമേയശക്തിയ-
മ്മതിമാനഗ്രജഭക്തനാവിധം
കടനം കലരുന്നകണ്ടൊരെൻ-
ഹൃദയം വിട്ടുഴൽപാതി പോയിതേ. ൩൫

വനപത്തനഭേദചിന്തവി-
ട്ടനഘൻ ഞങ്ങളൊടൊത്തു വാണു നീ
ദിനയാർദ്രമെനിക്കു കേവലം
നിനയായ്വാൻ പനി തമ്പി! നിന്മുഖം. ൩൬

ഗിരികാനനഭംഗി ഞങ്ങൾ ക-
ണ്ടരിയോരുത്സവമായ് കഴിച്ചു നാൾ
അരിഭീഷണ! നീ വഹിച്ചൊരധ-
ഷ്പുരിചന്ദ്രാവ്രതനിഷ്ഠയൊന്നിനാൽ. ൩൭

കടുവാക്കുകൾ കേട്ടു കാനനം-
നടുവേയെന്നെ വെടിഞ്ഞു മുമ്പു നീ
വെടിവാൻ തരമായ് മറിച്ചുമേ
കുടിലം കർമ്മവിപാകമോർക്കുകിൽ. ൩൮

കനിവാൎന്നനുജാ! പൊറുക്ക ഞാൻ
നിനയാതോതിയ കൊള്ളിവാക്കുകൾ
അനിയന്ത്രിതമായ് ചിലപ്പൊഴീ-
മനമോടാത്ത കുമാൎഗ്ഗമില്ലെടോ ൩൦

വിരഹാൎത്തിയിൽ വാടിയേകനായ്
കരകാണാത്ത മഹാവനങ്ങളിൽ
തിരിയും രഘുനാഥനെത്തുണ-
ച്ചരിയോരന്വയമുദ്ധരിച്ചു നീ. ൩൧

പരദുൎജ്ജയനിൎജ്ജിത്തുമായ്-
പൊരുതും നിൻകഥ കേട്ടു വെമ്പലാൽ
കരൾനിന്നിലിയന്ന കൂറുതൻ-
പെരുതാമാഴമറിഞ്ഞിതന്നിവൾ. ൩൨

മുനികാട്ടിടുമെൻകിടാങ്ങളെ-
ക്കനിവാൽ നീ സ്വയമാഞ്ഞു പുൽകിടാം
അനസൂയവിശുദ്ധമിന്നു നിൻ-
മനമാനന്ദരസത്തിൽ നീന്തിടാം. ൩൩

വിടുകെൻകഥ, വത്സ! വാഴ്ക നീ
നെടുനാളഗ്രജനേകബന്ധുവായ്
ഇടരെന്നിയെയഗ്ഗുണോൽകരം
തടവും ബന്ധുജനങ്ങളോടുമേ. ൩൪

അറിവററു മുറയ്ക്കൊഴാതെയും
മറയായ് മൂടിയുമിന്ദ്രിയങ്ങളെ
മുറിയും കരളിൽ കുഴമ്പുപോ-
ലുറയും ശീതളമൂർച്ഛയോർപ്പു ഞാൻ. ൩൩

മൃതിതൻമകളെന്നുതോന്നുമ-
സ്ഥിതിയിൽ ദേഹികൾ പേടി തേടിലും
മതികാഞ്ഞു ഞെരുങ്ങുവോൾക്കതി-
ങ്ങതിമാത്രം സുഖമേകിടുന്നു താൻ. ൩൪

പ്രിയനിൽ പകതോന്നിടാതെയും
ഭയവും നാണവുമോർമ്മിയാതെയും
സ്വയമങ്ങനെയത്തമസ്സുതൻ-
കയമാന്നെൻമതി താണുനിന്നിതേ. ൩൫

മലർമെത്തയിൽ മേനിനോവുമെ-
ന്നലസാംഗം ഘനഗർഭവേദനം
അലയാതെ ശയിച്ചു കണ്ടകാ-
കുലമാന്ത് കിടമിയന്ന ഭൂവതിൽ. ൩൬

പെരുമാരിയിൽ മുങ്ങി മാഴ്കിടു-
ന്നൊരു ഭൂമിക്കു ശരത്തുപോലവേ
പരമെന്നരികത്തിലെത്തിയ-
പ്പുരവിദ്യാനിധി നിന്നതോർപ്പു ഞാൻ. ൩൭

നികടത്തിൽ മദീയമാശ്രമം
മകളേ! പോരികതോക്ക് നിൻഗൃഹം,
അകളങ്കമിവണ്ണമോതിയെ-
ന്നകമൊട്ടാററി പിതൃപ്രിയൻ മുനി. ൩൦

മതിമേൽ മൃഗതൃഷ്ണപോൽ ജഗൽ
സ്ഥിതിയെന്നും, സ്ഥിരമായ ശാന്തിയേ
ഗതിയെന്നുമലിഞ്ഞു ബുദ്ധിയിൽ-
പതിയുമ്മട്ടരുൾചെയ്തമാമുനി. ൩൧

എരിയുന്നമഹാവനങ്ങൾ ത-
ന്നരികിൽ ശീതളനീൎത്തടാകമോ?
തിരതല്ലിയെഴുന്ന സിന്ധുവിൻ-
കരയോ? ശാന്തികരം തപോവനം. ൩൨

സപകപോലവെളിച്ചമീർഷ്യയാം
പുകമൂടാത്ത മുനീന്ദ്രയോഷമാർ
ഇടരെന്നി ലസിക്ക! സൌമ്യമാ-
മുടജത്തിന്റെ കെടാവിളക്കുകൾ. ൩൩

തരുപക്ഷിമൃഗങ്ങളോടുമി-
ന്നരരോടും സുരരോടുമെന്നുമേ
ഒരുമട്ടിവരുള്ളിലേന്തുമ-
സ്സരളസ്നേഹരസം നിറപ്പു ഞാൻ. ൩൪

അനലാൎക്കവധുക്കളാവിധം
വനശൈലാദികൾ വേദമെന്നതിൽ
മനതാരലയാതവൎക്കേഴും
ഘനമാമാസ്തികബുദ്ധിയോൎപ്പുഞാൻ. ൩൨

മഹിയിൽ ശ്രുതിപോലെ മാന്യമാർ
പ്രയതാത്മാക്കളൃഷിപ്രസൂതിമാർ
വിഹിതാവിഹിതങ്ങൾ കാട്ടുവോർ
സ്വയമാചാര നിദൎശനങ്ങളാൽ, ൩൩

ഇതിഹാസപുരാണസൽക്കഥാ-
ധൃതിയാൽ ജീവിതഭൂനനച്ചിവർ
ഹിതമായരുളുന്നു ചേതനാ-
ലതയിൽ പുഷ്പഫലങ്ങളാൎക്കുമേ. (യുഗ്മകം) ൩൪

ധൃതിയാം കണവൻെറ സേവ നിർ-
വൃതിയായ്ക്കണ്ടൊരു ശുദ്ധരാഗമാർ
പതിദേവതമാർ ജയിക്കയുൾ-
ക്കൊതിയോരാത്തവർ ഭോഗമായയിൽ. ൩൫

സ്മൃതി വിസ്മൃതമാകിലും സ്വയം
ശ്രുതി കാലാബ്ധിയിലാണ്ടുപോകിലും
അതിപാവനശീലമേലുമി-
സ്സതിമാർ വാണിടുമൂഴി ധന്യമാം. ൩൬

കനിവിന്നുറവായ്ക്കളങ്ങുമീ-
വനിതാമൌലികളോടു വേഴ്ചയാൽ
അനിവാൎയ്യവിരക്തി രൂക്ഷരാം
മുനിമാരാൎദ്രതയാൎന്നിടുന്നതാം. ൧൩

ഗുണചിന്തകളാൽ ജഗത്ത്രയം
തൃണമാക്കും മതിമാൻ മഹാകവി
ഇണചേൎന്നമരിച്ച കൊററിയിൽ
ഘൃണതേടാനിതുതാൻ നിമിത്തമാം. ൧൪

ഇടപെട്ടിവരൊത്തു മേചുവാ-
നിടയാക്കീടിന ദുൎവ്വിധിക്കഹോ
പടുശല്യഭിഷക്കിനെന്നപോ-
ലൊടുവിൽത്താനുണബദ്ധനായി ഞാൻ. ൧൫

പരിതൃപ്തിയെഴാത്ത രാഗമാ-
മെരിതീക്കിന്ധനമായി നാരിമാർ
പുരിയിൽ സ്വനമാത്രജീവിതം
കരിയും ചാമ്പലുമാക്കിടുന്നിതേ! ൧൬

പരപുച്ഛവുമഭ്യസൂയയും
ദുരയും ദുൎവ്വ്യതിയാനസക്തിയും
കരളിൽ കുടിവച്ചു ഹാ! പരം-
മ്പരയായ് പൌരികൾ കെട്ടുപോയിതേ! ൧൭

നിജദോഷനിദർശനാന്ധമാർ
സുജനാചാരമവിശ്വസിക്കുവോർ
തജ്ജതേടി മരിപ്പൂ കല്മഷ-
പ്രജമാം കാമലബാധയാലിവർ. ൧൩

ചെളി മൂടിയ രത്നമെന്നപോ-
ലൊളിപോയ് ചിത്തഗുഹാന്തകീടമായ്
വെളിവറെറാരഴുക്കുകുണ്ടിൽവീ-
ണുളിവൂ ദുർജ്ജനപാപചേതന. ൧൪

വിഷയസ്പൃഹയായ നാഗമുൾ-
ത്തുഷപൂണ്ടഗ്ഗുഹതൻമുഖംവഴി
വിഷവഹ്നിവമിക്കവേ പരം
വിഷമിക്കുന്നു സമീപവർത്തികൾ. ൧൫

വിലയാന്നവിശിഷ്ടവസ്ത്രവും
വിലസും പൊന്മണിഭൂഷണങ്ങളും
ഖലരാം വനവൃക്ഷപംക്തിമേൽ-
കലരും പുഷ്പലതാവിതാനമാം. ൧൬

വിധുകാന്തിയെവെന്ന ഹാസവും
മധുതോല്ക്കും മധുരാക്ഷരങ്ങളും
അതിഭീഷണപൌരഗൃഹത്തിലെ
ച്ചതിംക്ഷോവരചാരരെന്നുമേ. ൧൭

കൊടി തേർ പട കോട്ട കൊത്തളം
കോടിയോരായുധമൊന്നു മെന്നിയെ
നൊടിയിൽ ഖലജിഹ്വകൊള്ളിപോ-
ലടിയേ വൈരിവനം ദഹിക്കുമേ. ൫൦

നൃപഗാഢവിചിന്തനം കഴി-
ഞ്ഞപരോക്ഷീകൃതമായ കൃത്യവും
അപഥം വഴി സത്വരം കട-
ന്നുപജാപം തലകീഴ്മറിക്കുമേ. ൫൧

സുപരീക്ഷിതമായരാഗവും
കൃപയുംകൂടി മറന്നു കേവലം
കൃപണോക്തികൾ കേട്ടു ബുദ്ധികെ-
ട്ടപകൃത്യത്തിനു ചാടുമേ നൃപർ. ൫൨

മുടിയിൽ കൊതിചേർത്തു പുത്രനെ-
ളുളുടിയാക്കും ചിലർ തൽകുമാരരോ
മടിവിട്ടു മഹാവനത്തിലും
വെടിയും ദ്രോഹദമാന്ന പത്നിയേ. ൫൩

അഹഹ! സ്മൃതിവായു ഹൃത്തിലെ-
ദ്ദഹനജ്വാല വളർത്തി വീണ്ടുമേ
സഹസാ പുടപാകരീതിയായ്-
നിഹനിപ്പൂ ഹതമെൻറജീവിതം. ൫൪

ശ്രുതികേട്ട മഹീശർ തന്നെയീ-
വ്യതിയാനം സ്വയമേ തുടങ്ങുകിൽ
ക്ഷതി ധർമ്മഗതിക്കുപററിതാൻ
ക്ഷിതി ശിഷ്ടർക്കനിവാര്യമായിതാൻ. ൮൫

തെളിയിച്ചു വിരക്തിയെന്നില-
ന്നൊളിവായ് ലങ്കയിൽവച്ചു, പിന്നെയും
ചെളിയിൽ പദമൂന്നിയെന്തിനോ!
വെളിവായിക്കഴുകുന്നു രാഘവൻ. ൮൬

പെരുകും പ്രണയാനുബന്ധമാ-
മൊരു പാശം വശമാക്കിയീശ്വരാ!
കുരുതിക്കഴിയുന്നു നാരിയെ
പ്പുരുഷന്മാരുടെ ധീരമാനിത! ൮൭

ഇതരേതരസക്തരാം ഗൃഹ-
വ്രതബന്ധുക്കളെ ജീവനോടുമേ
സതതം പിടിപെട്ടിരിക്കുമ-
ച്ചിതയാം ശങ്ക മനുഷ്യനുള്ളതാം. ൮൮

അതിപാവനമാം വിവാഹമേ!
ശ്രുതിമന്ദാരമനോജ്ഞപുഷ്പമായ്
ക്ഷിതിയിൽ സുഖമേകി നിന്നനിൻ-
ഗതികാൺകെത്ര യധഃപതിച്ചു നീ! ൮൯

ണ്ണമാനു വിധിക്കു ലോകത്തിൽ
പിണയാം പുരുഷദോഷമീവിധം
ക്ഷണമോ വിപരീതവൃത്തിയാൽ
തുനയെന്ന്യേ ശ്രുതിയപ്രമാണമാം. ൯൪

ാട്ടുനാൾ വിപിനത്തിൽവാഴുവാ-
നിടയായ് ഞങ്ങളതെൻറകുററമോ?
പട്ടരാക്ഷസചക്രവത്തിയെ-
ന്നുടൽ മോഹിച്ചിതു ഞാൻ പിഴച്ചതോ? ൯൫

ശരി ഭൂപതി സമ്മതിക്കണം
ചരിതവ്യത്തിൽ നിജ പ്രജ്ഞാമതം
പിരിയാം പലകക്ഷിയായ് ജനം
പരിശോധിച്ചറിയേണ്ടയോ നൃപൻ. ൯൬

തനതക്ഷികളോട്ടുതന്നെയും
ഖനമേറും ഖലജല്പമല്ലിടാം
ജനവാദമപാത്ഥമെന്നതി-
നനഘാചാരയെനിക്കു സാക്ഷി ഞാൻ. ൯൭

കരതാരിലണഞ്ഞ ലക്ഷ്മിയെ
തറയിൽ തട്ടിയെറിഞ്ഞു നിഷ്കൃപം
ഭരതൻെറ സവിത്രി, അപ്പൊഴും
നരനാഥൻ ജനചിത്തമോത്തിതോ? ൯൮

അതു സത്യപരായണത്വമാ-
മിതു ധർമ്മവ്യസനിത്വമെന്നുമാം
പൊതുവിൽ ഗുണമാക്കിടാം ജനം
ചതുരന്മാരുടെ ചാപലങ്ങളും. ൩൪

ജനമെന്നെ വരിച്ചു മുമ്പുതാ-
നനുമോദത്തൊടു സാവ്ഭൌമിയായ്
പുനരെങ്ങിനെ നിന്ദ്യയായി ഞാൻ
മനുവംശാങ്കുരഗർഭ മാർന്നനാൾ? ൩൫

നയമായ് ചിരവന്ധ്യ യെന്നുതാൻ
പ്രിയമെന്നിൽപെടുമഭ്യസൂയകൾ
സ്വയമേയപവാദശസ്ത്രമാ-
ന്നുയരാമെന്നതു വന്നുകൂടയോ? ൩൬

ഭരതൻ വനമെത്തിയപ്പൊഴും
പരശങ്കാവിലമായ മാനസം
നരകല്മഷ ചിന്ത തീണ്ടുവാൻ
തരമെന്ന്യേ ധവളീഭവിച്ചിതോ? ൩൭

പതിയാം പരദേവതയ്ക്കഹോ
മതിയർപ്പിച്ചൊരു ഭക്തയല്ലിഞാൻ
ചതിയോർക്കിലുമെന്നൊടോതിയാൽ
ക്ഷതിയെന്തങ്ങനെ ചെയ്യുവോ നൃപൻ? ൩൮

ഇടനെഞ്ചിലകിസ്സതിക്കിതി-
ന്നിടയിൽ കണ്ണുകൾ പെയ്യുനീർക്കണം
പുടഭേദകമായതെന്നലേ-
ററിടറും ഗുല്മദലങ്ങളെന്നപോൽ. ൧൦൦

തരളാക്ഷി തുടൎന്നു ചിന്തയെ-
ത്തരസാ ധാരമുറിഞ്ഞിടാതെ താൻ
ഉരപേറുമൊഴുക്കു നില്ക്കുമോ
തിരയാൽ വായു ചമച്ച സേതുവിൽ? ൧൦൧

ഗിരിഗഹ്വരമുഗ്രമാംവനം
ഹരിശാൎദ്ദൂലഗണങ്ങൾ പാമ്പുകൾ
പരിഭീകരസിന്ധു രാക്ഷസ-
പ്പുരിഷയ്ക്കുള്ള നികേതമാദിയായ് ൧൦൨

നരലോകമതിൽപ്പെടാപതാം
നരകം സൎവ്വമടുത്തറിഞ്ഞ ഞാൻ
പരമാൎത്ഥമതോരിലഞ്ചുവാൻ
തരമില്ലെന്തിനൊളിച്ചുമന്നവൻ? (യുഗ്മകം) ൧൦൪

പതിചിത്തവിരുദ്ധവൃത്തിയാം
മതിയുണ്ടോ കലരുന്ന ജാനകി?
കുതികൊണ്ടിടുമോ മഹോദധി-
ക്കെതിരായ് ജാഹ്നവി തന്നൊഴുക്കുകൾ? ൧൦൫

അവകീർത്തി ഭയാന്ധനീവിധം
സ്വപരിക്ഷാളന തൽപരൻ നൃപൻ
കൃപണോചിത വൃത്തിമൂലമെ-
ന്നപവാദം ദൃഢമാക്കിയില്ലയോ? ൧൦൩

അപരാധിയെ ദണ്ഡിയാതെയാം
കൃപയാൽ സംശയമാർന്ന ധാർമ്മികൻ
അപകല്മഷ ശിക്ഷയേറ്റു ഞാൻ
നൃപനിപ്പാപമൊഴിപ്പതെങ്ങനെ? ൧൦൪

അതിവത്സല ഞാനുരച്ചിതെൻ-
കൊതിവിശ്വാസമൊടന്നു ഗർഭിണി
അതിലേ പടമൂന്നിയല്ലിയ്-
ച്യുതിചെയ്തു! നൃപനോക്കവശ്യ! താൻ! ൧൦൫

ജനകാജ്ഞ വഹിച്ചുചെയ്ത തൻ-
വനയാത്രയ്ക്കു തുണയ്ക്കുപോയി ഞാൻ!
അനയൻ പ്രിയനെന്നെയേകയായ്
തനതാജ്ഞയ്ക്കിരയാക്കി കാടിതിൽ!! ൧൦൬

ഇതരേതരഭേദമറ്റ ഹൃദ്-
ഗതമാം സ്നേഹമതങ്ങു നിൽക്കുക,
ശ്രുതമായ കൃതജ്ഞഭാവവും
ഹതമാക്കീ നൃപനീ ഹതാശയിൽ ൧൦൭

ദുജ്ജയാന്തമകം കനിഞ്ഞു തൻ
പ്രജയെപ്പോററു മുറുമ്പുപോലുമേ
സുജനാഗ്രണി കാട്ടിലെൻപ്രിയൻ
നിജഗർഭത്തെ വലിച്ചെറിഞ്ഞിതേ. ൧൮൦

ശ്വശുരൻ ബഹുയജ്ഞദീക്ഷയാ-
ലശുഭം നീക്കി ലഭിച്ച നന്ദനൻ
പിശുനോക്തികൾകേട്ടു പുണ്യമാം
ശിശുലാഭോത്സവമുന്മഥിച്ചിതേ! ൧൮൧

അരുതോക്കിൽ നൃപൻ വധിച്ചു നി-
ഷ്കരുണം ചെന്നൊരു ശൂദ്രയോഗിയെ
നിരുപിക്കിൽ മയക്കി ഭൂപനെ
തരുണീപാദജഗർഹിണീശ്രുതി! ൧൮൨

സഹജാർദ്രത ധർമ്മമാദിയാം
മഹനീയാത്മഗുണങ്ങൾ ഭൂപനെ
സഹധർമ്മിണിയാൾക്കു മുമ്പു ഹാ!
സഹസാ വിട്ടുപിരിഞ്ഞുപോയിതാൻ. ൧൮൩

വനഭൂവിൽ നിജാശ്രമത്തില-
ശലനഗർഭാതുര യെൻമൃഗാംഗന
തനതക്ഷിപഥത്തിൽ നില്ക്കവേ
നനയും മൽപ്രിയനാശ്രു കൺമുന ൧൮൪

അതികോമളമാകുമമ്മനഃ-
സ്ഥിതി കാട്ടിൽ തളിർപോലുദിപ്പതാം
ക്ഷിതിപാലകപട്ട ബന്ധമാം
മതിയോ ചമ്മകഠോരമെന്നുമാം. ൧൧൩

നിയതം വനവാസവേളയിൽ
പ്രിയനന്ന്യാദൃശഹാർദ്ദമാന്നുതാൻ
സ്വയമിണ്ടു വിഭൂതപമേറിയാൽ
ക്ഷയമേലാം പരമാത്ഥസൌഹൃദം. ൧൧൪

നിയമങ്ങൾകഴിഞ്ഞു നിത്യമാ—
പ്രിയ ഗോദാവരിതൻ തടങ്ങളിൽ
പ്രിയനൊത്തുവസിപ്പതോപ്പു ഞാൻ
പ്രിയയായും പ്രിയശിഷ്യയായുമേ. ൧൧൫

ഒരു ദമ്പതിമാരുമൂഴിയിൽ
കരുതാത്തൊരു വിവിക്തലീലയിൽ
മരുവീ ഗതഗവ്ർ ഞങ്ങള-
ങ്ങിരുമെയ്യാന്നൊരു ജീവിപോലവേ. ൧൧൬

നളിനങ്ങളറുത്തുനീന്തിയും
കളിരേലും കയമാന്നു മുങ്ങിയും
പുളിനങ്ങളിലെന്നൊടോടിയും
കളിയാടും പ്രിയനന്നു കുട്ടിപോൽ. ൧൧൭

പറയേണ്ടയി! ഞങ്ങൾ ബുദ്ധിയിൽ
കുറവില്ലാത്ത മൃഗങ്ങൾപോലെയും
നിറവേററിസുഖം വനങ്ങളിൽ
ചിറകില്ലാത്തഖഗങ്ങൾപോലെയും. ൱൰.

സഹജാമലരാഗമേ! മനോ-
ഗുഹയേലും സ്ഫുടരത്നമാണു നീ
മഹനീയമതാണു മാറിലു-
മ്മഹ മാത്മാവണിയുന്ന ഭൂഷണം. ൱൰൧

പുരുഷന്നു പുമർത്ഥഹേതു നീ
തരുണിക്കത്തരുണീഗുണങ്ങൾ നീ
നിരുപിക്കുകിൽ നീ ചമയ്ക്കു ഹാ!
മരുഭൂ മോഹനപുഷ്പവാടിയായ്. ൱൰൨

നയമാർഗ്ഗചരർക്കു ദീപമാ-
യുയരും നിൻപ്രഭ നാകമേറുവാൻ
നിയതം നരകം നയിപ്പു നി,
ന്നയഥായോഗമസജ്ജനങ്ങളെ. ൱൰൩

മൃതിയും സ്വയമിങ്ങു രാഗമേ!
ക്ഷതിയേകില്ല നിനക്കു; വാഴ്വുനീ,
സ്മൃതിയാം പിതൃലോകസീമയിൽ
പതിവായശ്രുനിവാപമുണ്ടുമേ. ൱൰൪

ക്ഷതിയററൊരമർഷമല്ലനിൻ-
പ്രതിമല്ലൻ പ്രിയതേ! പരസ്പരം
രതിമാർഗ്ഗമടച്ചുഹൃത്തിൽനിൻ-
ന്നതിചെയ്യുന്നതു ഗർവ്വമാണു കേൾ. ൧൭൫

സമദൃഷ്ടി, സമാത്മചിന്തനം,
ക്ഷമ,യന്യോന്യഗുണാനുരാഗിത,
ക്രമമായിവയെക്കരണ്ടിടാം
ശ്രമമററാന്തരഗർവ്വമൂഷികൻ. ൧൭൬

വിഭവോന്നതി, കൃത്യവൈഭവം,
ശുഭവിഖ്യാതി, ജയങ്ങൾ മേൽക്കുമേൽ,
പ്രഭവിഷ്ണുതയെന്നിവററയാൽ
പ്രഭവിക്കാം ദുരഹന്ത യാർക്കുമേ. ൧൭൭

അതിമാനിതയായ വായുവിൻ-
ഹതിയാൽ പ്രേമവിളക്കുപോയ്മനം
സ്തുതി തന്നൊലികേട്ടു ചെന്നഹോ!
പതിയാം സാഹസഗർത്തങ്ങളിൽ. ൧൭൮

സ്ഥിതിയിങ്ങനെയല്ലയെങ്കിലി-
ശ്രുതിദോഷത്തിൽ വിരക്തിയെന്നിയേ
ക്ഷിതിപാനിടുമോ സഗർഭയാം-
സതിയെക്കാട്ടിൽ വെടിഞ്ഞുമന്നവൻ? ൧൭൯

നിഹതാരികൾ ഭൂ ഭരിക്കുവാൻ
സഹജന്മാർ നൃപനില്ലിയോഗ്യരായ്?
സഹധർമ്മിണിയൊത്തുവാഴുവാൻ
ഗഹനത്തിൽ സ്ഥലമില്ലിവേണ്ടപോൽ? ൧൩൦

പരിശുദ്ധ വനാശ്രമം നൃപൻ
പരിശീലിച്ചറിവുള്ളതല്ലയോ?
തിരിയുന്നവയല്ലയോ നൃപ-
ന്നരിയോരാത്മവിചാര ശൈലികൾ? ൧൩൧

പറവാൻ പണി-തൻപ്രിയയ്ക്കൊരാൾ
കുറചൊന്നാൽ സഹിയാ കുശീലനും,
കറയെന്നിലുമുല്പുരുത്തമൻ
മറപോലെങ്ങനെ കേട്ടമന്നവൻ? ൧൩൨

ഒരു കാക്കയൊട്ടും കയർത്തതും
പെരുതാമാശരവംശകാനനം
മരുവാക്കിയതും നിനയ്ക്കിലി-
പ്പുരുഷവ്യാഘ്രനിതും വരാവതോ? ൧൩൩

അഥവാ നിജനീതിരീതിയിൽ
കഥയോരാംപലതൊററിനാൽനൃപൻ
പ്രഥമാനയശോധനൻ പരം
വ്യഥയദ്ദുഃശ്രുതി കേട്ടിയന്നിടാം. ൧൩൪

ഉടനുള്ളിലെരിഞ്ഞതീയിൽനി-
ന്നിടറിപ്പൊങ്ങിയ ധർമ്മശൂരത
സ്ഫുടമോതിയകർമ്മ മമ്മഹാൻ
തുടരാം—മാനി വിപത്തു ചിന്തിയാ. ൧൱൬

വിഷയാധിപധർമ്മമോത്ഭവോ
വിഷമിച്ചങ്ങനെ ചെയ്തതാം നൃപൻ
വിഷസംക്രമശങ്കമൂലമായ്
വിഷഹിക്കും ബുധരംഗകൃന്തനം! ൧൱൭

ബലശാലിയിയന്നിട്ടും പുറ-
ത്തലയാത്തോരു വികാരമുഗ്രമാം
നിലയറ്റൊരു നീക്കയത്തിനു-
ള്ളലയെക്കാൾ ചുഴിയാം ഭയങ്കരം! ൧൱൮

പരകാര്യപരൻ സ്വകൃത്യമായ്
ധരയിൽ തോന്നുവതേറ്റുരച്ചിട്ടും
ഉരചെയ്തതു ചെയ്തിടാതെയും
വിരമിക്കാ രഘുസൂനുസത്യവാൻ. ൧൱൯

അതിദുശ്ശരമാമരക്കർതൻ-
ഹതിയെദ്ദണ്ഡകയിങ്കലേറ്റതും
ധൃതിയിൽ പുനരുശ്യമൂകഭൂ-
വതിലെബ്ബാലിവധപ്രതിജ്ഞയും. ൧൱൰

പലതുണ്ടിതുപോലെ ഭാനുമൽ-
കുലചൂഡാമണി ചെയ്ത സാഹസം,
ചില വീഴ്ച മഹാനുശോഭയാം
മലയിൽ കണ്ടംമെന്നമന്ത്രി. (യുഗ്മകം) ൧൮൦

മുനിപുത്രനെ യച്ഛനാനയെ-
ന്നനുമാനിച്ചുടനെയ്തുകൊന്നതും
തനിയേ വരമേകി തൻപ്രിയ-
യ്ക്കനുതാപാതുരനായ്മരിച്ചതും ൧൮൧

മികവേറിയ സാഹസങ്ങളാം-
പകവിട്ടിന്നതു പാർത്തുകാണുകിൽ
മകനീവക മർഷണീയമാം
പകരം ഹേതുഗുണങ്ങൾ വസ്തുവിൽ (യുഗ്മകം) ൧൮൨

അജനായ പിതാമഹൻ മഹാൻ
നിജകാന്താമൃതി കണ്ടു ഖിന്നനായ്
രുജയാന്നു മരിച്ചു തൽകുല-
പ്രജയിൽ തദ്ഗുണശൈലിയും വരാം. ൧൮൩

അതിനില്ല വികല്പമിപ്പൊഴും
ക്ഷിതിപൻ മൽപ്രണയൈകനിഷ്ഠനാം
പതിയാ വിരഹം മഥിക്കിലും
രതിയും രാഘവനോർക്കിലന്യയിൽ. ൧൮൪

പ്രിയനാഥ്യവിയോഗവേളയിൽ
സ്വയമുന്മാദമിയന്നു രാഗവാൻ
ജയമാന്റു മടങ്ങി വീണ്ടുമുൾ-
പ്രിയമെന്നിൽ തെളിയിച്ചു നാൾക്കുനാൾ. ൱൰൩

അതുപാർക്കിലിപ്പൊഴെത്രയി-
പ്പുതുവേർപാട്ടിൽ വലഞ്ഞിടാം നൃപൻ
അതിമാനിനി ഞാൻ സഹിക്കുമി-
സ്ഥിതി യസ്സാനുശയൻ പൊറുക്കുമോ? ൱൰൪

അഹഹ! സ്വയമിന്നു പാർക്കിലും-
സ്പൃഹയാൽ കാഞ്ചന സീതയാണുപോൽ
സഹധർമ്മിണി യജ്ഞശാലയിൽ
ഗഹനം സജ്ജന ചര്യ്യയോർക്കുകിൽ! ൱൰൫

അതിസങ്കടമാണു നീതിതൻ-
ഗതി! കഷ്ടം! പരതന്ത്രർ മന്നവർ
പതിനാട്ടുകടത്തിയെന്നെ മൽ-
പ്രതിമാരാധകനാവതായ് ഫലം. ൱൰൬

ഒളിയൊന്നു പരന്നുടൻ കവിൾ-
ത്തളിമത്തിൽ ചെറുകണ്ടകോൽഗമം
ലളിതാംഗിയിയന്നുപൊന്മണൽ-
പുളിനം റെ മുളച്ചുണ്ടമാതിരി. ൱൰൭

ഘനമാമനുകമ്പയിൽത്തട-
ഞ്ഞതിവ്യാകുലമായി നിന്നുടൻ
ജനകാത്മജതന്റെ ചിന്തയാം-
വനകല്ലോലിനി പാഞ്ഞുവീണ്ടുമേ. ൧൮൦

അറിയുന്നിതു ഹന്ത! ഞാൻ വിഭോ!
പുറമേ വമ്പൊട്ടു തന്റെ കൈയിനാൽ
മുറിവന്നപഥമേറ്റു നീതിത-
ന്നറയിൽ പാർപ്പു തടങ്ങലിൽഭവാൻ! ൧൮൧

ഉരപേറിയകീഴ്നടപ്പിലായ്-
മറയാം മാനവനാത്മവൈഭവം
ചിരബന്ധനമാന്ന പക്ഷിതൻ
ചിറകിൻശക്തി മറന്നുപോയിടാം. ൧൮൨

പ്രിയയും ചെറു പൊൻകിടാങ്ങളും
നിയതം കാട്ടിലെഴുന്ന ചേക്കകൾ
സ്വയമോത്തുടനുദ്ഗളാന്തനായ്
പ്രിയതൻ കൂട്ടിലുഴന്നിടാം ഭവാൻ. ൧൮൩

ചിലതിന്നൊലികേട്ടുമന്തരാ
ചിലതിൻച്ഛായകൾ കണ്ടുമാത്തനായ്
നിലയിൽ ചിറകാട്ടിയും ഭവാൻ
വലയാം ചഞ്ചുപുടങ്ങൾ നീട്ടിയും ൧൮൪

തന്നിയേ നിജശയ്യയിൽ ഭവാ-
നനിവാൎയ്യാൎത്തികലൎന്നരുണ്ടിടാം
കനിവാൎന്നു പുലമ്പിടാം കിട-
ന്നനിശം ഹന്ത! കിനാവു കണ്ടിടാം. ൧൭൭

മരുവാംഭയിതാവിരക്തനായ്
മരുവാംദുൎവ്വിധിയാൽ വിയുക്തനായ്
വരുവാൻ പണി കൃത്യനിഷ്ഠയാൽ
പെരുതാം ത്യാഗമിവണ്ണമാൎക്കുമേ. ൧൭൮

മുടി ദൂരെയെറിഞ്ഞു തെണ്ടിടാം
വെടിയാമന്ന്യനുവേണ്ടി ദേഹവും
മടിവിട്ടു ജനേച്ഛപോലെ തൻ-
തടികാത്തുഴിഭരിക്ക ദുഷ്കരം. ൧൭൯

എതിരററ യമാദിശിക്ഷയാൽ
വ്രതികൾക്കും ബഹുമാന്യനമ്മഹാൻ
ക്ഷിതി പാലകധൎമ്മദീക്ഷയാ-
ന്നതിവൎത്തിപ്പു സമസ്തരാജകം. ൧൭൰

കൃതികൾക്കു നെടുംതപസ്സിനാം
ക്ഷിതിവാസം സ്വസുഖത്തിനല്ലതാൻ
എതിരിട്ടു വിപത്തൊടെന്നുമു-
ന്നതിവിശേഷാത്തരനാൻ രാഘവൻ. ൧൭൧

കൊതിയേറിടുമിന്ദ്രിയങ്ങളെ
ച്ചതിവായ്പ്പോററി നിരാശനായ് സദാ
മൃതിഭീതിയെ നീട്ടിവാഴുമ-
സ്ഥിതിഞാൻ ജീവിതമെന്നു ചിന്തിയാ. ൧൩൦

അതിമാത്സര്യശക്തിയെങ്കിലും
യതിയെക്കാൾ യമശാലി രാഘവൻ
ധൃതിയേറിയ ധർമ്മദീപമ-
മ്മതിമാൻമാന്യനെനിക്കു സർവ്വദാ. ൧൩൧

അതിവിസ്തൃത കാലദേശജ
സ്ഥിതിയാൽ നീതിവിഭിന്നമാകിലും
ക്ഷിതിനാഥ! പരാർത്ഥജീവികൾ-
ക്കെതിരില്ലാത്ത നിദർശനം ഭവാൻ. ൧൩൨

ക്ഷുഭിതേന്ദ്രിയ ഞാൻ ഭവാനിലി-
ന്നുപദർശിച്ച കളങ്കരേഖകൾ
അഭിമാനിനിയാം സ്വകാന്തയിൽ
കൃപയാൽ ദേവ ഭവാൻ ക്ഷമിക്കുക. ൧൩൩

നിരൂപിക്കുകിൽ നിന്ദ്യമാണുമ-
ച്ചരിതം ഞാൻ സുചരിത്രയെങ്കിലും
ഉരുദുഃഖനിരക്കു നൽകിനേ-
നിരയായിപ്പലവാറു കാന്തനെ ൧൩൪

അതുമല്ലിവൾമൂലമെത്രപേർ
പതിമാർചത്തുവലഞ്ഞു നാരിമാർ
അതുപോലെ പിതാക്കൾ പോയഹോ!
ഗതികെട്ടെത്ര കിടാങ്ങൾ ഖിന്നരായ് ൱൩൬

അറിവാൻപണി നീതിസംഗ്രഹം
മറിയാം കാററുകണ്ണക്കെയെങ്കിലും
കറിയിൽ കടുകമ്മപാകമ-
മ്മറിയേൾപ്പിച്ചിട്ട മന്നുപോചെതാൻ. ൱൩൭

മതി തീക്ഷ്ണശരങ്ങളേ! ശ്രമം
ക്ഷതമേലാ മരവിച്ചോരെന്മനം
കുതികൊള്ളുക ലോകചക്രമേ!
ഹതയാം സീതയെ യിങ്ങുതള്ളുക! ൱൩൮

ചരിതാർത്ഥതയാന്നദേഹിയിൽ
തിരിയേശ്ശോഭനമല്ലജീവിതം
പിരിയേണമരങ്ങിൽ നിന്നുടൻ
ശരിയായിക്കളിതീന്നനട്ടവൻ. ൱൩൯

വനഭൂവിൽ നശിപ്പു താൻപെറും-
ധനമന്യാർത്ഥമകന്നു ശാലികൾ
ഘനമററുകിടപ്പുമുത്തുതൻ
ജനനീശുക്തികൾ നീക്കയങ്ങളിൽ. ൱൪൰

തെളിയുന്നു മനോനഭസ്സിനി-
ക്കൊളിവീശുന്നിതു ബുദ്ധിമേൽക്കുമേൽ
വെളിവായ് വിലസുന്ന സിന്ധുവിൽ
കളിയായ് ചെന്നണയുന്നൊരിന്ദുവി. ൱൰

ഇനി യാത്രപറഞ്ഞിടട്ടെ ഹാ!
ദിനസാമ്രാജ്യപതേ! ദിവസ്പതേ!
അനിമന്ത്രിതദീപ്തിയാം കതിർ-
ക്കനകാസ്ത്രാവൃതനാം ഭവാനു ഞാൻ. ൱൰൧

സുസിതാംബരനായി വൃദ്ധനായ്-
ബ്ബിസിനീതന്തുമരീചികേശനായ്
ലസിതസ്മിതനായ ചന്ദ്രികാ-
ഭസിതസ്നാത! മൃഗാങ്ക! കൈതൊഴാം. ൱൰൨

അതിഗാഢതമസ്സിനെത്തുര-
ന്നെതിരേ രശ്മികൾ നീട്ടി ദൂരവേ
ദ്യുതികാട്ടു മുഡുക്കളേ! പരം
നതി നിങ്ങൾക്കതിമോഹനങ്ങളേ! ൱൰൩

സപയമന്തിയിലും വെളുപ്പിലും
നിയതം ചിത്രവിരിപ്പു നെയ്യുടൻ
വിയദാലയവാതിൽമൂടു മെൻ-
പ്രിയസന്ധ്യേ! ഭവതിക്കു വന്ദനം. ൱൰൪

രമണീയ വനങ്ങളേ! രണൽ-
ഭ്രമരവ്യാകുലമാം സുമങ്ങളെ!
ക്രമമെന്നിരസിച്ചു നിങ്ങളിൽ
പ്രമദംപൂണ്ടവരം യാത്രചൊൽവു ഞാൻ. ൨൧൩

അതിരമ്യമഹീജജഗത്തൊടി-
ന്നഥവാ വേർപിരിയേണ്ടതില്ല ഞാൻ-
ക്ഷിതിയിൽ തരം ചേരുമെൻ മനോ-
രഥമിവ്വ്ഭംഗികളോടുമൈക്യമാം. ൨൧൪

ജനയിത്രി! വസുന്ധരേ! പരം
തനയസ്നേഹമൊടെന്നെയേന്തി നീ
തനതുജ്ജ്വലമഞ്ചഭൂവിലേ-
ക്കനഘേ! പോവതു ഹന്ത! കാണ്മു ഞാൻ. ൨൧൫

ഗിരിനിർഝരശാന്തിഗാനമ-
ദ്ദരിയിൽകേട്ടു ശയിക്കുമങ്ങു ഞാൻ
അരികിൽ തരുഗുല്മസഞ്ചയം
ചൊരിയും പൂനിര നിത്യമെൻറമേൽ. ൨൧൬

മുകളിൽ കളനാദമാർന്നിടും
പികിരശ്രേണി പറന്നു പാടിടും
മുകിൽപോലെ നിരന്നു മിന്നു മ-
ത്തകടിത്തട്ടിൽ മൃഗങ്ങൾ തുള്ളിടും. ൨൧൭

അതുമല്ലയി! സാനുഭൂവിലെ-
ഷ്പൂതുരത്നാവലി ധാതുരാശിയും
കുതുകം തരുമെന്നുമല്ലഹോ!
പൊതുവിൽ സ്വമതെന്റെയായിടും! ൧൪൦

സസുഖം ഭവദങ്കശയ്യമേൽ
വസുധേയംദദാനെ ഞാൻ രമിച്ചിടും
സുസുഷുപ്തിയിൽ—അല്ലയല്ല യെൻ-
പ്രസുവേ! കൂപ്പിയുണർന്നു പൊങ്ങിടും. ൧൪൧

തടിനീജല ബിംബിതാംഗിയായ്
ക്ഷമയെക്കമ്പിട്ടുവോരുതാരപോൽ
സ്ഫുടമായ് ഭവദംഘ്രിലീന ഞാ-
നമലേ! ദ്യോവിലുയർന്നദീപമാം. ൧൪൨

പ്രിയരാഘവ! വന്ദനം ഭവാ-
നയരുന്ത്ര ഭുജശാഖവിട്ടു ഞാൻ
ഭയമറ്റു പറന്നു പോയിടാം
സ്വയമിദ്ദ്യോവിലൊരാശ്രയം വിനാ. ൧൪൩

കനമാർന്നെഴുമണ്ഡമണ്ഡലം
മന്നയും മണ്ണിപ്പിടിടില്ല താഴെയാം
ദിനരാത്രികളറ്റു ശാന്തമാ-
മനഘസ്ഥാനമിതാദിധാമമാം. ൧൪൪

രുജയാൽ പരിപകൎസതൎനായ്
നിജഭാരങ്ങളൊഴിഞ്ഞു ധന്യനായ്
അജപൌത്ര! ഭവാനുമെത്തുമേ
ഭജമാനൈകവിഭാവ്യമിപ്പദം! ൱൰൪

ഉടനൊന്നു നടുങ്ങിയാശ്രുചൂ-
ഴുടലുൾകമ്പമിയന്നു ജാനകി
സ്ഫുടമിങ്ങനെയോതി സംഭ്രമം
തടവിശ്ശുബ്ധവിചാരമിശ്രമായ്. ൱൰൫

അരുതെന്തയി! വീണ്ടുമെത്തി ഞാൻ
തിരുമുമ്പിൽ തെളിവേകി ദേവിയായ്
മരുവീടണമെന്നു മന്നവൻ
കരുതുന്നോ? ശരി! പാവമോ യിവൾ? ൱൰൬

അനംഘാശയ! ഹാ! ക്ഷമിക്ക! എൻ-
മനവും ചേതനയും വഴങ്ങിടാ,
നിനയായ്ക്കമറിച്ചു പോന്നിടാം
വിനയത്തിന്നു വിധേയമാമുടൽ. ൱൰൭

സ്ഫുടമിങ്ങനെ ഹന്ത! ബുദ്ധിയിൽ-
പ്പടരും ചിന്തകളാൽ തുടിച്ചിതേ
പുടവയ്ക്കു പിടിച്ചതീ ചുഴ-
ന്നുടൽകത്തുന്നൊരു ബാലപോലവൾ. ൱൰൮

"അന്തിക്കു പൊങ്ങിവിലസീടിന താരജാലം
പന്തിക്കു പശ്ചിമപയോധിയണഞ്ഞുമുങ്ങീ
പൊന്തിത്തുടങ്ങിയിതരോഡുഗണങ്ങൾ സീതേ!
എന്തിങ്ങിതെ"ന്നൊരു തപസ്വിനിയോടിവന്നാൾ.

പലവുരുവവൾ തീർത്ഥപ്രോക്ഷണം ചെയ്തുതാങ്ങി-
ച്ചുലമിഴിയെ യകായിൽ കൊണ്ടുപോയിക്കിടത്തി
പുലർസമയമടുത്തു കോസലത്തിങ്കൽ നിന്ന-
ക്കുലപതിയുമണഞ്ഞു രാമസന്ദേശമോടും. ൧൯൭.

വേണ്ടാ ഖേദമെടോ, സുതേ! വരികയെ-
ന്നോതും മുനീന്ദ്രൻെറ കാൽ-
ത്താണ്ടാർ നോക്കി നടന്നധോവദനയായ്
ചെന്നസ്സഭാവേദിയിൽ
മിണ്ടാതന്തികമെത്തിയൊന്നനുശയ-
ക്ലാന്താസ്യനാം കാന്തനെ-
ക്കണ്ടാൾ പൌരസമക്ഷ, മന്നിലയിലീ-
ലോകം വെടിഞ്ഞാൾ സതീ. ൧൯൮.

(ശുഭം.)

MUL
037826

ഗ്രന്ഥനിൎമ്മാണവിഷയത്തിൽ ഇതു് എന്റെ ഒന്നാമത്തെ ശ്രമമാണു്. ഈ പ്രൌഢകാവ്യത്തിനു് ഒരു ടിപ്പണം എഴുതി ഫലിപ്പിക്കുന്നതു് സുകരമല്ല. ഗ്രന്ഥകൎത്താവു് അവശ്യപ്പെട്ടതുകൊണ്ടും അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നുതന്നെ ഗണ്ണ്യമായ സാഹായ്യം ലഭിച്ചതുകൊണ്ടുമാണു് ഞാൻ ഇതിനു തുനിഞ്ഞതു്. വ്യാഖ്യാനം ആവശ്യമാണെന്നു തോന്നിയ പദങ്ങളുടെ അൎത്ഥങ്ങളും വിഷയങ്ങളുടെ പൂൎവ്വാപരസംബന്ധങ്ങളും, ചില പദ്യങ്ങളുടെ സ്ഥൂലമായ താല്പൎയ്യങ്ങളും അവിടവിടെ ചില അലങ്കാരങ്ങളുടെ പേരുകളും മാത്രമേ ഈ ടിപ്പണത്തിൽ കൊടുപ്പാൻ സാധിച്ചിട്ടുള്ളു. രസം വ്യംഗ്യം മുതലായ സൂക്ഷ്മവിഷയങ്ങളിൽ വിസ്തരഭയംകൊണ്ടു് ഞാൻ സ്പർശിച്ചിട്ടേ ഇല്ല. വിദ്യാൎത്ഥികൾക്കു് ഈ പ്രൌഢസരസകാവ്യം പഠിക്കുന്നതിൽ എന്റെ ടിപ്പണം ഉപയുക്തമായി തീരുമെങ്കിൽ ഞാൻ കൃതാൎത്ഥനാണു്.

തിരുവനന്തപുരം
1095. ഇടവം } വി. കെ. കേശവൻ, വിദ്വാൻ.

ടിപ്പണം.

൧. സുതർ=കുശലവന്മാർ. മാമുനി=വാല്മീകിമഹർഷി. ഗതർ=പോയവർ. അന്നു്=അക്കാലത്തു്. ഉടജാന്തവാടിയിൽ=പർണ്ണശാലയ്ക്കു സമീപമുള്ള തോട്ടത്തിൽ.

ശ്രീരാമന്റെ അശ്വമേധയാഗത്തിൽ സംബന്ധിക്കുന്നതിനായി വാല്മീകിമഹർഷി കുശലവന്മാരോടുകൂടി അയോദ്ധ്യയ്ക്കുപോയി വളരെ ദിവസം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. തപസ്വിനിയായ സീത അപ്രകാരം ശൂന്യപ്രായമായ ആശ്രമത്തിൽ താമസിക്കുന്നു. ഈ അവസ്ഥ സ്വാഭാവികമായി സീതയ്ക്കു് ചിന്തയെ ഉദ്ദീപിപ്പിക്കാവുന്നതാണല്ലോ. വൃത്തം വിയോഗിനി.

൨. അണിപന്തൽ=മേൽക്കെട്ടികെട്ടിയ പന്തൽ. പൂവാക=പൂത്തുനിൽക്കുന്ന നെന്മേനിവാക. ഹരിനീലതൃണങ്ങൾ=ഇന്ദ്രനീലംപോലെ നിറമുള്ള പുല്ലുകൾ.

ആശ്രമവാടിയിൽ സീത പോയിരുന്നതു്, പൂത്തുനില്ക്കുന്ന നെന്മേനിവാകയുടെ താഴെയുള്ള പച്ചപ്പുല്ലുകളിന്മേലാണെന്നു കവി വിവക്ഷിക്കുകയും സീതയുടെ പൂർവാവസ്ഥയെ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടു് ആ ആസനഗ്രഹണത്തെ രാജ്ഞിക്കുചിതമായവിധത്തിൽ വർണ്ണിച്ചു് സമർത്ഥിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അലങ്കാരം പരിണാമം അല്ലെങ്കിൽ രൂപകം.

൩. അവനീശ്വരി=രാജ്ഞി. (സീത) തനിയെ=ഏകാകിനിയായി.

വലുതായ ചിന്തയിൽ മുഴുകിയിരുന്നതിനാൽ സീത സമയത്തിന്റെ അതിക്രമണവും ആ അസമയത്തു് താൻ അകലെ ഏകാകിനിയായിരിക്കുന്നതിന്റെ അനൌചിത്യവും അറിഞ്ഞില്ല.

൪. പുളകങ്ങൾ=രോമാഞ്ചങ്ങൾ. ഹ്രദത്തിൽ=കയത്തിൽ (ജലമദ്ധ്യത്തിൽ) ആമ്പലാൽ വിടരുന്ന=ആമ്പൽപൂക്കളാൽ. തെളി

യിക്കും=സ്പഷ്ടമായി കാണിക്കുന്ന. തമസാസമീരനിൽ=തമസാനദിയിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന വായുവിൽ. വനരാജി=കാട്ടുമരങ്ങളുടെ സമൂഹം.

തമസാനദിയുടെ തീരത്താണ് വാല്മീകിയുടെ അശ്രമം. രാത്രിയിൽ ആ നദിയിൽ മന്ദമാരുതൻ ഏററു് അമ്പൽപൂക്കൾ വിടരുന്നതു കണ്ടാൽ നദി കോൾമയിർകൊള്ളുകയാണോ എന്നുതോന്നും. ആ കാററിൽ മെല്ലെ അലഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന ആ വനരാജിയിൽ ധവളവർണ്ണമായ ചന്ദ്രിക വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ടാൽ കാടുമുഴുവൻ വെള്ളികൊണ്ടു് വാർത്തതാണോ എന്നു തോന്നും. ഈ ശീതളമായ കാററും ചന്ദ്രികയും സീതയുടെ വെളിയിലുള്ള ആ ഇരിപ്പിനെ ദീർഘതരമാക്കാൻ അനുകൂലിക്കുന്നു എന്നു താല്പര്യം. അലങ്കാരം പൂർവാർദ്ധത്തിൽ ഗമ്യവും ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ വാച്യവുമായ സാപഹ്നവോൽപ്രേക്ഷ.

൫. ഘനവേണി=മേഘംപോലെ കറുത്ത തലമുടിയുള്ളവൾ. പതിയും=പറക്കുന്ന. തൈജസകീടപംക്തി=മിന്നാമിനുങ്ങുകൾ എന്നു താല്പര്യം.

സമീപത്തുള്ള കാട്ടുമുല്ലകളിൽനിന്നു് കാററിൽ പറന്നുവരുന്ന പുഷ്പങ്ങൾപോലെ മിന്നാമിനുങ്ങുകൾ ദേവിയുടെ തലയിൽപറന്നുപററിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഇതു് സീതയുടെ നിസ്സംജ്ഞതയെ ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു. അലങ്കാരം ഉപമ.

൬. പുരിവാർകുന്തളരാജി=സീതയുടെ കേശപാശം. തരുവാടി=മരത്തോട്ടം. താരാപഥഭാഗം=നക്ഷത്രങ്ങളോടുകൂടിയ ആകാശമണ്ഡലത്തിന്റെ ഏകദേശമെന്നു താല്പര്യം. മുൻപറഞ്ഞ അലങ്കാരം ഇതിൽ അനുവർത്തിക്കുന്നു. ഈ രണ്ടുപദ്യങ്ങളുംകൊണ്ടു് സീതയുടെ ആ വനഭാഗത്തിലുള്ള ഇരിപ്പും പരിതാവസ്ഥയും കവി വെളിപ്പെടുത്തുന്നു.

൭. ഉടയാടത്തളിർ=തളിരുപോലെയുള്ള ഉടയാട. (ചേല) വിടപങ്ങൾ=ശാഖകൾ.

൮. വിരമാതെ=ചലിക്കാതെ. പരുഷാളകം=എണ്ണതേയ്ക്കാത്തതിനാൽ പരുപരുത്ത കുറുനിരക്കൂട്ടം.

൯. ആനതമേനി=സ്വഭാവേന കുറഞ്ഞൊന്നു കുനിഞ്ഞ ശരീരമുള്ളവൾ. തെന്നൽ=ഇളംകാററ്.

മേൽപറഞ്ഞ മൂന്നുപദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു ക്രമേണ ദേവിയുടെ ഇരിപ്പും ഉടുപ്പും മുഖഭാവവും ധ്യാനാനുകൂലമായ ശരീരാവസ്ഥയും കവി വർണ്ണിക്കുന്നു. ഒമ്പതാമത്തെ പദ്യത്തിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധത്തിൽ സൂചിപ്പിക്കുന്ന ശ്വാസങ്ങളുടെ ഗതിക്രമങ്ങൾ ആന്തരമായ വിചാരധാരയുടെ ഗതിവൈചിത്ര്യത്തെ വിശേഷിച്ചും ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു. മൂന്നു പദ്യത്തിലും അലങ്കാരം സ്വഭാവോക്തി.

൧൦. നിലയെന്നിയെ (അഗാധമായും അസ്ഥിരമായും) അകത്തു=ഹൃദയത്തിൽ. അലതല്ലുന്ന=തിരയടിക്കുന്ന. ഭാവം=ശോകനിർവ്വേദാദി, വസ്തുവെന്നും. കവിൾത്തടങ്ങൾ=കവിളുകളിൽ-കവിളാകുന്ന തീരങ്ങളിലെന്നും. അലങ്കാരം ശ്ലിഷ്ടപരമ്പരിതരൂപകം.

൧൧. വിചാരഭാഷയിൽ=വിചാരമാകുന്ന ഭാഷകൊണ്ട്, സ്വഗതമായിട്ട് എന്നു താല്പര്യം. മഹാമനസ്വിനി=അതിധീരയായ സീത. ഇതുവരെ പദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു പ്രസ്തുതത്തെ കവി അവതരിപ്പിക്കുന്നു.

൧൨. വിരമുന്നു=ഉഴലുന്നു. ലോകരഹസ്യം=ജീവിതത്തിന്റെ അർത്ഥങ്ങളും ഉദ്ദേശവും എന്നു താല്പര്യം.

൧൩. തിരിയും=ചലിക്കും. രസബിന്ദു=രസമെന്ന ധാതുദ്രവ്യത്തിന്റെ തുള്ളി. അർത്തി=ഉൽക്കണ്ഠ.

രസബിന്ദുവും, നെന്മണിയും എന്നുള്ള രണ്ടുപമാനവും യഥാക്രമം ഹൃദയത്തിന്റെ അഗാധവും ഉത്താനവുമായ വികാരഭേദങ്ങളേയും അവയുടെ നൈരന്തര്യത്തേയും നിർദ്ദേശിക്കുന്നു.

൧൪. ഭുവനത്തിന്=ഭോഗയോഗ്യമായ ബാഹ്യലോകത്തിന്. മോടി=കൃത്രിമഭംഗി. കൂട്ടും=വർദ്ധിപ്പിക്കുന്ന. സുഖകാലങ്ങൾ=ഭർത്താവൊരുമിച്ചു സുഖമായി കഴിഞ്ഞ കാലങ്ങൾ എന്നുതാല്പര്യം. ചതിച്ചു=വഞ്ചന. മുഖഹാസങ്ങൾ=മുഖത്തെച്ചിരികൾ=കള്ളപ്പുഞ്ചിരികൾ എന്നുതാല്പര്യം. മാഞ്ഞതു=പെട്ടെന്നു കഴിഞ്ഞുപോയതു.

ഈ ശ്ലോകം നായികയ്ക്കു ഭോഗങ്ങളിലുള്ള അവിശ്വാസത്തെയും വെറുപ്പിനെയും ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു.

൧൭. തരു=വൃക്ഷം. പത്രം=ഇല. ഇതിലെ പൂർവാർദ്ധംകൊണ്ടു ഭൂമിയുടേയും ഉത്തരാർദ്ധംകൊണ്ടു ഉൽഭിജലോകത്തിൻെറയും നിയതവും അസ്ഥിരവുമായ സുഖദുഃഖാവസ്ഥകളെസൂചിപ്പിക്കുന്നു.

൧൮. മൃഗാദിജന്തു=മനുഷ്യനൊഴികെയുള്ള ജന്തുക്കൾ. പഴുത്=ദ്വാരം. എത്തിയാൽ=അനുഭവമായാൽ. ദ്രുതം=വേഗത്തിൽ. കഴിയാം=വിട്ടുപോയേക്കാം. അത്തു്=അഴൽ. മാനഹേതു=ആത്മാഭിമാനമുള്ളതുകൊണ്ടു്. ഒഴിയാത്ത ആർത്തി=തീരാത്തദുഃഖം.

ദുഃഖം ജന്തുക്കൾക്കും, വൃക്ഷലതാദികൾക്കും ഭൂമിക്കുകൂടിയും ഒരുപ്രകാരത്തിൽ സാധാരണമാണെങ്കിലും അവയ്ക്കു് അതു്അസ്ഥിരവും ആത്മാഭിമാനവുമുള്ള മനുഷ്യവർഗ്ഗത്തിനു് സ്ഥിരവും ആണെന്നു ഈ രണ്ടുപദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു് കവി വിവക്ഷിക്കുന്നു. ഇതിൽനിന്നു നായികയ്ക്കു അപ്പോഴുള്ള മാനഭംഗംനിമിത്തമായ ഹൃദയശല്യവും ശോകവും വെളിവാകുന്നു.

൧൯. സ്ത്രീകൾക്കു് ഇടതുഭാഗം തുടിക്കുന്നതു് പ്രിയസമാഗമസൂചകമാണെന്നു പ്രസിദ്ധമാണു്. ആ ശുഭനിമിത്തത്തിൽ തനിക്കുള്ള വിരക്തിയെ സീത പുഴപോലെ എന്ന നിദർശനാലങ്കാരംകൊണ്ടു് വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. താൻ മനസ്സുകൊണ്ടു സുഖഭോഗങ്ങളെ നിശ്ശേഷം വെടിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞിരിക്കയാൽ ഈ നിമിത്തം നിഷ്ഫലമെന്നു സീത വിചാരിക്കുന്നു. ശ്രീരാമൻ കുശലവന്മാരിൽനിന്നു് രാമായണകഥ പാടിക്കേട്ടു സീതയെ സ്മരിക്കുകയും വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ തപസ്സുചെയ്യുന്ന തൻെറ ആ മഹർഷിയെ തിരിയെവിളിക്കാൻ വിചാരിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന സന്ദർഭമാണു് ഈ ശ്ലോകത്തിൽ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അടുത്തശ്ലോകത്തിൽ അതിനെ വിവരിക്കുന്നു.

൨൰. മുനി=വാല്മീകി. മനോജ്ഞമായ കാവ്യം=മനോഹരമായ വാല്മീകിരാമായണം. അനുതാപം=പശ്ചാത്താപം.

൨൧. ചതിരാഗജങ്ങൾ=ഭർത്തൃസ്നേഹത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്നവ. പ്രിയഭാവങ്ങൾ=അനുകമ്പാനമോദാദിചിത്തവൃത്തികൾ. തുലയു

ക=നിശ്ശേഷംനശിച്ചുപോക. ചിന്തയിൽ=ഹൃദയത്തിൽ. ഉയരുക=ബലമായി പതിയുക. പ്രതിശബ്ദം=പ്രതിദ്ധ്വനി.

അനുരാഗവിഷയമായ ചിത്തവൃത്തികളിലുള്ള അനാസ്ഥയെ ഈ ശ്ലോകത്തിൽ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. അടുത്തപദ്യത്തിൽ അമാനസാവസ്ഥയെ വിവരിച്ചു സ്പഷ്ടതരമാക്കുന്നു.

൭൦. ക്ഷണമാത്രവിയോഗ =അല്പനേരത്തെ വേർപാടുപോലും. ഉരംതടം=ഹൃദയം. മുറിവാക്കുംപടി=മുറിക്കത്തക്കതു്. വാച്ചതു്=വർദ്ധിച്ചതു്. അണലിപ്പാമ്പു്=ഒരുവക പെരുമ്പാമ്പു്. പ്രണയം=സ്നേഹം. വിരഹവികാരങ്ങളാൽ സ്തബ്ധമായിത്തീർന്ന പ്രണയത്തെ ബീഭത്സമായ പെരുമ്പാമ്പിനോടുപമിച്ചിരിക്കുന്നു.

൭൧. ഭാവങ്ങൾ=ഓരോ സുകൃതസ്മൃത്യാദികൾ.

൭൨. വെണ്മതി=സാക്ഷാൽ രാമചന്ദ്രൻ. സ്മൃതിദർപ്പണം=സ്മൃതിയാകുന്ന കണ്ണാടി. രാമചന്ദ്രൻ ഇപ്പോൾ ഓർമ്മയിൽ മാത്രം നിഴലിക്കുമാറായിരിക്കുന്നു.

൭൩. പ്രതചര്യ=വ്രതാനുഷ്ഠാനം. അത്മവിദ്യ=ആത്മജ്ഞാനാഭ്യാസം. അഴൽ=സാധാരണദുഃഖങ്ങൾ. അവമാനശല്യം=അവമാനിച്ചതിനാലുള്ള വേദന.

തപസ്സുകൊണ്ടും ശാസ്ത്രജ്ഞാനംകൊണ്ടും സിദ്ധിച്ച വിവേകശക്തിയാൽ സാംസാരികമായ സകലദുഃഖങ്ങളും വിസ്മൃതപ്രായമായി എങ്കിലും ഭർത്താവു് എന്നെ അപമാനിച്ചതിനാലുള്ള വേദനയെ മറക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല എന്നു താല്പര്യം.

൭൪. അന്നു്=കാട്ടിൽ പരിത്യജിച്ച കാലത്തു്. നിഷ്ക്രിയ=പ്രതിക്രിയ. ത്യാഗാനന്തരം പുത്രന്മാരിൽനിന്നുളവായ സുഖത്തെ സീത സ്മരിക്കുന്നു.

൭൫. അർഭകർ=കുട്ടികൾ. മനുഷ്യജീവിതത്തെ ഒരു ദീർഘരോഗമായും സന്താനസൌഖ്യം സ്വല്പംമാത്രം ആശ്വാസം നൽകുന്ന ഒരു സൌഖ്യമായും സീത സങ്കല്പിക്കുന്നു. അവരെക്കൂടി

വെടിഞ്ഞു് ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതു് ദുസ്സഹമെന്നു് ഇതിൽ നിന്നു ധ്വനിക്കുന്നു. ഈ അഭിപ്രായത്തെത്തന്നെ താഴെ തുടൎന്നു വിവരിക്കുന്നു.

൮൬. സ്ഫുടതാരകൾ=തെളിഞ്ഞ നക്ഷത്രങ്ങൾ. കൂരിരുട്ടിൽ ചന്ദ്രനില്ലാത്ത രാത്രിയിൽ എന്നുതാല്പൎയ്യം. വിശേഷങ്ങൾകൊണ്ടു് സാമാന്യത്തെ സമൎത്ഥിക്കുന്നു; അലങ്കാരം അൎത്ഥാന്തരന്യാസം.

൮൭. നിയതി=വിധി. സുഖദുഃഖങ്ങളുടെ പരസ്പരാനുവൎത്തനത്തെയും നിയതിയുടെ മാതൃഭാവത്തെയും ഈ പദ്യംകൊണ്ടു് സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

൮൮. വിഷമങ്ങൾ=ദുൎഗ്ഗമങ്ങൾ. മുൻശ്ലോകത്തിലെ അഭിപ്രായത്തെ ഈ പദ്യത്തിൽ തുടൎന്നു വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

൮൯. ഏകമാം=ഒരേ ഒരു ഭാവം മാത്രമായിരിക്കാം. മഹാമതിമത്തുകൾ=മഹാത്മാക്കളായ ജ്ഞാനികൾ.

ഒരേമനോഭാവംതന്നെ നിമിത്തഭേദങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചു് സുഖദുഃഖങ്ങളായി പരിണമിച്ചേക്കാം. അതുകൊണ്ടു് യഥാൎത്ഥത്തിൽ അവ തോന്നൽ മാത്രമായും ഇരുന്നേക്കാം. അതുകൊണ്ടായിരിക്കാം മഹാത്മാക്കൾ സുഖദുഃഖങ്ങളിൽ തുല്യഭാവനയോടെ വൎത്തിക്കുന്നതായി കാണപ്പെടുന്നതു് എന്നുതാല്പൎയ്യം.

൯൦. വിനയാന്തസുഖം=ദുഃഖപൎയ്യവസായിയായ സുഖമെന്നു താല്പൎയ്യം. ഈൎഷ്യ=ഗുണാസഹിഷ്ണുത.

സുഖത്തെത്തുടൎന്നു ദുഃഖം വരുത്തുന്നതു് വിധിക്കു് മനുഷ്യനോടുള്ള അസഹിഷ്ണുതകൊണ്ടാണെന്നു് സിദ്ധവൽകരിച്ചിട്ടു് സീത സുഖത്തെ വെറുക്കുകയും ദുഃഖത്തെ വരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. മുൻപദ്യത്തിൽ സൂചിപ്പിച്ച മഹാത്മാക്കളുടെ മനഃസ്ഥിതി തനിക്കു സിദ്ധിച്ചിട്ടില്ലാത്തതിനാൽ ദുഃഖനിവൃത്തിക്കായി ഈ ഉപായം സ്വീകരിച്ചതാണെന്നു താല്പൎയ്യം.

൯൧. ഏതുദുഃഖവും ക്രമേണ സഹ്യമായിത്തീരുകയും സുഖമായിപരിണമിക്കയും ചെയ്യാമെന്നു ഈപദ്യത്തിൽ സീത നിൎണ്ണയിക്കുന്നു.

൩൨. ശുഭാശുഭങ്ങൾ=സുഖദുഃഖങ്ങൾ. വിശ്രാന്തി=വിശ്രമം. ഇരുപക്ഷം=കറുത്തപക്ഷവും വെളുത്തപക്ഷവും.

ആത്മാവു് മാറിമാറിവരുന്ന ഒഴിയാത്ത സുഖദുഃഖാനുഭവങ്ങളോടുകൂടി ശുക്ലകൃഷ്ണപക്ഷങ്ങളിൽ വൃദ്ധിക്ഷയങ്ങളോടുകൂടിയ ചന്ദ്രനെന്നപോലെ എന്നും ഈ ലോകത്തിൽ ഉഴന്നുകൊണ്ടിരിക്കുമായിരിക്കാം.

൩൩. മോഹം=സൃഷ്ടിരഹസ്യത്തെ മറച്ചുനിൽക്കുന്ന അജ്ഞാനം. ജീവി=ആത്മാവു്.

൩൪. സുഖദുർഗ്ഗം=മോക്ഷസുഖത്തിന്റെ കോട്ട. കൈ=ഈശ്വരശക്തി എന്നൎത്ഥം. വ്യഥയാംവഴിയൂടെ=ദുഃഖമാകുന്ന എളുപ്പമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ. അൻപിനാൽ=കാരുണ്യത്താൽ.

൩൨-ാമത്തെ പദ്യംകൊണ്ടു് ആത്മാവിനു് സംസാരം നിത്യമായിരിക്കാമെന്നും ൩൩-ാമത്തേതുകൊണ്ടു് പ്രകൃത്യാതന്നെ ഒരിക്കൽ മോക്ഷം വന്നേക്കാമെന്നും പ്രകൃതപദ്യംകൊണ്ടു് ദുഃഖമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ പരിപക്വമായ ആത്മാക്കൾക്കു് ഈശ്വരൻ ശീഘ്രത്തിൽ ഗതിനൽകിയേക്കാമെന്നും സീത ശങ്കിക്കുന്നു.

൩൫. വിന=ദോഷം. മുൻപറഞ്ഞ പദ്യംകൊണ്ടു് തനിക്കു വന്ന കഷ്ടത തന്റെ ഭാവിനന്മയ്ക്കായിരിക്കുമെന്നു സിദ്ധവൽക്കരിച്ചുകൊണ്ടു് അതിൽ ആദ്യം തോന്നിയ വൈമനസ്യം മനസ്സിനു സഹജമായുള്ള ഭീരുതകൊണ്ടാണെന്നു് ഈ പദ്യത്തിൽ സമൎത്ഥിക്കുന്നു. അലങ്കാരം ഉപമ.

൩൬. സ്ഫുടമാക്കി=തുറന്നുപറഞ്ഞു. മന്നവൻ=ശ്രീരാമൻ. വെടിവാൻ=കാട്ടിൽ ഉപേക്ഷിച്ചുകളയാൻ.

ലക്ഷ്മണൻ രാമന്റെ ശാസനത്തെ കാട്ടിൽവച്ചു വെളിപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ സീതയ്ക്കു പെട്ടെന്നുണ്ടായ അവസ്ഥ ഈ പദ്യത്തിൽ വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

൩൭. മൃതി=മരണം. വേണ്ടുകില്ലും=ആവശ്യപ്പെട്ടു എങ്കിലും. സാഹത്യയിൽ=ആത്മഹത്യചെയ്യുന്ന കാൎയ്യത്തിൽ. മതി=ബുദ്ധി.

ന്ദർഭചിന്ത=സന്തതിയെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരം. അതിവിഹ്വല= ഏററവും പരവശ. ഹതി=ദുർവ്വിധിപ്രഹരണം. മുമ്പാന്നതഴമ്പു്= മുൻപെ് ഉണ്ടായ വിരഹദുഃഖത്തിന്റെ തഴമ്പു്.

൩൮. ഉന്മാദം=ചിത്തഭ്രമം. അതിനാൽ=ആ ചിത്തഭ്രമത്താൽ. അതിഭാരം=ദുസ്സഹമായ ഭാരം.

ശോകത്തിന്റെ ദുസ്സഹത നീങ്ങാനായി ഞാൻ ചിത്തഭ്രമത്തെ കൂടി പ്രാർത്ഥിച്ചിരുന്നു എന്നു താല്പര്യം.

൩൯. ആ വ്യാധി=ആ ചിത്തഭ്രമരോഗം. കരണക്ഷതി ഇന്ദ്രിയവൈകല്യം അലംകാരം അർത്ഥാന്തരന്യാസം.

൪൦. മാനിയാ=അഗ്രഹിക്കില്ല. ഗുണപുഷ്പവാടി=ഗുണങ്ങളാകുന്ന പുഷ്പങ്ങൾക്കു ആരാമംപോലെയിരിക്കുന്ന തന്റെ ബുദ്ധി എന്നു താല്പര്യം. കാട്ടുകുരങ്ങു=കാട്ടുകുരങ്ങുപോലെയുള്ള ആ ബുദ്ധിഭ്രമം. വിണ്ടവേണു=പിളൎന്നുപോരംവീണമുള.

കാട്ടിലെ കാറേററു പോരമുള്ള മുളകൾ സദാ ശബ്ദിക്കുന്നപോലെ നിയമമില്ലാതെ എന്തെങ്കിലും പുലമ്പിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഭയനീയമായ ഉന്മാദാവസ്ഥ എന്നു താല്പര്യം. അലംകാരം രൂപകാതിശയോക്തി, ഉപമ, പര്യായോക്തി ഈ അലങ്കാരങ്ങൾക്കു സംസൃഷ്ടി.

൪൧. സ്പഷ്ടം

൪൨. അഘം=പാപം. ചരിയാതെ=മായാതെ. ശുഭം= മംഗളം കുലത്തിനു=സൂര്യ്യകുലത്തിന് സന്താനലാഭമുണ്ടായി എന്നു താല്പര്യം. ഇപ്പരിപാകം=സീതയ്ക്കു സ്പഷ്ടതെ തന്നെ ബോദ്ധ്യമുള്ള അത്മാവിന്റെ പരിപകപാവസ്ഥ.

൪൩. കാർ=മേഘങ്ങൾ, ദുഃഖസ്മരണകൾ എന്നു താല്പര്യം. ഹൃദയാങ്കണങ്ങൾ=വിചാരശക്തിയുടെ പുരോഭാഗങ്ങൾ, ഹൃദയത്തിന്റെ മുററങ്ങൾ എന്നും. ഇഴയൽ=മഴപ്പാററകൾ.

പ്പെട്ടെന്നു് ഹൃദയം പൂവ്സ്മരണകളാൽ അധികമധികം വ്യാകുലമായിത്തീരുന്നതിനെ ഈ പദ്യത്തിൽ വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു-

൬൪. സ്മൃതിധാര=സ്മരണയുടെ പ്രവാഹം. ഉപേക്ഷ=തടസ്ഥാവസ്ഥ. തമോവൃതി=തമസ്സിന്റെ മറവു്. സ്ഫുരിക്ക=പ്രകാശിക്ക. ഋതു=വസന്താദി.

മുൻപദ്യത്തിൽ പറഞ്ഞ പൂൎവ്വസ്മരണകളുടെ ആവിർഭാവത്തെ ഇതിൽ വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു. അലങ്കാരം ഉപമ.

൬൫. അകംതെരിയും=ഉള്ളുവിള്ളുന്നൊ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം. ദുസ്സഹവിചാരം നിറഞ്ഞ.

സീതയെ കാട്ടിൽവിട്ടു യാത്രപറയുന്ന ലക്ഷ്മണന്റെ തൽക്കാലാവസ്ഥയെ ഇതിൽ ഉല്ലേഖിച്ചിരിക്കുന്നു. അലങ്കാരം ഉപമ, ഉൽപ്രേക്ഷാ സ്വഭാവോക്തികൾക്കു അംഗാംഗിഭാവസങ്കരം.

൬൬. അതിധീരൻ=ഏററവും ധൈൎയ്യമുള്ളവൻ. അമേയശക്തി=മഹാപരാക്രമി. അമ്മതിമാൻ=ബുദ്ധിമാനായലക്ഷ്മണൻ.

ശക്തനും യോഗ്യനും നിത്യപരിചാരകനുമായ ലക്ഷ്മണൻതന്നെ അത്ര ദുഃഖാവിഷ്ടനായതിൽനിന്നു് ഞാൻ നിർദ്ദോഷിയെന്നു തെളിയുകയാൽ എന്റെ ശോകാവേഗം കുറെ കുറഞ്ഞു എന്നു താല്പൎയ്യം. അലങ്കാരം പരികരകാവ്യലിംഗങ്ങൾക്കു സങ്കരം.

൬൭. വനപത്തനഭേദചിന്ത=കാടെന്നും വീടെന്നുമുള്ള വിചാരം. അനഘൻ=പരിശുദ്ധൻ. തമ്പി!=അനുജ!

ഇതുമുതൽ തുടങ്ങി ഏഴു പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ലക്ഷ്മണന്റെ സ്വഭാവവിശേഷത്തെയും യോഗ്യതയെയും അദ്ദേഹത്തിൽ സീതയ്ക്കുള്ള വാത്സല്യാതിശയത്തെയും മററും വൎണ്ണിക്കുന്നു.

൬൮. ഗിരികാനനഭംഗി=മലകളുടേയും കാടുകളുടേയും ശോഭ. പരിചൎയ്യാവ്രതനിഷ്ഠ=ശുശ്രൂഷാവ്രതത്തിലുള്ള സ്ഥിരത. അലങ്കാരം, കാവ്യലിംഗം.

൬൯. മറിച്ചും=എന്നിൽ കുററം ആരോപിച്ചും. കുടിലം=വിഷമം. കൎമ്മവിപാകം=കൎമ്മഫലം.

ലക്ഷ്മണൻ പഞ്ചവടിയിൽവച്ചു് സീതയെ ഒടുവിൽ പിരിഞ്ഞപ്പോഴത്തു് സീത അദ്ദേഹം തന്നിൽ അനുരക്തനാണെന്നു ശ

കിച്ചു കൊള്ളുവാക്ക പറഞ്ഞതു കേട്ടിട്ടായിരുന്നു. ലങ്കാവാസംകൊണ്ടു് തനിക്ക പാതിവ്രത്യഭംഗം വന്നതായി ശങ്കിക്കപ്പെട്ട സീതയെ കാട്ടിൽ നാട്ടുകടത്തുകയാണു് ഇപ്പോൾ ലക്ഷ്മണൻ ചെയ്യുന്നതു്. നിർദ്ദോഷികളിൽ കുററം ആരോപിക്കുന്നതിന്റെ പാപഫലം നിശ്ചയം ഒരിക്കൽ അനുഭവമായിത്തീരുമെന്നു് സീത ഇതിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നു. അലങ്കാരം അർത്ഥാന്തരന്യാസം.

൫൦ അനിയന്ത്രിതം=അനിവാൎയ്യം. കുമാർഗ്ഗം=ദുൎമ്മാൎഗ്ഗം. അലങ്കാരം, കാവ്യലിംഗം.

൫൧. കര=അതിരു്.

൫൨. വെമ്പൽ=ഉൽക്കണ്ഠ. കൂറു്=സ്നേഹം.

ലങ്കയിൽവച്ചു് ലക്ഷ്മണനു്, ഇന്ദ്രജിത്തുമായി ഭയങ്കരമായ യുദ്ധം നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പ്രതിക്ഷണം വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന തന്റെ ഉൽക്കണ്ഠയാലാണു് ഭർത്തൃസഹോദരനായ അദ്ദേഹത്തിലുള്ള സ്നേഹത്തിന്റെ അഗാധതയെ സീത പൂൎണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കിയതെന്നു താല്പൎയ്യം.

൫൩. മുനി=വാല്മീകി. കാട്ടിടം (ശ്രീരാമന്റെ ദുർബാധകൊണ്ടിരിക്കുന്ന) അനസൂയവിശുദ്ധം=അസൂയ ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടു് പരിശുദ്ധമായിരിക്കുന്നതു്. ആനന്ദസരിത്തു്=ആനന്ദമാകുന്ന നദി.

ഇതു് ശ്രീരാമൻ കുശലവന്മാരെ പുത്രന്മാരാണെന്നു് ആ ദിവസം അറിഞ്ഞതായി സങ്കല്പിച്ചുകൊണ്ടു് സീത നിർദ്ദേശിക്കുന്നതാകുന്നു. അലങ്കാരം, കാവ്യലിംഗരൂപകങ്ങൾക്ക സംസൃഷ്ടി.

൫൪. ഇടരു്=വിപത്തു്. ഗുണോൽകരം=ഗുണസഞ്ചയം.

സീത സമാഗമം തീരെ കാംക്ഷിക്കുന്നില്ലെന്നു് ഇതിൽനിന്നു വീണ്ടും വ്യക്തമാകുന്നു.

൫൫. ഉറയും=പാറും.

"ലക്ഷ്മണൻ പിരിഞ്ഞുപോയതിൽപിന്നെ സീതയ്ക്കുണ്ടായ ദുഃഖമൂർച്ഛയെയും ആ അവസ്ഥയുടെ സ്വഭാവത്തെയും മററും ഇതു

മുതൽ ൫൮ വരെയുള്ള പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു് വൎണ്ണിക്കുന്നു. അലങ്കാരം ഉപമാസ്വഭാവോക്തികളുടെ സങ്കരം.

൫൬. അസ്ഥിതി=മൂൎച്ഛാവസ്ഥ. അലങ്കാരം ഉൽപ്രേക്ഷ.

൫൭. പക=വൈരം. തമസ്സ്=മൂൎച്ഛ. അലങ്കാരം സ്വഭാവോക്തിരൂപകങ്ങളുടെ സങ്കരം.

൫൮. അലസാംഗം=കോമളമായ ശരീരം. ഘനഗൎഭഭരവ്യാമം=പൂൎണ്ണഗൎഭത്താൽ ഭാരമേറിയതു്. കണ്ടകാകുലം=മുള്ളുകൾ നിറഞ്ഞതു്. കീടം=പുഴു.

സീത മൂൎച്ഛയെ ഇങ്ങനെസ്സ്വീകരിക്കുന്നതിൽനിന്നു് അതിന്റെ അടുത്ത അവസ്ഥയായ ദേഹത്യാഗത്തെ വരിക്കാൻപോകുന്നു എന്നു ധ്വനിക്കുന്നു.

൫൯. പെരുമാരി=കാലവൎഷം. ശരത്തു്=ശരൽകാലം. പരം=അനന്തരം. പരവിദ്യാനിധി=വേദാന്തശാസ്ത്രകുശലനായ വാല്മീകി എന്നു താല്പൎയ്യം.

പരിത്യക്തയായ സീത കാട്ടിൽ മൂൎച്ഛിച്ചുകിടക്കുമ്പോൾ വാല്മീകി അവിടെ എത്തിയ സംഭവം ഇതിൽ വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. അലങ്കാരം ഉപമാപൎയ്യായോക്തകളുടെ സംസൃഷ്ടി.

തനിക്കുണ്ടാകാൻപോകുന്ന ആദ്ധ്യാത്മികമായ സംസ്കാരാതിശയത്തെയും തജ്ജന്യമായി ജീവിതത്തിനുണ്ടാകുന്ന മാറ്റത്തെയും ഈ പദ്യം സ്പഷ്ടമായി സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

൬൦. അകളങ്കം=കളങ്കംകൂടാതെ. പിതൃപ്രിയൻ=പിതാവായ ജനകരാജാവിന്റെ ഇഷ്ടൻ.

ജനകനും വാല്മീകിയും ഒരുപോലെ വേദാന്തപാരംഗതന്മാരും മിത്രങ്ങളുമായിരുന്നു എന്നു പ്രസിദ്ധമാണ്.

൬൧. മതിരമൽ=ബുദ്ധിവൃത്തിയിൽ. മൃഗതൃഷ്ണ=മരുമരീചിക (കാനൽജലം) ശാന്തി=നിൎവ്വികാരാവസ്ഥ.

പ്രപഞ്ചം ബുദ്ധിയിൽ കാനൽജലംപോലെയുള്ള ഒരു തോന്നൽ മാത്രമാണെന്നും അതിനെ അറിഞ്ഞു് സുഖദുഃഖങ്ങളിൽ അ

ശേഷം മമതാബന്ധം കൂടാതെ എല്ലാം വിസ്മരിച്ചു് വികാരരഹിതമായിരിക്കുന്ന ആത്മാവസ്ഥയാണു് മോക്ഷമെന്നും യുക്ത്യനുഭവങ്ങൾക്കൊത്തവണ്ണം എന്നോടു പറഞ്ഞു മഹർഷി ആശ്വാസപ്പെടുത്തിയെന്നു താല്പര്യം.

൩൨. വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ സീതയ്ക്കു സ്വയമേ തോന്നിയ ആശ്വാസത്തെ ഇങ്ങനെ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. നഗരവാസത്തിലെ ക്ലേശങ്ങളിൽനിന്നു തനിക്കു മോചനം ലഭിച്ചതായി തോന്നി എന്നു സാരം. അലങ്കാരം, സന്ദേഹം.

൩൩. സ്വകപോലവെളിച്ചം=തങ്ങളുടെ കവിൾത്തടത്തിന്റെ പ്രകാശം. മുനീന്ദ്രയോഷമാർ=താപസസ്ത്രീകൾ. ഉടജം=പർണ്ണശാല.

തന്നെ യാതൊരുപ്രകാരമുള്ള ഈർഷ്യയോടും കൂടാതെ സ്വീകരിച്ച നിർമ്മലസ്വഭാവകളായ താപസസ്ത്രീകളുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ ഇതുമുതൽ ൩൭ വരെയുള്ള പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു് സീത അനുസ്മരിക്കുന്നു.

൩൪. സരളസ്നേഹരസം=നിർമ്മലസ്നേഹമാധുര്യം. ഈ പദ്യത്തിൽ അവരുടെ സ്നേഹഗുണത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നു.

൩൫. അനലാർക്കവിധുക്കൾ=അഗ്നിസൂര്യചന്ദ്രന്മാർ. ഘനം=സാന്ദ്രം. ആസ്തികബുദ്ധി=ഈശ്വരവിശ്വാസം.

ഋഷിപത്നിമാരുടെ ഈശ്വരവിശ്വാസത്തിന്റെ സ്വഭാവം ഇതിൽ വിവരിക്കുന്നു.

൩൬. ശ്രുതി=വേദം. പ്രയതാത്മാക്കൾ=തപസ്വിനികൾ. ഋഷിപ്രസൂതിമാർ=ഋഷിമാരുടെ അമ്മമാർ. ഋഷിലോകങ്ങളെന്നും. വിഹിതാവിഹിതങ്ങൾ=വിധിനിഷേധങ്ങൾ. ആചാരനിദർശനങ്ങൾ=അനുഷ്ഠാനങ്ങളാകുന്ന ഉദാഹരണങ്ങൾ.

൩൭. ഇതിഹാസപുരാണസൽകഥാശ്രുതി=ഇതിഹാസപുരാണങ്ങളിലെ സൽകഥകളെ സംബന്ധിച്ച പ്രസംഗപ്രവാഹം.

ജീവിതഭൂ=ജീവിതമാകുന്നഭൂമി. ചേതനാലത=ആത്മാവാകുന്ന വള്ളി. പുഷ്പഫലങ്ങൾ=ഇഹപരസുഖങ്ങൾ എന്നു താല്പൎയ്യം.

ഈ രണ്ടു പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അവരുടെ ആചാരശുദ്ധിയേയും സാത്വികമായ പ്രേരണാബലത്തെയും വൎണ്ണിക്കുന്നു.

൮. വ്രതി=തപോനിഷ്ഠാനതല്പരൻ. നിർവൃതി=മോക്ഷം. ശുദ്ധരാഗമാർ=പരിശുദ്ധമായ സ്നേഹമുള്ളവർ. പതിദേവതമാർ=ഭർത്താവിനെ ഈശ്വരനെന്നു വിചാരിക്കുന്ന സാധ്വിമാർ. ഭോഗമായ=നിസ്സാരമായ വിഷയസുഖം.

ഇതിൽ ഇവരുടെ വിഷയസുഖവൈമുഖ്യത്തെയും. പരിശുദ്ധമായ ഭർത്തൃസ്നേഹത്തെയും വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

൯. സ്മൃതി=ധൎമ്മശാസ്ത്രം. വിസ്മൃതം=മറക്കപ്പെട്ടതു്. ശ്രുതി=വേദം. കാലാബ്ധി=സമുദ്രംപോലെ വിസ്തീൎണ്ണമായ ഭാവികാലം. ആണ്ടുപോക=മുങ്ങിമറഞ്ഞുപോക. അതിപാവനശീലം=അതിപരിശുദ്ധമായ സ്വഭാവവും നടത്തയും. ധന്യം=കൃതാൎത്ഥം.

ജ്ഞാനവും ആചാരശുദ്ധിയുംകൊണ്ടു, ഇവർ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന ശ്രുതിസ്മൃതികൾതന്നെയാണെന്നു താല്പൎയ്യം.

൧൦. കനിവു്=കരുണ. വനിതാമൌലികൾ=സ്ത്രീരത്നങ്ങൾ. അനിവാൎയ്യവിരക്തി=സ്ഥിരവൈരാഗ്യം. രൂക്ഷർ=പരുഷശീലന്മാർ. ആർദ്രത=സ്നേഹരസം.

൧൧. ഗുണചിന്തകൾ=പദാൎത്ഥങ്ങളുടെ ധൎമ്മങ്ങളെപ്പററിയുള്ള തത്വചിന്തകൾ. ജഗത്ത്രയം=മൂന്നുലോകം. തൃണം=നിസ്സാരം. മതിമാൻ=ബുദ്ധിശാലി. മഹാകവി=ആദികവിയായ വാല്മീകി. കൊററി=ക്രൌഞ്ചപക്ഷി. ഘൃണ=അനുകമ്പ. ഇതു് മുൻപദ്യത്തിൽ പറഞ്ഞ വേഴ്ച. നിമിത്തം=കാരണം.

സ്വതേ നിസ്നേഹന്മാരായ മുനിമാർ സ്നേഹശീലന്മാരാകുന്നതും വസ്തുവിവേചനത്താൽ പ്രപഞ്ചത്തെ മുഴുവൻ മിഥ്യയായി കാണുന്ന വാല്മീകിതന്നെ കാട്ടാളനെയ്തുവീഴ്ത്തിയ ക്രൌഞ്ചമിഥുനത്തെ കണ്ടു അനുകമ്പാകലിതനായി കവിത എഴുതാനാരംഭിച്ചതും സ്നേഹശീലകളായ ഇവരുടെ സഹവാസത്തിന്റെ ഫലമാണെന്നു് ഈ

രണ്ടുപദ്യങ്ങളാൽ സീത സമർത്ഥിക്കുന്നു. ഈ രണ്ടുശ്ലോകത്തിലും അലങ്കാരം കാവ്യലിംഗം.

൧൨. പടുശല്യഭിഷക്ക്=വിദഗ്ദ്ധനായ ശസ്ത്രവൈദ്യൻ. ഋണബദ്ധ=കടപ്പെട്ടവൾ=ഉപകാരസ്മരണയുള്ളവൾ എന്നർത്ഥം.

ഇവരോടുള്ള സമാഗമത്താൽ എന്റെ ത്യാഗം എനിക്കനുഗ്രഹമായി പരിണമിച്ചു എന്നു സാരം. ഉപമാലങ്കാരം.

൧൩. രാഗം=വിഷയതൃഷ്ണ. പുരിയിൽ, നഗരങ്ങളിൽ എന്നു താല്പര്യം. ആത്മജീവിതം=തങ്ങളുടെ ജീവിതം. കരിയും ചാമ്പലുമാക്കിടുന്നു=മലിനമാക്കുകയും നശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു എന്നു താല്പര്യം.

ആശ്രമജീവിതത്തെ വർണ്ണിച്ചശേഷം സീത നഗരജീവിതത്തെ ദൂഷിക്കുന്നു. നിഷ്കളങ്കയായ തന്നെ ദോഷാരോപണം ചെയ്തു ബഹിഷ്കരിപ്പാൻ കാരണമായതു നാഗരികസ്വഭാവത്തിന്റെ നികൃഷ്ടതയാണല്ലോ. അലങ്കാരം, രൂപകം.

൧൪. ദുർവ്യതിദാനശക്തി=വ്യഭിചാരപ്രസക്തി.

൧൫. നിജദോഷനിദർശനാന്ധമാർ=തന്റെ ദോഷങ്ങളെത്തന്നെ ദൃഷ്ടാന്തമായെടുത്തു അന്യരേയും അപ്രകാരംതന്നെ കരുതി വിവേകശൂന്യകളായി കഴിയുന്നവർ. സുജനാചാരം=സജ്ജനങ്ങളുടെ ഉൽകൃഷ്ടമായ നടത്ത- രുജ=വേദന. കന്മഷവ്രജം=പാപസമൂഹം. കാമലബാധ=കാണുന്നതൊക്കെ മഞ്ഞനിറത്തിൽ തോന്നുന്ന ഒരു രോഗവിശേഷം. അലങ്കാരം രൂപകം.

൧൬ ചിത്തഗുഹാന്തകീടം=മനോഗുഹയുടെ അററത്തു പററിയിരിക്കുന്ന പുഴു. ദുർജ്ജനപാപചേതന=ദുർജ്ജനങ്ങളുടെ പാപിഷ്ഠമായ ആത്മാവു്. ഈ പദ്യംമുതൽ നാഗരിക സാമാന്യജനങ്ങളുടെ ദുഃസ്വഭാവത്തെ സീത ദൂഷിക്കുന്നു. അലംകാരം ഉപമാരൂപകങ്ങൾക്കു സങ്കരം

൧൭ വിഷയസ്പൃഹ=ഭോഗേച്ഛ. നാഗം=സർപ്പം. ഉൾത്തുഷ=അന്തർദാഹം. അഗ്ഗ്രഹ=പൂർവ്വശ്ലോകത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ച ഗുഹ.

വിഷവഹ്നി=വിഷജ്വാല. ഏഷണി എന്നൎത്ഥം അലംകാരം. രൂപകവും രൂപകാതിശയോക്തിയും.

൭൪. ഖലർ=ദുൎജ്ജനങ്ങൾ. വനക്ഷുപപംക്തി=കാട്ടുകണറുകൾ. പുഷ്പലതാവിതാനം=പുഷ്പലതകളുടെ പടപ്പു്.

ഇതിൽ നഗരവാസികളുടെ അവിശ്വസനീയതയെ വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

൭൫. വിധുകാന്തി=ചന്ദ്രിക. മധു=തേൻ. മധുരാക്ഷരങ്ങൾ=പഞ്ചാരവാക്കുകൾ. അതിഭീഷണപൌരഹൃത്തു്=അതിഭയങ്കരമായ പൌരന്മാരുടെ ഹൃദയം. ചതിരക്ഷോവരചാരർ=ചതിയാകുന്ന രാക്ഷസാധിപൻെറ ഒററുകാർ. അലങ്കാരം രൂപകം.

൭൬ ഖലജിഹ്വ=നുണപറയുന്നവരുടെനാവു്. വൈരിവനം=ശത്രുക്കളാകുന്ന കാടു്, വിഭാവന, ഉപമ; രൂപകം ഈ അലങ്കാരങ്ങൾക്കു സങ്കരം.

൭൭. നൃപഗാഢവിചിന്തനം=രാജാവിൻെറ ഗാഢമായ പൎയ്യാലോചന. അപരോക്ഷീകൃതം=(പ്രജകളുടെ അറിവിനായി) പ്രസിദ്ധീകൃതം. കൃത്യം=രാജ്യകാൎയ്യം. അപഥം=അന്യായമാൎഗ്ഗം. ഉപജാപം=ഏഷണ. നാഗരികന്മാരെ സാമാന്യമായി ദൂഷിച്ചശേഷം രാജാക്കന്മാരേ പ്രത്യേകമായി ഉപാലംഭിക്കുകയും അതിൽ അയോദ്ധ്യാധിപതികളുടെ നടപടികളെ വ്യത്യസ്തരിച്ചുകാണിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. മന്ഥരയുടെ നുണയും ശ്രീരാമൻെറ അഭിഷേകവിഘ്നവും ഈ പദ്യത്തിൽ സാമാന്യേന ദ്യോതിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

൭൮. സുപരീക്ഷിതം=നല്ലവണ്ണം പരിശോധിച്ചറിഞ്ഞതു്. രാഗം=സ്നേഹം ക്ഷുദ്രാണോക്തികൾ=അല്പബുദ്ധികളുടെ ഏഷണികൾ. അപകൃത്യം=നിന്ദ്യകൃത്യം.

ശ്രീരാമൻെറ സീതാപരിത്യാഗത്തെ ഇതിൽ സാമാന്യേന സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

൭൯. മുടി=രാജ്യാഭിഷേകം എന്നതാല്പൎയ്യം. ജടി=ജടകെട്ടിയതാപസൻ. തൽകുമാരർ=അവരുടെ പുത്രന്മാർ. ദോഹദം=ഗൎഭം.

ദമൽപദ്യത്തിൽ സാമാന്യേന സൂചിപ്പിച്ച അകൃത്യങ്ങൾ ഇതിൽ സ്ഫുടതരമായി വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു. ദശരഥൻ രാമനെ വനവാസത്തിനയച്ചതും രാമൻ ഗർഭിണിയായ സീതയെ കാട്ടിൽ കളഞ്ഞതുമാണു വിവക്ഷിതം.

വ്യ൨. സ്മൃതിവായു=ഒടുവിൽപറഞ്ഞ സംഭവത്തിന്റെ സ്മരണയാകുന്ന കാററ്. ഹൃത്തിലെദഹനജ്വാല=ശോകാഗ്നിജ്വാല എന്നു താല്പര്യം. സഹസാ=പെട്ടെന്ന്. പുടപാകരീതി=ധാതുദ്രവ്യങ്ങളെ മൂശയിൽവച്ചു ശുദ്ധമാക്കുകയോ ഭസ്മമാക്കുകയോ ചെയ്യുന്ന ക്രമം. നിഹന്തിപ്പൂ=ധ്വംസിക്കുന്നു. ഹതം=നഷ്ടസാരം.

സീത തന്റെ ത്യാഗത്തെക്കുറിച്ചു വീണ്ടും സ്മരിക്കുകയും അപ്പോഴും ഉദ്വേഗജനകമായ ആ സംഗതിയെപ്പററി വിമർശിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

വ്യ൩. ശ്രുതികേട്ട=ധർമ്മിഷ്ഠന്മാരെന്നു പ്രസിദ്ധിസമ്പാദിച്ചു. വ്യതിയാനം=നിഷിദ്ധാചരണം. ക്ഷതി=നാശം. ധർമ്മഗതി=ധർമ്മമാർഗ്ഗം. ക്ഷിതി=ഭൂമി. ശിഷ്ടർ=സജ്ജനങ്ങൾ. അനിവാസ്യം=ജീവിപ്പാൻ കൊള്ളാത്തതു്.

രാമോപാലംഭത്തെ സീത ഈ പദ്യത്തിൽസാമാന്യേന ഉപക്രമിക്കുന്നു. അലങ്കാരം കാവ്യലിംഗം.

വ്യ൪. വിരക്തി=വെറുപ്പു്. ഒളിവായ്=രഹസ്യമായ്. കോസലവാസികളായ പ്രജകൾ അറിയാതെ എന്നു താല്പര്യം.

രാവണവധാനന്തരം ലങ്കയിൽവച്ചു് രാമൻ സീതയുടെ ചാരിത്ര്യത്തെ സംശയിച്ചിരുന്നു. അപ്പോൾതന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചുകളയാതെ സ്വീകരിക്കയും അധികകാലം കഴിഞ്ഞു് ഗർഭിണിയായിതീർന്നശേഷം സ്വരാജ്യത്തിൽ ജനസമക്ഷം പരസ്യമായി ഉപേക്ഷിക്കയും ചെയ്തതു് ഒന്നുകൊണ്ടും ശ്ലാഘ്യവും യുക്തവുമല്ലെന്നു താല്പര്യം. അലങ്കാരം. അപ്രസ്തുതപ്രശംസ.

വ്യ൫. പ്രണയാനുബന്ധം=സ്നേഹബന്ധം, പാശം=കയറ്. വശമാക്കി=കരസ്ഥമാക്കി. കുരുതികഴിയുന്നു=ബലികഴിക്കുന്നു.

ധീരമാനിത=ഭാൎയ്യാത്യാഗം ചെയ്യുന്ന ധീരൻ എന്നുള്ള മിഥ്യാഭിമാനം.

രാമനെപ്പോലെ ഭാൎയ്യയെ പരിത്യജിക്കുന്ന പുരുഷന്മാർ സ്നേഹനിമിത്തമായി അവളനുഭവിക്കുന്ന ക്ലേശത്തെപ്പററി അശേഷം അറിയുന്നവരല്ലെന്നു സാരം. അലങ്കാരം രൂപകം.

൨൭. ഇതരേതരസക്തർ=അന്യോന്യം അനുരാഗത്താൽ കെട്ടപ്പെട്ടവർ. ഗൃഹപ്രത്യബന്ധുകൾ=ഗൃഹസ്ഥാശ്രമവൃത്തിയിൽ സഹകാരികളായ ദമ്പതിമാർ. ശങ്ക=ചാരിത്ര്യവിഷയമായസംശയം.

ഈ ശങ്ക മനുഷ്യന്റെ ഭയങ്കരമായ ഒരു ദോഷമാണെന്നു താല്പൎയ്യം. അലങ്കാരം വ്യതിരേകം.

൨൮. ശ്രുതിമന്ദാരം=ധൎമ്മശാസ്ത്രമാകുന്ന കല്പകവൃക്ഷത്തിന്റെ മനോഹരമായ പൂവു്. അധഃപതിക്ക=അധോഗതിയെ പ്രാപിക്ക.

വിവാഹത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെ, വിശ്വാസമില്ലാത്ത ദമ്പതിമാർ എത്ര നിസ്സാരമായി കരുതുന്നു എന്നു താല്പൎയ്യം.

൨൯. വിധി=ശാസ്ത്രവിധി. ലാക്കു്=ഉദ്ദേശ്യം. പിണയാം=യുദ്ധംചെയ്യാം. പൂരുഷദോഷം=കൎത്താവായ മനുഷ്യന്റെ മനോഗതമായ ദോഷം. ക്ഷണം=ശീഘ്രത്തിൽ. വിപരീതവൃത്തി=പ്രതികൂലാചരണം. തുണയെന്യേ=നിരാലംബമായി അപ്രമാണം=പ്രമാണമല്ലാത്തതു്.

ശാസ്ത്രവിധികൾ സദുദ്ദേശത്തോടുകൂടിയവയാണെങ്കിലും അവയെ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടവർ സ്വന്തമനോദോഷങ്ങളാൽ പ്രതികൂലമായി പ്രവൎത്തിക്കുകയും അങ്ങനെ വേഗത്തിൽ ശാസ്ത്രങ്ങളുടെ പ്രാമാണ്യംതന്നെ നശിച്ചുപോകയും ചെയ്യുന്നു. രാമനെപ്പോലെയുള്ള ശിഷ്ടപുരുഷന്മാർ അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നതു തീരെ ഗൎഹ്യമെന്നു താല്പൎയ്യം.

൩൦. പട്ടരാക്ഷസചക്രവൎത്തി=മഹാസമൎത്ഥനും രാക്ഷസന്മാരുടെ ചക്രവൎത്തിയുമായ രാവണൻ.

രാവണനു തന്നെ കാമിക്കാൻ സന്ദൎഭംകൊടുത്തതു താനല്ലെന്നും താനൊരിക്കലും അവന്റെ കാമത്തിനു വഴിപ്പെട്ടില്ലെന്നും

അതുകൊണ്ടു രാമൻ തന്നെ ശിക്ഷിച്ചതു തീരെ അനുചിതമെന്നും താല്പൎയ്യം.

൯൨. ചരിതവ്യം=കൎത്തവ്യം. നിജപ്രജാമതം=തന്റെ പ്രജകളുടെ അഭിപ്രായം.

ജനങ്ങളുടെ ഹിതം അനുസരിച്ച് രാജാവായ രാമൻ എന്നെ ശിക്ഷിപ്പാൻ ബദ്ധനായതാണെന്ന് പറകയാണെങ്കിൽ അതു ശരിയല്ല. ജനങ്ങളിൽ പല അഭിപ്രായക്കാരുമുണ്ടാവാം. അതിനെപ്പറ്റി ശരിയായി വിചാരണചെയ്തു തീൎച്ചയാക്കിയിട്ടുള്ളതല്ലല്ലോ.

൯൩. അക്ഷികൾ=കണ്ണുകൾ. ഘനമേറും=തടിച്ച. ഖലജിഹ്വാ=ദുൎജ്ജനങ്ങളുടെ നാവ്—സ്വന്തകണ്ണിനാൽ കണ്ട സംഗതിയെത്തന്നെയും സാമൎത്ഥ്യമുള്ള ദുൎജ്ജനങ്ങൾ മറിച്ചുപറഞ്ഞു സമൎത്ഥിക്കും എന്നു താല്പൎയ്യം. ജനവാദം=ജനശ്രുതി. അപാൎത്ഥം=അൎത്ഥശൂന്യം. അനഘാചാർ=പരിശുദ്ധമായ നടത്തയുള്ളവൾ.

ദുൎജ്ജനങ്ങൾ എന്തും പറഞ്ഞു സാധിക്കുമെന്നും ജനവാദത്തെ വിശ്വസിച്ച് ഒരിക്കലും അധികൃതന്മാർ ഒന്നും പ്രവൎത്തിച്ചുകൂടെന്നും അതുകൊണ്ടു രാമന്റെ കൃത്യം ഒരിക്കലും ക്ഷന്തവ്യമല്ലെന്നും താല്പൎയ്യം.

൯൪. ലക്ഷ്മി=രാജത്വം. ത്വര=വേഗം. നിഷ്കൃപം=അനുകമ്പകൂടാതെ. സവിത്രി=അമ്മ (കൈകേയി) നരനാഥൻ=രാജാവ്, രാമനെന്നൎത്ഥം. ജനചിത്തം=ജനാഭിപ്രായം.

ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായംപോലെയേ പ്രവൎത്തിക്കൂ എന്ന നിൎബന്ധംതന്നെ രാമനില്ലെന്നും, കൈകേയി അഭിഷേകം മുടക്കിയ കാലത്തു സകലജനങ്ങളും തടുത്തിട്ടും രാമൻ വനത്തിൽപോയില്ലേ എന്നും, അതുകൊണ്ട് സീതാവിഷയത്തിൽമാത്രം ഇങ്ങനെ പ്രവൎത്തിച്ചത് ഒട്ടും ന്യായമായില്ലെന്നും സാരം.

൯൫. അത്=ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിനു വിപരീതമായി വനത്തിൽ പോയത്. സത്യപരായണത്വം=സത്യതല്പരത അച്ഛന്റെ സത്യത്തെ പരിപാലിപ്പാനുള്ള ഔത്സുക്യം എന്നുതാല്പൎയ്യം. ഇത്=സീതാത്യാഗം. ധൎമ്മവ്യസനിത്വം=സദാചാരതല്പരത. ചാരിത്ര്യത്തിൽ സന്ദിഗ്ദ്ധയായ ഭാൎയ്യയെ സ്വീകരിക്കുന്നതിലുള്ള

ചാപാശങ്ക എന്നു താല്പൎയ്യം. ചതുരന്മാർ=യോഗ്യന്മാർ. ചാപല്യങ്ങൾ=ദൌർബല്യകൃതങ്ങളായ ദോഷങ്ങൾ.

രാമന്റെ കൃത്യം ഒന്നുകൊണ്ടും സമാധേയമല്ലെന്നു് കേവലം അബദ്ധംതന്നെയെന്നും വീണ്ടും ഈ പദ്യംകൊണ്ടു് സ്ഥാപിക്കുന്നു.

൯൬. മുൻപു=രാവണവധം കഴിഞ്ഞുവന്നപ്പോൾ. സാൎവ്വഭൌമി=ചക്രവൎത്തിനി. മനുവംശാങ്കുരഗൎഭം=മനുവംശത്തിന്റെ സന്തതിയായഗൎഭം.

ലങ്കയിൽനിന്നു മടങ്ങിവന്ന ഉടനെ ജനസമ്മോദപൂൎവ്വം എന്നെ പട്ടമഹിഷിയായി അഭിഷേകംചെയ്തു. അനന്തരം അതിനുശേഷം ഞാൻ കിരീടാവകാശിയായ സന്താനത്തെ ഗൎഭം ധരിക്കുമ്പോൾ അപവാദം പറവാൻതുടങ്ങി എങ്കിൽ അതുതന്നെ ബുദ്ധിയുള്ള രാജാവിന്നു സംശയിക്കത്തക്ക സംഗതിയല്ലയോ എന്നു സാരം.

൯൭. നാമമായ്=ഉപചാരരൂപമായി, വാസ്തവമല്ലാതെ എന്നുതാല്പൎയ്യം. ചിരവന്ധ്യ=വളരെക്കാലം പ്രസവിക്കാതിരുന്നവൾ. അഭ്യസൂയകർ=അസൂയയുള്ള ജനങ്ങൾ എന്നു താല്പൎയ്യം. അപവാദശസ്ത്രം=അപവാദമാകുന്ന ആയുധം.

ഭൎത്താവൊന്നിച്ചു പത്തുപന്ത്രണ്ടുകൊല്ലം അയോദ്ധ്യയിലും പതിമ്മൂന്നുവൎഷം വനത്തിലും താമസിച്ചിട്ടു ഗൎഭം ധരിക്കാത്ത ഞാൻ വന്ധ്യയായിരിക്കാമെന്നു കരുതി എനിക്കു പട്ടമഹിഷീസ്ഥാനം അനുവദിച്ചു വല്ലവരും ഗൎഭദൎശനത്തിങ്കൽ അസൂയവൎദ്ധിച്ചു എന്റെ സന്തതിക്കു രാജ്യം കിട്ടാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം ഈ അപവാദം ഉളക്കിവിട്ടതാണെന്നു വിചാരിച്ചാലെന്താണു് എന്നുതാല്പൎയ്യം.

൯൮. പരശങ്കാവിലം=ശത്രു എന്ന ശങ്കയാൽ കലങ്ങിയതു്. നരകന്മഷചിന്ത=മനുഷ്യരുടെ മേൽപ്രകാരമുള്ള ദുരാഗ്രഹങ്ങൾ. തീണ്ടുവാൻ=സ്പൎശിക്കുവാൻ. ധവളീഭവിക്ക=ശുദ്ധനിൎമ്മലമായിതീരുക.

ഭരതൻ സന്നാഹത്തോടുകൂടി ചിത്രകൂടത്തിൽ രാമനെ തിരിയെ വിളിക്കാൻ എത്തുന്ന സന്ദൎഭത്തിൽ കൈകേയീപ്രേരിതനായിട്ടു് അദ്ദേഹം അവിടെനിന്നുംകൂടി രാമനെ ഓടിച്ചുകളവാൻ വരികയാണൊ എന്നു് രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ശങ്കിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ആ സ്ഥി

തിക്ക് മേല്പറഞ്ഞ രാജ്യതന്ത്രസംബന്ധമായ കൃത്രിമവിചാരങ്ങൾക്ക രാമന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തീരെ സ്ഥാനമില്ലെന്നു പറയാവുന്നതല്ലെന്നു സാരം.

൯൯. പതിയാംപരദേവത=ഭൎത്താവാകുന്ന ഇഷ്ടദേവത. മതിയൎപ്പിച്ചു=ബുദ്ധിയെ നിവേദനംചെയ്തു. ക്ഷതി=ദോഷം.

ഇതുമുതൽ സ്നേഹധൎമ്മത്തെ പുരസ്കരിച്ചു രാമന്റെ കൃത്യത്തെ ഉപാലംഭിക്കുന്നു. ഞാൻ ഭൎത്താവിനെ ഈശ്വരനായികരുതി ഹൃദയം തുറന്നുപെരുമാറുന്ന പതിവ്രതയായിരുന്നു. കാൎയ്യാൎത്ഥമായി എനിക്കുതന്നെ ദോഷം വരത്തക്കവണ്ണം അദ്ദേഹം പ്രവൎത്തിച്ചാലും അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു ഞാൻ സമ്മതിക്കുമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു എന്നോടു വിവരംപറയാതെ എന്നെ ശിക്ഷിച്ചതു് അപ്രകാരമുള്ള സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങൾക്കു് തീരെ അടുത്തതല്ലെന്നു സാരം.

൧൦൦. പുടഭേദകം=ഒട്ടിയിരിക്കുന്ന ഇലകളെ വിടുർത്തുന്നതു്. ഗുല്മദളങ്ങൾ=ചെടികളുടെ ഇലകൾ.

മേൽപ്രസ്താവിച്ച വിചാരത്തോടുകൂടി സീത പെട്ടെന്നു നിശ്വസിക്കുകയും കണ്ണിൽനിന്നു് അശ്രുക്കൾപതിക്കുകയുംചെയ്തു. അതു ചെടികളുടെ ഒട്ടിയിരിക്കുന്ന ഇലകൾക്കുള്ളിൽനിന്നു ഇളങ്കാറ്റേറ്റു മഞ്ഞുതുള്ളികൾവീഴുന്നതുപോലെതോന്നിയിരുന്നു. അലങ്കാരം, ഉപമ

൧൦൧. തരളാക്ഷി=ഇളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയവൾ. സേതു=അണ.

മുൻശ്ലോകത്തിൽ പറഞ്ഞ ബാഹ്യേന്ദ്രിയവികാരം സീതയുടെ അന്തൎഗ്ഗതമായ വിചാരധാരയെ തടുത്തുനിറുത്തുവാൻ ശക്തമായില്ലതന്നെ. ഒഴുക്കിന്റെമേൽ കാററടിച്ചുണ്ടാകുന്ന ഓളങ്ങളാകുന്ന അണകൾ ഒഴുക്കിനെ തടുത്തുനിറുത്താൻ കഴിയുന്നവയല്ലല്ലോ. അലങ്കാരം പ്രതിവസ്തൂപമ.

൧൦൨. ഗിരി=മല. ഗഹ്വരം=ഗുഹ. ഉഗ്രം=ഭയങ്കരം. ഹരി=സിംഹം. ശാർദ്ദൂലം=പുലി പരിഭീകരസിന്ധു=അതിഭയങ്കരമായ സമുദ്രം. നികേതം=ഭവനം.

൧൦൩. അഞ്ചുക=ഭയപ്പെടുക.

൯൯-ാം പദ്യത്തിലെ അഭിപ്രായത്തെ തുടൎന്നു, ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടുമെന്നു വിചാരിച്ചു് രാമൻ പറഞ്ഞതാണെങ്കിൽ അതു ശരിയല്ല. ഞാൻ ദുഃഖങ്ങളേ അനുഭവിച്ചറിഞ്ഞു ഏററവും ലോകപരിചയം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു പ്രൌഢസ്ത്രീയാണു്. അതുകൊണ്ടങ്ങനെ പേടിച്ചിട്ടു് തീരെ ആവശ്യമില്ലായിരുന്നു എന്നു സാരം.

൧൦൧. പതിചിത്തവിരുദ്ധവൃത്തി=ഭൎത്താവിന്റെ അഭിപ്രായത്തിനുവിപരീതമായി പ്രവൎത്തിക്കുന്നതു്. ജാനകി=സീത, രാജൎഷിയായ ജനകന്റെ പുത്രി എന്നു താല്പൎയ്യം. മഹോദധി=സമുദ്രം. ജാഹ്നവി, ജഹ്നുമഹൎഷിയിൽ നിന്നുൽപന്നയായ ഗംഗ.

ഭയപ്പെട്ടുമെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടല്ല, അനുസരിക്കാതിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടാണു് എന്നോടു പറയാതിരുന്നതെങ്കിൽ അതും ശരിയല്ല. പവിത്രകുലജാതയായ ഒരു പതിവ്രത ഭൎത്താവിന്റെ അജ്ഞയെ അനുസരിക്കയില്ലെന്നു് എങ്ങനെ വിചാരിപ്പാൻകഴിയും.

൧൦൨. അപകീൎത്തിഭയാന്ധൻ=അപകീൎത്തിയിലുള്ള ഭയംകൊണ്ടു് വിവേകം നശിച്ചുപോയവൻ. സ്വപരിക്ഷാളനതല്പരൻ=തന്നെ ദുഷ്കീൎത്തിയിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കാൻ ബദ്ധപ്പെടുന്നവൻ. ക്ഷുദ്രജനോചിതവൃത്തി=അല്പന്മാൎക്കുടുത്ത തൊഴിൽ. ദൃഢമാക്കുക=സ്ഥിരീകരിക്കുക.

മാനിയായ രാമൻ തന്റെഅവമാനത്തെ ക്ഷാളനംചെയ്വാൻ ബദ്ധപ്പെട്ടെന്നെ ശിക്ഷിച്ചതാണെങ്കിൽ ആ കൃത്യംകൊണ്ടുതന്നെ എന്റെ കുററം സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെട്ടു എന്നുള്ള വസ്തുതകൂടി അദ്ദേഹം വിചാരിക്കേണ്ടിയിരുന്നില്ലേ. ഇതെത്ര കഷ്ടമായിപ്പോയി എന്നു താല്പൎയ്യം.

൧൦൩. അപരാധി=കുററക്കാരൻ. ബന്ധിയാതെയാം=ശിക്ഷിക്കാതെ മാപ്പുകൊടുത്തേക്കാം. സംശയം=തെളിവിലുള്ള സന്ദേഹം. ധാൎമ്മികൻ=ധൎമ്മിഷ്ഠനായ അധികൃതൻ എന്നു താല്പൎയ്യം. അപകല്മഷ=നിരപരാധ.

തെളിവിൽ സംശയംവന്നാൽ ധൎമ്മബുദ്ധിയുള്ള ന്യായാധിപന്മാർ കുററം ചെയ്തവൎക്കുതന്നെ മാപ്പുകൊടുക്കാറുണ്ടു്. നിരപരാധി

യായ എനിക്ക ശ്രീരാമൻ കഠിനശിക്ഷ നൽകിയിരിക്കുന്നു. അതിൽ പാപഭയമെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന തോന്നിയില്ലല്ലൊ എന്ന താല്പൎയ്യം.

൧൦൭. അതിവത്സല=അത്യന്തം സ്നേഹമുള്ളവൾ. കൊതി=ഗർഭകാലത്തെ അഭിലാഷം. അതിലെ=ആ കാൎയ്യംവഴി.

ചിന്തിക്കാൻകൂടി വയ്യാത്ത ക്രൂരതയും വിശ്വാസഭംഗവുമാണിതെന്നു താല്പൎയ്യം.

൧൦൮. ജനകാജ്ഞ=ദശരഥന്റെ കല്പന. അനയൻ=നീതികെട്ടവൻ. തനതാജ്ഞ=തന്റെ കല്പന. ഇരയാക്കി=ബലികൊടുത്തു.

വനവാസത്തിൽകൂടി അദ്ദേഹത്തെ പിന്തുടൎന്ന സ്ത്രീയായ എന്നെ അസഹായയായി കാട്ടിൽ ഉപേക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞതു നീതികേടെന്നു മാത്രമല്ല നന്ദികേടുകൂടിയാണു്. ഈ അഭിപ്രായത്തെ തന്നെ അടുത്ത പദ്യത്തിൽ വിവരിക്കുന്നു.

൧൦൯. ഇതരേതരഭേദം=പരസ്പരഭേദം. നിൽക്കുക=നിൽക്കട്ടെ. അതിനെപ്പറ്റി പറയേണ്ട എന്നു താല്പൎയ്യം. ശ്രുതം=രാമനെ സംബന്ധിച്ചുപ്രസിദ്ധം. കൃതജ്ഞഭാവം=നന്ദി. ഹതമാക്കി=നശിപ്പിച്ചു. ഹതാശ=നിരാശയായ സീത.

൧൧൦. രുജ=ക്ലേശം. പ്രജ=സന്തതി. കുട്ടി എന്നു താല്പൎയ്യം. സുജനാഗ്രണി=ശിഷ്ടന്മാരിൽ അഗ്രഗണ്യൻ. നിജഗർഭം=ഗർഭസ്ഥമായ തന്റെ സന്താനത്തെ എന്നു താല്പൎയ്യം.

മറെറാന്നുമില്ലെങ്കിൽ ജന്തുസഹജമായ സന്താനസ്നേഹമെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തെ തടുത്തില്ലല്ലൊ.

൧൧൧. ശ്വശുരൻ=ഭൎത്താവിന്റെ അച്ഛനായ ദശരഥമഹാരാജാവു്. ബഹുയജ്ഞദീക്ഷ=വളരെ പുത്രകാമേഷ്ടിയാഗങ്ങളുടെ അനുഷ്ഠാനം. അശുഭം=പ്രതിബന്ധമായ പാപം. പിതൃനോക്തി=ഗുണയന്മാരുടെ വാക്കു്. ശിശുലാഭോത്സവം=പുത്രജനനത്തിലുള്ള സന്തോഷം. ഉന്മഥിക്ക=നശിപ്പിച്ചുകളയുക.

തന്റെ സുഖത്തെ മാത്രമല്ല കുലത്തിന്റെ നിലനില്പ്പിനേക്കൂടി വിസ്മരിച്ച് അപ്രകാരം ചെയ്തത് അവിവേകമെന്നു താല്പര്യം.

൱൰൨. നിഷ്ഠുരണം=ദയകൂടാതെ. ശൂദ്രയോനി=ശംബൂകനെന്ന ശൂദ്രമുനി. മയക്കി=വ്യാമോഹിപ്പിച്ചു. ഭ്രൂണീപാദജഗർഹിണി=സ്ത്രീ ശൂദ്രന്മാരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യാവകാശങ്ങളെ തിരസ്കരിക്കുന്നതു്. ശ്രുതി, ധർമ്മശാസ്ത്രം എന്നു താല്പര്യം.

രാമന്റെ അവിവേകംസംബന്ധിച്ച മററൊരു പ്രധാനതെളിവു് സൂചിപ്പിക്കുകയും അതു ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളെ അക്ഷരാർത്ഥമായി അനുഷ്ഠിപ്പാൻ തുടങ്ങിയതിന്റെ ദോഷഫലമാണെന്നു് ഇതിൽ ഉഹിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

൱൰൩. സഹജാർദ്രത=സ്വാഭാവികമായ പ്രാണിസ്നേഹം. ധർമ്മം=സദാചാരം. മഹനീയാത്മഗുണങ്ങൾ=ഉൽകൃഷ്ടമായ മനോഗുണങ്ങൾ. സഹധർമ്മിണി=ധർമ്മപത്നിയായ സീത. സഹസാ=പൊടുന്നനെ.

രാമന്റെ ഉൽകൃഷ്ടമായ മനോഗുണങ്ങളെല്ലാം സീതയ്ക്കുമുൻപുതന്നെ അദ്ദേഹത്തെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞുപോയിരിക്കണം; എന്തെന്നാൽ അതിനുശേഷം രാമൻ ചെയ്തതൊക്കെ ഇപ്രകാരമുള്ള ഓരോ അവിവേകങ്ങളാണു് എന്നു താല്പര്യം.

൱൰൪. വനഭ്രൂവു്=പഞ്ചവടീവനം. ഘനഗർഭാതുര=പൂർണ്ണഗർഭഭാരംകൊണ്ടു് ഖിന്നയായ. എൻമൃഗാംഗന=ഞാൻ വളർത്തിയ മാൻപേട. അക്ഷിപഥത്തിൽ=ദൃഷ്ടിമാർഗ്ഗത്തിൽ. നനയും=അശ്രുക്കളാൽ ആർദ്രമാകുക പതിവായിരുന്നു. മൽപ്രിയൻ=എന്റെ പ്രിയതമനായ രാമൻ.

വനവാസകാലത്തു് ഗർഭിണിയായിരുന്ന എന്റെ മാൻപേടയോടുപോലും ദയാലുവായിരുന്ന രാമൻ എന്നിൽ ഇത്ര ക്രൂരമായി പ്രവർത്തിച്ചതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ ഉണ്ടായ വലിയ മാററത്തിന്റെ ഫലമാണെന്നു് സീത അനുചിന്തനംചെയ്യുന്നു.

൱൰൫. അതികോമളം=ഏററവുംസുകുമാരം. ക്ഷിതിപാലക

പട്ടബന്ധം=രാജകിരീടം തലയിൽ വഹിച്ചതെന്നു താല്പൎയ്യം. മതി=ബുദ്ധി. കഠോരം=പരിശയുടെ പുറംപോലെ കഠിനം.

രാജ്യകാൎയ്യങ്ങൾ തലയിൽ കേറിയാൽ സ്നേഹസംബന്ധമായ മാൎദ്ദവം പോയി ഹൃദയം പരുഷമായി തീരുമായിരിക്കാം എന്നു സീത ഊഹിക്കുന്നു. അലങ്കാരം പൂൎവ്വാൎദ്ധത്തിലും ഉത്തരാൎദ്ധത്തിലും ഉപമ.

൨൫൬. നിയതം=നിശ്ചയം. അന്യാദൃശഹാൎദ്ദം=അന്യാദൃശമായ പ്രണയം. വിഭുത്വം=പ്രഭുത്വം. പരമാൎത്ഥസൌഹൃദം=വാസ്തവസ്നേഹം.

മുൻപറഞ്ഞ അഭിപ്രായത്തെ ഇതിൽ അനുഭവംകൊണ്ടും ഊഹംകൊണ്ടും ഉറപ്പിച്ചുപറയുന്നു.

൨൫൭. നിയമങ്ങൾ=നിത്യാനുഷ്ഠാനങ്ങൾ. ഗോദാവരി=പഞ്ചവടിയിൽക്കൂടി ഒഴുകുന്ന ഗോദാവരിനദി. തടങ്ങൾ=തീരപ്രദേശങ്ങൾ.

രാമന്നു മുൻപുണ്ടായിരുന്ന സ്നേഹാതിശയത്തെ പൂൎവ്വകഥകളിൽനിന്നു സീത അനുസ്മരിക്കുന്നു.

൨൫൮. വിവിക്തശീല=വിജനസ്ഥലത്തിലുള്ള പാറകൾ. ഗതഗൎവ്വർ=പരസ്പരാഭിമാനമില്ലാത്തവർ. ഇരുമെയ്യാൎന്നോരുജീവി=രണ്ടുശരീരങ്ങളുള്ള ഒററപ്രാണി

പരിശുദ്ധമായ സ്നേഹത്തിന്റെ അത്യുൽകൃഷ്ടമായ ഒരു പരിണാമത്തെ അനുഭവംകൊണ്ടു് സീത വൎണ്ണിക്കുന്നു.

൨൫൯. നളിനങ്ങൾ=താമരപ്പൂക്കൾ. പുളിനങ്ങൾ=മണൽത്തിട്ടകൾ. കട്ടിപോൽ എന്ന വിശേഷണം അഭിമാനരാഹിത്യംകൊണ്ടുള്ള പ്രേമത്തിന്റെ പൂൎണ്ണതയെ സവിശേഷം ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു. അലങ്കാരം സ്വഭാവോക്തിയും ഉപമയും.

൨൬൦. ഖഗങ്ങൾ=പക്ഷികൾ. സ്വച്ഛമായ പ്രേമവിലാസത്തിന്റെ മൂൎദ്ധന്യാവസ്ഥയെ വൎണ്ണിച്ചുകൊണ്ടു് സീത ആ പ്രമേയത്തെ ഉപസംഹരിക്കുന്നു.

൱൨൧. സഹജാമലരാഗമേ!=സ്വാഭാവികമായും പരിശുദ്ധമായുമുള്ള അനുരാഗമേ! മദനാഗ്രഹ=ഹൃദയംപനി എന്നു താല്പൎയ്യം. സ്ഫുടരത്നം=പ്രകാശമാനമായ ഏകരത്നം. മഹനീയം=മാഹാത്മ്യമേറിയതു്. ഉന്മഹം=സന്തോഷപ്രദമായതു്. അന്തരാത്മാവു്=ജീവാത്മാവു്. സ്നേഹത്തിന്റെ സ്വരൂപത്തേയും മാഹാത്മ്യത്തേയും ഇതുമുതൽ വൎണ്ണിക്കുന്നു. സ്നേഹത്തെ മനസ്സാകുന്ന ഖനിയിൽ വിളയുന്ന അത്യുൽകൃഷ്ടമായ രത്നമായും ജീവാത്മാവു് തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അണിയുന്ന ജാജ്വല്യമാനമായ ദിവ്യഭൂഷണമായും ഇതിൽ വിഭാവനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു ഉല്ലേഖാലംകാരം.

൱൨൨. പുമൎത്ഥഹേതു=പുരുഷാൎത്ഥങ്ങൾക്കു സാധകം. തരുണീഗുണങ്ങൾ=സ്ത്രീസഹജമായ നൈൎമ്മല്യസൌഭാഗ്യാദി സുകുമാരഗുണങ്ങൾ. മരുഭൂ=നിൎജ്ജലപ്രദേശം.

സ്നേഹത്തിന്റെ പ്രേരണാശക്തിയേയും മാഹാത്മ്യത്തേയും ഇതിൽ പ്രത്യേകം വൎണ്ണിക്കുന്നു.

൱൨൩. നയമാൎഗ്ഗചരർ=ധൎമ്മമാൎഗ്ഗത്തിൽ നടക്കുന്നവർ. പ്രഭ=പ്രകാശം. നാകം=സ്വൎഗ്ഗം. നിയതം=നിയമേന. അയഥായോഗം=വിപരീതഗതി. അസജ്ജനങ്ങൾ=അധൎമ്മിഷ്ഠന്മാർ. അനുരാഗത്തിന്റെ പാരത്രികമായ ഗുണദോഷഫലങ്ങളെ ഇതിൽ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

൱൨൪. മൃതി=മരണം. ക്ഷതി=നാശം. സ്മൃതി=പ്രിയജനത്തെപ്പററിയുള്ള അനുസ്മരണം. പിതൃലോകം=മരിച്ചുപോയ ആത്മാക്കളുടെ ആവാസസ്ഥാനം. സീമ=കോണു്. അശ്രുനിവാപം=കണ്ണുനീരാകുന്ന ജലാഞ്ജലി. പ്രേമത്തിന്റെ അനശ്വരസ്വഭാവത്തെ ഇതിൽ ഭംഗിയായി വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. അലങ്കാരം രൂപകം.

൱൨൫. അമൎഷം=ദ്വേഷം. പ്രതിമല്ലൻ=വിരോധി. പ്രിയതേ!=സ്നേഹമേ!. രതി=പരസ്പരാസക്തി ഹതി=ഹിംസ. ഗൎവ്വം=ദുരഭിമാനം. അനുരാഗത്തിന്റെ സാക്ഷാൽ ശത്രു ദ്വേഷമല്ലെന്നും ദുരഭിമാനമാണെന്നും സീത അനുമാനിക്കുന്നു.

൱൨൬. സമസൃഷ്ടി=ദമ്പതിമാർ അന്യോന്യം സമന്മാരെന്നുള്ള ഭാവന സമൎത്ഥചിന്തനം=രണ്ടുപേരുടേയും ഗുണങ്ങളെ

അഭേദമായി ചിന്തിക്കുന്ന സ്വഭാവം. ക്ഷമ=ചില്ലറവീഴ്ചകളെ അന്യോന്യം പൊറുക്കുന്നശീലം. അന്യോന്യഗുണാനുരാഗിത=ഗുണങ്ങളെപ്പററിയുള്ള പരസ്പരാനുമോദനം. ക്രമമായി=അല്പാല്പമായി. കരണ്ടിട്ടും=നശിപ്പിക്കും. അന്തർഗതമ്മൂഷികൻ=ഉള്ളിൽ കടന്നുകൂടിയ ദുരഭിമാനമാകുന്ന മൂഷികൻ. മേൽപറഞ്ഞ അനുമാനത്തെ ഇതിൽ സ്ഥാപിക്കുന്നു. രൂപകാലംകാരം.

൫൨൧. വിഭവാനതി=ഐശ്വൎയ്യസമൃദ്ധി. കൃത്യവൈഭവം=നിർവ്വഹണശക്തി. ശുഭവിഖ്യാതി=സൽകീൎത്തി. പ്രഭവിഷ്ണുത=യജമാനഭാവം. (സ്വാതന്ത്ര്യാതിശയം) പ്രഭവിക്ക=ഉണ്ടാക. ദുരഹന്ത=ദുരഭിമാനം.

സ്നേഹവൈരിയായ ദുരഭിമാനത്തെ ഇതിൽ വിവരിക്കുകയും അവയുടെ സമഗ്രത രാമന് സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നതായി വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

൫൨൪. അതിമാനിത=മേൽ വൎദ്ധിച്ച ദുരഭിമാനം. ഹതിം താഡനം. പ്രേമവിളക്ക്=സ്നേഹമാകുന്ന ദീപം. സ്തുതി=പ്രശംസ. രുചി=ശബ്ദം. സ്വാഹന ദുർഗ്ഗമങ്ങൾ=സ്വാഹനങ്ങളാകുന്ന അപകടസ്ഥാനങ്ങൾ. പതിയാം=വീഴാം.

ദുരഭിമാനംകൊണ്ട് പരിശുദ്ധമായ സ്നേഹം നശിച്ചുപോയവർ കേവലം സ്തുതിപ്രിയന്മാരായി വഴിതെററി അലഞ്ഞുനടന്നു അപകടങ്ങളിൽ ചെന്നു ചാട്ടുമെന്ന് സാമാന്യേന നിർദ്ദേശിച്ചുകൊണ്ടു രാമൻ ഇപ്പോൾ ആ അവസ്ഥയിലാണെന്നു സീത വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നു. രൂപകാലംകാരം.

൫൨൯. ഇശ്രുതിദോഷത്തിൽ=എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള ഈ അപവാദത്തിൽ. വിരക്തി=ലോകത്തോടു വെറുപ്പ്. ക്ഷിതിവാണീടുക=രാജ്യംഭരിക്ക. സഗർഭ=ഗർഭിണി. സതി=പതിവ്രതയായ പട്ടമഹിഷിയെന്നു താല്പൎയ്യം.

പ്രേമധൎമ്മത്തിനു വിരുദ്ധമായി രാജാവെന്നുള്ള ദുരഭിമാനം രാമനെ ബാധിച്ചു നിസ്നേഹനാക്കിതീൎത്തിരിക്കാമെന്നുള്ള മേൽ സൂചിപ്പിച്ച തന്റെ ഊഹം ശരിയാണെന്നും അല്ലെങ്കിൽ ഗർഭിണി

യായ സീതയെ ത്യജിച്ചിട്ടു് വീണ്ടും രാമൻ രാജാവായിരിപ്പാൻ അഭിലഷിക്കയില്ലെന്നും സീത നിൎണ്ണയിക്കുന്നു.

൬൱൨൰. നിഹതാരികൾ=ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കിയവർ, രാമനെപ്പോലെതന്നെ പരാക്രമികളെന്നു സാരം. സഹധൎമ്മിണി=ഭാൎയ്യ. ഗഹനം=കാട്ടു്.

കാരണാന്തരങ്ങളാൽ മേൽപറഞ്ഞ നിൎണ്ണയത്തെ സ്ഥിരീകരിക്കുന്നു.

൬൱൨൪. പരിശുദ്ധം=പാവനം. വനാശ്രമം=വാനപ്രസ്ഥാശ്രമം, മുനിവൃത്തി എന്നൎത്ഥം. ആത്മവിചാരശൈലികൾ=അദ്ധ്യാത്മചിന്തകളുടെ പരിപാടികൾ.

അപവാദത്തിൽ ഉണ്ടായ നിൎവ്വേദത്താൽ രാജ്യം അനുജന്മാരെ ഏല്പിച്ചു് തന്നോടൊന്നിച്ചു രാമൻ കാട്ടിൽപോയി മുനിവൃത്തിയെ ആശ്രയിച്ചു് അവശിഷ്ടകാലം കഴിപ്പാൻ തീൎച്ചയാക്കിയിരുന്നുവെങ്കിൽ ധൎമ്മത്തിന്നും സ്നേഹധൎമ്മത്തിന്നും ഉചിതമായിരുന്നുവെന്നും, നേരെമറിച്ചു തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചുംകൊണ്ടു് രാജാവായിരിക്കുന്നതു മേൽ സൂചിപ്പിച്ച ദോഷത്തിന്റെ ഫലമാണെന്നും സീത അവസാനമായി സ്ഥാപിക്കുന്നു.

൬൱൨൮. കുശീലൻ=അധമൻ. കറ=ദോഷാരോപണം. മുറ=ദേവവാക്യം.

സ്നേഹശൂന്നു എത്രതന്നെ ഹാനിതട്ടിയിരുന്നാലും എന്നെക്കുറിച്ചാരെങ്കിലും പറയുന്ന ഇത്ര നീചമായ ദൂഷണത്താൽ ചെവി കൊടുത്തതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുരുഷസ്വഭാവത്തിന്നുതന്നെ യോജിച്ചതല്ലെന്നു സീത ആശ്ചൎയ്യപ്പെടുന്നു.

൬൱൩൰. അശരവംശകാനനം=രാക്ഷസവംശമാകുന്നകാട്ടു്. മരു=വെറുംഭൂമി, പുരുഷവ്യാഘ്രൻ=ശൂരപുരുഷൻ. ഇതു്=മേൽ സൂചിപ്പിച്ച ഭാൎയ്യാദൂഷണസഹനം.

സീതയുടെ സ്തനത്തെ സ്പൎശിക്കാൻ വന്ന കാക്കയെ രാമൻ പുൽകൊൽ പറിച്ചു് വാക്കി എയ്തുവെന്നു് രാമായണത്തിലെ ചാരുകഥ.

യുണ്ട്. ഭാൎയ്യാവിഷയത്തിൽ തുച്ഛകാൎയ്യത്തിൽകൂടി ഇത്ര അഭിമാനമുള്ള അല്ലം രാക്ഷസവംശത്തെ സംഹരിച്ച മഹാവീരനും ആയ രാമനു മേൽ സൂചിപ്പിച്ച കൃപണസ്വഭാവം വരാൻ പാടുണ്ടോ എന്നു സീത ബലമായി സംശയിക്കുന്നു. കാവ്യലിംഗരൂപകാലങ്കാരങ്ങൾ.

൬൱൨൮. അഥവാ=പക്ഷെ. നിജനീതിരീതി=തന്റെ രാജ്യനീതിയുടെ ക്രമം അനുസരിച്ച്. കഥ=വാൎത്ത. ഒററിനാൽ=ചാരന്മാർവഴിക്കെന്നു താല്പൎയ്യം. പ്രഥമാനയശോധനൻ=വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന യശസ്സുതന്നെ ധനമായിട്ടുള്ളവൻ. അദ്ദുശ്രുതി=എന്നെക്കുറിച്ചു ചാരന്മാർ അറിഞ്ഞ ദുരപവാദം. ഇത്ര വലിയ ഒരു കുററം രാമനിൽ ആരോപിക്കാൻ സാധിക്കാഞ്ഞിട്ടു സീത മറിച്ചു ചിന്തിപ്പാൻ ആരംഭിക്കുന്നു.

൬൱൨൯. ഉടൻ=അപവാദം ചെവിയിൽ എത്തിയ ക്ഷണത്തിൽ. തീ=സന്താപാഗ്നിയെന്നുതാല്പൎയ്യം. ധൎമ്മശൂരത=ധൎമ്മത്തിനുവേണ്ടി എന്തും ചെയ്യുന്നനിഷ്ഠ. സ്ഫുടം=സ്പഷ്ടമായി തുടരാം അനുഷ്ഠിച്ചുവെന്നുവരാം.

അപവാദശ്രവണത്തിൽ പെട്ടെന്നുണ്ടായ ഉദ്വേഗത്താൽ അദ്ദേഹം എന്നെ ഉപേക്ഷിപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ചതായിരിക്കാം. അതിനാലുണ്ടാകുന്ന ആപത്തുകളെപ്പററി അഭിമാനിയായ അദ്ദേഹം അപ്പോൾ ചിന്തിച്ചില്ലെന്നുംവരാം എന്നു താല്പൎയ്യം. അലങ്കാരം രൂപകാതിശയോക്തിയും സമാസോക്തിയും അൎത്ഥാന്തരന്യാസവും.

൬൱൩൰. വിഷയാധിപധൎമ്മം=രാജധൎമ്മം. വിഷമിച്ചു=ഗത്യന്തരമില്ലാതെ. വിഷസംക്രമശങ്ക=വിഷം പകരുമെന്നുള്ള ശങ്ക. വിഷഹരിക്ക=നശിക്ക. അംഗകൃന്തനം=അവയവച്ഛേദനം.

മററുപ്രകാരത്തിൽ അകാൎയ്യമാണെങ്കിലും രാജധൎമ്മത്തെ പുരസ്കരിച്ച് അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ ചെയ്യാൻ ബദ്ധനായതാണെന്നു ചിന്നെയും സ്ഥാപിക്കുന്നു.

൬൱൩൧. ബലശാലി=ബലവാൻ. വികാരം=ക്ഷോഭം—ഉദാത്തഹൃദയനായ അദ്ദേഹം സംഗതിയൊന്നും പുറത്തുപറയാതെ

തന്നെ ഉപേക്ഷിക്കയാണു ചെയ്തതെങ്കിലും ഹൃദയത്തിൽ അദ്ദേഹം വളരെ ക്ലേശമനുഭവിച്ചിരിക്കാമെന്നു താല്പൎയ്യം. ദൃഷ്ടാന്താലങ്കാരം.

൧൬൭. പരകാൎയ്യപരൻ=പരകാൎയ്യത്തിൽ തല്പരൻ. സാകൃത്യം=തന്റെകൎത്തവ്യം. തരം=പൊട്ടുന്നനെ. രഘുസൂനു=രാഘവൻ.

രാജാവിന്റെ നിലയിൽ തന്റെ കൎത്തവ്യമായി തോന്നിയ എന്റെ പരിത്യാഗം പെട്ടെന്നു സഭയിൽ പ്രസ്താപിക്കുകയും സത്യസന്ധനായ അദ്ദേഹം ഒടുവിൽ അങ്ങനെ ചെയ്വാൻ നിർബന്ധനാകയും ചെയ്തതായിരിക്കണമെന്നു് രാമന്റെ സ്വഭാവത്തിൽ തനിക്കുള്ള പരിചയത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കി സീത പരിച്ഛേദിക്കുന്നു. ഈ അഭിപ്രായം താഴെ സ്ഫുടതരമാകുന്നു.-

൧൬൮. ഭാരക്കർ=രാക്ഷസന്മാർ. ഹതി=നിഗ്രഹം. ഏറ്റതു്=ഏറ്റുപറഞ്ഞതു്. ധൃതിയിൽ=ബദ്ധപ്പാടിൽ. ഋശ്യമൂകക്ഷ്മാഭൃത്തു്=ഋശ്യമൂകപൎവ്വതപ്രദേശം. ബാലിവധപ്രതിജ്ഞ=ബാലിയെ കൊല്ലാമെന്നു് സുഗ്രീവനോടു ചെയ്ത വാഗ്ദാനം.

൧൬൯. ഭാനുമൽകുലചൂഡാമണി=സൂൎയ്യകുലാധിപനായ രാമൻ. കന്ദരം=ഗുഹ.

മഹാശയനായ ഭൎത്താവിന്റെ കാൎയ്യാൎത്ഥമായ സാഹസങ്ങളെ ഗുണബുദ്ധ്യാ ക്ഷമിപ്പാൻ സീതയുടെ മനസ്സു സന്നദ്ധമായി തുടങ്ങുന്നു. വികസ്വരാലംകാരം.

൧൭൦. അച്ഛൻ=ദശരഥമഹാരാജാവു്. തൽപ്രിയ=കൈകേയി. അനുതാപാതുരൻ=പശ്ചാത്താപവിവശൻ.

ഈ സാഹസശീലം രാമനു് പരമ്പരാപ്രബന്ധമാണെന്നും അതുകൊണ്ടു് വിശേഷിച്ചും ക്ഷന്തവ്യമാണെന്നും സീത വിചാരിക്കുന്നു. വികസ്വരാലങ്കാരം.

൧൭൧. അജൻ=അജമഹാരാജാവു്. പിതാമഹൻ=മുത്തച്ഛൻ. കാന്താമരണം=റാണിയായ ഇന്ദുമതിയുടെ അപ്രതീക്ഷിതമായ മരണം. രുജ=വിരഹദുഃഖം. തൽകുലപ്രജ=അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുലസന്താനമായ രാമൻ. തദ്ഗുണശൈലി=അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രസിദ്ധമായ അനുരാഗഗുണത്തിന്റെ ക്രമം. പരം=പാരമ്പൎയ്യമായി സംഭവിക്കാം.

"മേൽപറഞ്ഞ സാഹസങ്ങൾ മാത്രമല്ല അന്യാദൃശമായ ഭാൎയ്യാസ്നേഹവും രാമന് കുലക്രമമായി സിദ്ധിച്ചിരിക്കുമല്ലോ എന്ന് സീത വിഭാവനം ചെയ്യുന്നു.

൧൮൮. വികല്പം=സന്ദേഹം. മൽപ്രണയൈകനിഷ്ഠൻ=എന്റെ സ്നേഹത്തിൽതന്നെ നിഷ്ഠയോടുകൂടിയവൻ. വിരഹം=ദീർഘമായ വിരഹദുഃഖം. മഥിക്കിലും=ക്ലേശിപ്പിക്കിലും. രതി=അഭിലാഷം. മുൻപറഞ്ഞ വിഭാവനയെ കേൾവിയേയും വിശ്വാസത്തേയും അടിസ്ഥാനമാക്കി സീത പരിച്ഛേദിക്കുന്നു.

൧൮൯. ആദ്യവിയോഗവേള=പഞ്ചവടിയിൽ വച്ചുണ്ടായ വിരഹം. ഉന്മാദം=ചിത്തഭ്രമം. രാഗവാൻ=സ്നേഹശീലൻ.

൧൯൦. അതിമാനിനി=ഏററവും പ്രണയകോപമുള്ളവൾ. സാനുശയൻ=പശ്ചാത്താപപ്പെടുന്ന രാമൻ.

ഈ വിരഹം എനിക്കു പ്രണയകോപംകൊണ്ടു സഹ്യമാണെന്നും മറിച്ച് രാമന് പശ്ചാത്താപംകൊണ്ട് തീരെ അസഹ്യമാണെന്നും സീത അനുകമ്പിക്കുന്നു.

൧൯൧. ആഹാ=ആശ്ചൎയ്യം. ഉൾസ്പൃഹ=ഉള്ളിലുള്ള അഭിലാഷം. കാഞ്ചനസീത=സ്വൎണ്ണംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ സീതാപ്രതിമ. സഹധൎമ്മിണി=ഭാൎയ്യ. യജ്ഞശാല=യാഗശാല. ഗഹനം=അചിന്ത്യം. സജ്ജനചൎയ്യ=സജ്ജനങ്ങളുടെ നടത്ത.

ഈ സന്ദർഭത്തിൽ സീത, രാമൻ യജ്ഞപത്നിയായി സീതയുടെ പൊൻപ്രതിമ വച്ചിരിക്കുന്ന വിവരം സ്മരിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്ഥിരപ്രണയത്തെപ്പററി ഏററവും അഭിനന്ദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

൧൯൨. സങ്കടം=ഏററവും വിഷമം. നീതി=രാജ്യനീതി. പരതന്ത്രർ=സ്വാതന്ത്ര്യമില്ലാത്തവർ. മൽപ്രതിമാരാധകൻ=എന്റെ പ്രതിമയെ ആരാധിക്കുന്നവൻ.

ജനാരാധനയ്ക്കായി എന്നെ ത്യജിച്ചുവെങ്കിലും എന്നെ പൂൎവ്വാധികം രാമൻ ബഹുമാനിക്കുന്നുവെന്നും രാജ്യനീതിസ്വേച്ഛപോലെ പ്രവൎത്തിക്കാൻ പാടില്ലാതെ ധൎമ്മതല്പരന്മാരായ രാജാക്കന്മാർ വലയുകയാൽ അവരുടെ ശിക്ഷയെപ്പററി പരിഭവിക്കാൻ പാടില്ലെന്നും താല്പൎയ്യം.

൧൩൯. കവിൾത്തളിമം=കവിൾത്തടം. കണ്ടകോൽഗമം=രോമാഞ്ചം. ലളിതാംഗി=സുന്ദരി. പുളിനം=മണൽതിട്ട. രാമന്റെ സ്ഥിരസ്നേഹത്തെ സംബന്ധിച്ചു മുൻ സൂചിപ്പിച്ച സംഗതികളെ അനുസ്മരിച്ചിട്ടു സീതയ്ക്കു രോമാഞ്ചമുണ്ടായതായി ഇതിൽ വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. ഉപമാലങ്കാരം.

൧൪൦. ഘനം=സാന്ദ്രം. അനുകമ്പ=രാമനോടുള്ള അനുകമ്പാവൃത്തി. അനതിവ്യാകുലം=അതിവ്യാകുലമല്ലാതെ. ജനകാത്മജ=സീത. വനകല്ലോലിനി=കാട്ടാറു്.

സീതയുടെ ചിന്താഗതി പെട്ടെന്നു സ്തംഭിച്ചതിനേയും ഉടനെയുള്ള അനുവൎത്തനത്തേയും കവി വൎണ്ണിക്കുന്നു. രൂപകാലങ്കാരം.

൧൪൧. വൻപു=ധീരനെന്നുള്ള നാട്യം. മുറിവു=ക്ഷതം. നീതി=രാജ്യധൎമ്മം. അറ=ജയിലെന്നു താല്പൎയ്യം. തടങ്ങൽ=ബന്ധനം.

അല്ലയോ രാജാവെ, പുറമേ ഗാംഭീൎയ്യം നടിച്ചുംകൊണ്ടു് സ്വയംകൃതമായ കഠിനകൃത്യത്തെ ഓൎത്തു് തന്നത്താൻ ശപിച്ചുംകൊണ്ടു് രാജധൎമ്മമാകുന്ന ഇടുങ്ങിയ അറയിൽ അകപ്പെട്ടു് തടവിലിരുന്നു കഴിക്കയാണെന്നുള്ള സംഗതി ഞാനറിയുന്നു. ഇതുമുതൽ സീത രാമനെ അനുശോചിപ്പാനും അഭിനന്ദിക്കാനും ആരംഭിക്കുന്നു. അലങ്കാരം രൂപകാതിശയോക്തിരൂപകങ്ങൾ.

൧൪൨. ആത്മവൈഭവം=സ്വാതന്ത്ര്യശക്തി. ചിരബന്ധനം=വളരെക്കാലം കൂട്ടിൽ ബന്ധിച്ചിരിപ്പു്.

രാജാക്കന്മാൎക്കു് എത്രതന്നെ സ്വാശക്തിയുണ്ടായിരുന്നാലും പാരമ്പൎയ്യാചാരങ്ങൾ അവരെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു് പരാധീനരാക്കും. അതുകൊണ്ടു് തന്റെ വിഷയത്തിൽ രാമന് സ്വാശക്തി ഉപയോഗിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല എന്നു താല്പൎയ്യം. ദൃഷ്ടാന്താലങ്കാരം.

൧൪൩. പ്രിയ=പിടപ്പക്ഷിയെന്നു താല്പൎയ്യം. ചേക്കകൾ=ചേക്കിരിക്കുന്ന ദിക്കുകൾ. ഉദ്ഗളാന്തൻ=കഴുത്തുപൊക്കി നോക്കുന്നവൻ. പ്രയതൻ=നിശ്ചയംകൊണ്ടു ക്ലേശിക്കുന്നവൻ. ഉഴന്നിടാം=ചുററിത്തിരിയാം.

രാമനെ പഞ്ജരബദ്ധമായ ഒരാൺകിളിയായി അദ്ധ്യവസാനംചെയ്തു വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. അലംകാരം രൂപകാതിശയോക്തി.

൬൰൨. ചിലതിന്നൊലി=ചില പക്ഷികളുടെ ശബ്ദം. ചിലതിൻഛായകൾ=ചില പക്ഷികളുടെ നിഴലുകൾ, ആത്തനായ്=ഉൽകണ്ഠിതനായ്. നിലയിൽ=സ്ഥാനംവിടാതെ. ചഞ്ചുപുടങ്ങൾ=ചുണ്ടുകൾ (കൊക്കുകൾ) മുൻപദ്യത്തിലെ അദ്ധ്യവസായം ഇതിൽ തുടൎന്നിരിക്കുന്നു. അലംകാരവും അതുതന്നെ.

൬൰൩. അനിവാൎയ്യാൎത്തി=തീരാത്ത ഉൽകണ്ഠ. ഇതിൽ വിരഹത്തിന്റെ ഉൽകടകോടിയിലുള്ള മാനസാവസ്ഥകളെ വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

൬൰൪. ജീവാം=ജീവിക്കാം. ദയിതാവിരക്തൻ=ഭാൎയ്യയിൽ വെറുപ്പുള്ളവൻ. വിയുക്തൻ=വിരഹി. അതുരണ്ടും സാദ്ധ്യമാണെന്നു താല്പൎയ്യം. കൃത്യനിഷ്ഠ=ധൎമ്മത്തിലുള്ള നിഷ്ഠ. ത്യാഗം=വിഷയത്യാഗം. രാമനെപ്പോലെ സപത്നീകം ത്യജിച്ചു കൃത്യമനുഷ്ഠിക്കാൻ മറ്റാൎക്കും സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു താല്പൎയ്യം.

൬൰൫. മുടി=രാജകിരീടം. ജനേച്ഛ=പ്രജകളുടെ അഭിപ്രായം. തടി=ശരീരം.

പൂൎവ്വരാജാക്കന്മാർ രാജ്യത്തെയും ശരീരത്തെയുംതന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു് പ്രതിജ്ഞ പരിപാലിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതു ശരിതന്നെ. പ്രജകളുടെ ഹിതംപോലെ രാജ്യം പരിപാലിച്ചു് ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാൎയ്യം അതിനേക്കാൾ ദുഷ്കരമാണു്. അതുകൊണ്ടു് രാമൻ തന്റെ പൂൎവ്വന്മാരെ ഒക്കെക്കാൾ മഹാനാണെന്നു താല്പൎയ്യം.

൬൰൬. യമാദിശിക്ഷ=യമനിയമാദിയോഗാംഗങ്ങളുടെ അഭ്യാസം. വ്രതികൾ=മുനിമാർ. ബഹുമാന്യൻ=പൂജ്യൻ. ക്ഷിതിപാലകധൎമ്മദീക്ഷ=രാജധൎമ്മാനുഷ്ഠാനം. അതിവൎത്തിപ്പു=ജയിപ്പു. സമസ്തരാജകം=എല്ലാ രാജസമൂഹത്തെയും. മേൽപറഞ്ഞ അഭിപ്രായം സവിശേഷം ഇതിൽ വിസ്തരിച്ചിരിക്കുന്നു.

൬൰൭. കൃതികൾ=പുണ്യവാന്മാർ. ക്ഷിതിവാസം=ജീവിതം. വിശേഷാന്തരൻ=സൎവ്വോൽകൃഷ്ടൻ.

രാമന്റെ ലോകാതിശായിയായ മഹിമയ്ക്കു കാരണം ലോകത്തിനുവേണ്ടി എതു കഷ്ടതയും സഹിപ്പാൻ അദ്ദേഹം ഒരിക്കലും മടിക്കാഞ്ഞതാണെന്നു താല്പൎയ്യം.

൫൩൦. കൊതി=വിഷയാഭിലാഷം. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ=ചക്ഷുരാദികൾ. നിരാശൻ=പ്രതിബന്ധങ്ങൾകൊണ്ടു് ഇച്ഛാഭംഗപ്പെട്ടുന്നവൻ. മൃതിഭീതി=മരണഭയം. ആ സ്ഥിതി=ആ ഉദരപരായണത്വം. ചിന്തിയാ=ഗണിക്കയില്ല. മനുഷ്യൻ ഭോഗംകൊണ്ടല്ല ത്യാഗംകൊണ്ടാണു് കൃതാർത്ഥനാകുന്നതെന്നു താല്പര്യം.

൫൩൧. അതിമാനുഷശക്തി=അലൌകികപരാക്രമശാലി. യതി=യോഗി. യമശാലി=ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹമുള്ളവൻ. ദ്യുതിയേറിയ=പ്രകാശമേറിയ. ധർമ്മദീപം=ധർമ്മരഹസ്യം; അനുഷ്ഠാനംകൊണ്ടു പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന വിളക്കു്. അമ്മതിമാൻ=മഹാവിദ്വാനായ രാമൻ. മാന്യൻ=അഭിനന്ദനീയൻ. സർവ്വഥാ=എല്ലാപ്രകാരത്തിലും.

൫൩൨. അതിവിസ്തൃതകാലദേശജസ്ഥിതി=പലപ്രകാരത്തിൽ ഭിന്നമായ കാലാവസ്ഥയും ദേശാവസ്ഥയും. നീതി=രാജ്യനീതിയും സമുദായനീതിയും. വിഭിന്നം=മാറിപ്പോകുന്നതു്. ക്ഷിതിനാഥ!=രാജാവെ! പരാർത്ഥജീവികൾ=പരന്മാർക്കുവേണ്ടി സ്വസുഖത്തെ ത്യജിച്ചു ജീവിതം കഴിക്കുന്നവർ. എതിരില്ലാത്ത=തുല്യമില്ലാത്ത. നിദർശനം=ദൃഷ്ടാന്തം.

അങ്ങു് ഇന്നനുഷ്ഠിക്കുന്ന നീതി കാലാന്തരത്തിലൊ ദേശാന്തരത്തിലോ നീതിയായി ഗണിക്കപ്പെടാതെവന്നാൽകൂടിയും അതിൽ അങ്ങു പ്രദർശിപ്പിച്ച ആത്മത്യാഗംകൊണ്ടു് അങ്ങു ലോകത്തിൽ ഏററവും ഉൽകൃഷ്ടമായ ഒരു സ്ഥാനത്തിനർഹനാണെന്നുള്ളതിൽ പക്ഷാന്തരമുണ്ടാകയില്ലെന്നു താല്പര്യം.

൫൩൩. ക്ഷുഭിതാന്തരീയ=ക്ഷോഭിച്ച അന്തഃകരണത്തോടുകൂടിയവൾ. ഉപദർശിച്ചു=കണ്ടു. കളങ്കരേഖകൾ=കളങ്കാംശങ്ങൾ. അഭിമാനി=അഭിമാനമുള്ളവൾ.

സീത രാമന്റെ അഭിനന്ദനത്തെ സമാപിപ്പിക്കുകയും മുൻപിൽചെയ്ത ഉപാലംഭനത്തിനു സകാരണമായി ക്ഷമായാചനംചെയ്യുകയും ചെയ്യുന്നു. അലങ്കാരം കാവ്യലിംഗം.

൫൩൪. മച്ചരിതം=എന്റെ ജീവചരിത്രം. ക്ഷമായാചനംകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടാതെ സീത രാമനോടുള്ള ആദരാതിശയത്താൽ ആത്മോപാലംഭം ചെയ്യാനാരംഭിക്കുന്നു.

൧൩൫. താൻനിമിത്തം ഭയങ്കരങ്ങളായ യുദ്ധങ്ങളും കഷ്ടതകളും ലോകത്തിന്നുണ്ടായതിനെപ്പററി സീത അനുതപിക്കുന്നു.

൧൩൬. നീതിസംഗ്രഹം=നീതിനിബന്ധനകൾ. മാറിയാം=മാറിമാറിവരാം. കുറിയിൽ=ലക്ഷ്യത്തിൽ. കടുകർമ്മപാകം=ഉൽകടമായ പുണ്യപാപകർമ്മഫലം.

ലോകനീതികൾക്കു കാലാന്തരത്തിൽ മാററങ്ങൾ സംഭവിക്കാമെങ്കിലും പ്രാണികൾ ചെയ്യുന്ന കർമ്മങ്ങളുടെ ഗുണദോഷഫലങ്ങൾ ഒരിക്കലും തെററാതെ അവരെ പിന്തുടൎന്നു ബാധിക്കതന്നെ ചെയ്യും. ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞിട്ടു സീത തന്റെ ഈ അവിചാരിതങ്ങളായ ദുഃഖങ്ങൾക്കു കാരണം മേൽ സൂചിപ്പിച്ച പാപഫലങ്ങൾ ആയിരിക്കാമെന്നു ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നു.

൧൩൭. തീക്ഷ്ണശരങ്ങളെ!=മൂർച്ചയുള്ള കർമ്മഫലങ്ങളാകുന്ന അമ്പുകളെ! ക്ഷതം=മുറിവു്. മരവിച്ചു്=നൈരാശ്യംകൊണ്ടു തളൎന്നു്. ലോകചക്രം=ചക്രംപോലെ പരിവർത്തിക്കുന്നലോകം. ഹത=നഷ്ടപ്രായ. ഇങ്ങു്=ഇവിടെ (ഈകാലഘട്ടത്തിൽ) തള്ളുക=വിട്ടേക്കുക.

സീത മേൽസൂചിപ്പിച്ച പാപഫലങ്ങൾ ഇനി തന്നെ ബാധിക്കയില്ലെന്നും ലോകചക്രത്തിന്റെ പരിവർത്തനപരിധിയിൽനിന്നു് ഉടനെ താൻ മുക്തയാകുമെന്നും സൂചിപ്പിക്കുന്നു

൧൩൮. ചരിതാൎത്ഥത=കൃതാൎത്ഥത. ദേഹി=ആത്മാവു്. നട്ടുവൻ=നടൻ.

താൻ ലോകത്തിലുള്ള സകല സുഖദുഃഖങ്ങളേയും അനുഭവിച്ചു കൃതാൎത്ഥയായി എന്നും ലോകരംഗത്തിൽ താൻ ഇനി ജീവിച്ചിരിക്കേണ്ട ആവശ്യകതയില്ലെന്നും സീത നിശ്ചയിക്കുന്നു. ദൃഷ്ടാന്താലംകാരം.

൧൩൯. വനഭുവിൽ=കാട്ടിൽ. താൻപെറുംധാന്യം=താനനുഭവിപ്പിച്ച വിലപിടിച്ച നെന്മണികൾ. ശാലികൾ=നെല്ലുകൾ. ഘനം=ഗൌരവം. ജനനീശുക്തികൾ=മുത്തിന്റെ ഉല്പത്തിഹേതുക്കളായ മുത്തുച്ചിപ്പികൾ.

ഗാർഹസ്ഥ്യത്തിന്റെ മുഖ്യധർമ്മമായ സന്താനോല്പാദനംകൂടി സാധിതമായിരിക്കയാൽ അതിന്നായിട്ടും താൻ ഇനിയും ജീവി

ച്ചിരിക്കേണ്ട അവശ്യമില്ലെന്നു താല്പൎയ്യം. ദൃഷ്ടാന്തസാമൎത്ഥ്യംകൊണ്ടു് സന്താനോല്പാദനത്തെ അവൎത്തിപ്പാനായി ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതു് അവിഹിതമെന്നുകൂടിസിദ്ധിക്കുന്നു. അപ്രസ്തുതപ്രശംസാലങ്കാരം.

൭൦. മനോനഭസ്സ്=മനസ്സാകുന്ന ആകാശം. ഒളി=പ്രകാശം. വീശുന്നു=പരത്തുന്നു. നിസ്ധുവിൽ=സമുദ്രംപോലെയുള്ള മഹാകാലത്തിൽ എന്നുതാല്പൎയ്യം. കളിയായ്=അയാസംകൂടാതെ. ഇന്നദി=നദിപോലെ ഒഴുകുന്ന തന്റെ ജീവിതം,

തന്റെ ഉള്ളിൽ ഞെരുങ്ങിക്കിടന്നിരുന്ന വ്യാപാരങ്ങളെല്ലാം വാഗ്രൂപേണ ബഹിഷ്കരിച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഉണ്ടായ ലാഘവത്തെയും മനപ്രസാദത്തെയും പിന്തുടൎന്നുണ്ടായ ബുദ്ധിയുടെ അലൌകികമായ ഉന്മേഷവിശേഷത്തെയും തന്റെ ജീവിതം ക്ലേശലേശംകൂടാതെ മഹാകാലത്തിൽ ഉടനേ മറവാൻപോകുന്നതായി താൻ കാണുന്നതിനെയും സീത വൎണ്ണിക്കുന്നു. അലങ്കാരം രൂപകവും രൂപകാതിശയോക്തിയും.

൭൧. ദിനസാമ്രാജ്യപതി=ദിനമാകുന്ന രാജ്യത്തിന്റെ അധിപതി, സൂൎയ്യനെന്നും. അനിയന്ത്രിതദീപ്തി=അനിവാൎയ്യമായതേജസ്സോടുകൂടിയതു്. കതിൎക്കനകാസ്ത്രാവൃതൻ=സ്വൎണ്ണശരങ്ങൾപോലെയുള്ള കിരണങ്ങളാൽ ആവൃതമായശരീരത്തോടുകൂടിയവൻ.

ലോകത്തിൽനിന്നുള്ള തന്റെ അവസാനമായ യാത്രയെ ബുദ്ധിയിൽകാണുന്ന സീത പ്രകൃതിയിലുള്ള അതിമനോഹരങ്ങളും അത്യുൽകൃഷ്ടങ്ങളും ആയുകൊണ്ടു താനധികംസ്നേഹിച്ചവയുമായ വസ്തുക്കളോടു യാത്രപറവാൻ ഉപക്രമിക്കുന്നു. ഈ പദ്യത്തിൽ സൂൎയ്യനോടു യാത്രപറയുന്നു. സ്വൎഗ്ഗസ്ഥനം സൂൎയ്യവംശജനമായ ദശരഥചക്രവൎത്തിയെ സീത അനുസ്മരിക്കുന്നതായി വിശേഷണങ്ങൾകൊണ്ടു ധ്വനിക്കുന്നു.

൭൨. സുസിതാംബരൻ=വെളുത്ത ആകാശമാകുന്ന വസ്ത്രത്തോടുകൂടിയവൻ. വൃദ്ധൻ=പൂൎണ്ണൻ, വയോധികനെന്നും. ബിസിനീതന്തുമരീചികേശൻ=താമരനൂലുപോലെ വെളുത്ത കേശങ്ങളോടുകൂടിയവൻ. ലസിതസ്മിതൻ=പ്രസന്നമായി പുഞ്ചിരിക്കുന്നവൻ. ചന്ദ്രികാഭസിതസ്നാതൻ=വെണ്ണിലാവാകുന്നഭസ്മത്തിൽ സ്നാനംചെ

യ്യവൻ മൃഗാങ്കൻ=ചന്ദ്രൻ, മടിയിൽ മാൻകുട്ടിയെ വച്ചിരിക്കുന്ന വനെന്നു്.

ഇതിൽ സീത ചന്ദ്രനോടു യാത്രപറയുന്നു. തന്റെപിതാവും ചന്ദ്രവംശജനും വൃദ്ധനും ശിവഭക്തനുമായ ജനകമഹാരാജാവിനെ ക്കൂടി ഈ സന്ദർഭത്തിൽ സീത അനുസ്മരിക്കുന്നതായി വിശേഷ ങ്ങൾ വ്യഞ്ജിപ്പിക്കുന്നു. അലങ്കാരം, സമാസോക്തി.

൭൫ ദ്യുതി=പ്രകാശം, നതി=നമസ്കാരം.

ഇതിൽനക്ഷത്രങ്ങളോടു സീതയാത്രപറയുന്നു. ദൂരെവനങ്ങളിൽ താ മസിച്ചു് ലോകത്തിന്നു് വിജ്ഞാനപ്രദങ്ങളായ ഉപദേശങ്ങൾ നൽ കിയ ധർമ്മമാർഗ്ഗങ്ങൾ തെളിയിക്കുന്ന ഋഷിമാരെയും സീതയീ സന്ദർഭത്തി ൽ സബഹുമാനം അനുസ്മരിക്കുന്നതായി ഈ പദ്യം സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

൭൬. നിയതം=നിയമേന. ചിത്രവിരിപ്പു്=ചിത്രവർണ്ണമാ യ തിരശീലപോലെയുള്ള സന്ധ്യാമേഘങ്ങളെന്നു് താല്പര്യം. വിയ ദാലയവാതിൽ=ആകാശ(സ്വർഗ്ഗ)ഭവനത്തിന്റെ വാതിൽപോലി രിക്കുന്ന കിഴക്കും പടിഞ്ഞാറുമുള്ള ദിഗന്തങ്ങൾ എന്നു താല്പര്യം. അലങ്കാരം രൂപകാതിശയോക്തി.

൭൭. രമണീയവനങ്ങളേ!=മനോഹരങ്ങളായകാട്ടുകളേ!. രണൽ ഭ്രമരവ്യാകുലം=ശബ്ദിക്കുന്നവണ്ടുകളാൽചൂഴപ്പെട്ടതു. സുമങ്ങളേ!= പുഷ്പങ്ങളേ!ക്രമമെന്നി=അമിതമായി.പ്രമദം=ഹർഷം.ഭാവം=സ്വഷ്ടം

൭൮. അതിരമ്യബഹിർജ്ജഗത്തു=അതിമനോഹരമായ ഈ ദൃശ്യലോകം. മനോരഥം=മനോരാജ്യം(അല്ലങ്കിൽ) പ്രതിപത്തി. ഇ ബ്ഭംഗികൾ=മേൽവിവരിച്ച മനോഹരവസ്തുക്കൾ എന്നർത്ഥം.

ബാഹ്യലോകത്തോടു യാത്ര പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞിട്ടു്, സീത ത ന്റെ ശരീരത്യാഗത്തിനുശേഷമുള്ള അവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു് ചിന്തി ക്കുന്നു. തന്റെ സ്ഥൂലശരീരം ഭൂമിയിലും, മനോഭാവങ്ങൾ അതി ന്റെ ആലംബനങ്ങളായ മുൻപറഞ്ഞ ഓരോ പ്രകൃതിശോഭകളി ലും ലയിക്കുന്നതാണെന്നും, അതുകൊണ്ടു താൻ ഒന്നിനോടും യാത്ര പറഞ്ഞു് പിരിയേണ്ടതില്ലെന്നും, ഉഹിക്കുന്നു. ഭാവങ്ങൾക്കൊ ന്നിനും തന്നെ മാററങ്ങളല്ലാതെ നാശമുണ്ടാകുന്നില്ലെന്നു താല്പര്യം. കാവ്യലിംഗം അലങ്കാരം.

൱൭൭. ജനയിത്രി=അമ്മ. തനയസ്നേഹമൊട്ട്=പുത്രവാത്സല്യത്തോടുകൂടി. ഉജ്ജ്വലമഞ്ചഭൂവു=പ്രകാശമുള്ള ശയ്യാഗൃഹം. അനഘേ!=പരിശുദ്ധേ.

സീത തന്റെ ത്യക്തമായശരീരം ഭൂമിയിൽലയിക്കുന്നതിനെപ്പററി വീണ്ടും സവിശേഷം ചിന്തിക്കുന്നു. സീത ഭൂഗർഭത്തിൽ പ്രവേശിച്ചുവെന്നുള്ള രാമായണകഥ ഇവിടെ അനുസന്ധേയമാണ്.

൱൭൮. ഗിരിനിർഝരശാന്തിഗാനം=മലയരുവികളുടെ മുഴക്കമാകുന്ന ശാന്തിഗാനം എന്നു താല്പര്യം. അദ്ദേശത്തിൽ=മേൽപറഞ്ഞ ഭൂഗർഭത്തിൽ. തരുഗുല്മസഞ്ചയം=വൃക്ഷങ്ങളുടെയും ചെടികളുടെയും കൂട്ടം. എന്റമേല്=ഞാൻ ശയിക്കുന്നതിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തു് ഏതവസ്ഥയിലും മനോഹരങ്ങളായ ഓരോ പ്രകൃതിവിഭവങ്ങൾ തന്നെ വിട്ടുമാറുന്നില്ലെന്നു് സീത ആശംസിക്കുന്നു. പ്രകൃതിസൌഭാഗ്യത്തിൽ ആ ഭൂപുത്രിക്കുള്ള ആസക്തി അത്ര ദൃഢതരമാണെന്നു് താല്പര്യം.

൱൭൯. കളനാദമാർന്നിട്ടു=മനോഹരമായ സ്വരമാധുര്യമുള്ളതു്. വികിരശ്രേണി=പക്ഷിവർഗ്ഗങ്ങൾ. മൃഗങ്ങൾ=മാൻകൂട്ടങ്ങൾ. മേൽ സൂചിപ്പിച്ച ആശയത്തെ ഈ പദ്യത്തിൽ തുടരുന്നു.

൱൮൦. സാനുഭൂ=സാനുപ്രദേശങ്ങൾ=പർവതത്തിന്റെ താഴ്വരകൾ. കുതുകം=സന്തോഷം.

മേൽ സൂചിപ്പിച്ച ആശയത്തെ ഭംഗ്യന്തരേണ ഉല്പ്പിച്ചു പറയുന്നു. താൻ ഭൂമിയിൽ ലയിച്ചാൽ ഭൂമിയിലുള്ള സർവ്വവിഭവവും തന്റേതായി, എന്നു താൽപര്യം.

൱൮൧. സസുഖം=സുഖത്തോടുകൂടി. ഭവദങ്കശയ്യ=ഭവതിയുടെ മടിയാകുന്ന മെത്ത. സുഷുപ്തിയിൽ=ഒന്നുമറിയാത്ത നിദ്രയിൽ. എൻപ്രസൂവ!=എന്റെ അമ്മയായ ഭൂമിയെ എന്നു താല്പര്യം. ശരീരത്തിന്റെ ലയത്തെപ്പററി ഉള്ള ചിന്തയെ അവസാനിപ്പിച്ചിട്ടു് സീത പെട്ടെന്നു് തന്റെ ബുദ്ധിയെ ചൈതന്യത്തിലേക്കു് തിരിക്കുകയും, അതു് സൂക്ഷ്മമായ ഉപരിലോകത്തിലേക്കു് ഉൽഗമിക്കുന്നതാണെന്നു് ഊഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

൱൮൨. തടിനീജലബിംബിതാംശി=നദീജലത്തിൽ ബിംബിച്ച

രൂപത്തോടുകൂടിയതു്. ക്ഷമ=ഭൂമി. താര=നക്ഷത്രം. സ്ഫുടമായ്=പ്രത്യക്ഷമായ്. ഭവദംഘ്രിലീന=ഭവതിയുടെ പാദത്തിൽ ലയിച്ചവൾ. ദ്യോവിൽ=ആകാശത്തിൽ. (ഉപരിലോകത്തിലെന്നു താല്പര്യം)

മേൽ സൂചിപ്പിച്ച അഭിപ്രായത്തെ ഇതിൽ വർണ്ണിക്കുന്നു. ഞാൻ ഭൂമിയിൽ ലയിച്ചതായി ജനദൃഷ്ടിയിൽ തോന്നിയാലും, ജലത്തിൽ പ്രതിബിംബിച്ചു് ഭൂമിയുടെ അടിയിൽ കാണുന്ന നക്ഷത്രത്തിൻെറ എന്നപോലെ എൻെറയും ഉജ്ജ്വലമായ ആത്മചൈതന്യം ഉപരിലോകത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിതമായിരിക്കും, എന്നുസാരം. ഉപമാലംകാരം.

[illegible]. ഭുജശാഖ=അവിടത്തെ കൈ ആകുന്ന വൃക്ഷശാഖ. ആശ്രയം=വിശ്രമസ്ഥാനം.

സീതയുടെ ആത്മബോധം പ്രകാശിക്കുന്നു. ഉൽക്രമിക്കുന്ന ജീവാത്മാവിൻെറ ആശ്രയനിരപേക്ഷവും സ്വാതന്ത്ര്യവുമായ സ്വഭാവം സീത കാണുന്നു പരമാത്മസ്വരൂപമാകുന്ന അഖണ്ഡാകാശത്തിൽ സകലദുഃഖവും അററുചേരുന്ന ആ ആത്മാവിന് അജ്ഞാനാവസ്ഥയിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന വിശ്രമസ്ഥാനങ്ങൾ ഒന്നും ആവശ്യമില്ലാത്തതിനാൽ അവസാനമായി സീത രാമനു വന്ദനം പറയുന്നു.

[illegible]. കനം=ഭാരം. അണ്ഡമണ്ഡലം=ബ്രഹ്മാണ്ഡസമൂഹം. അനഘസ്ഥാനം=നിർമ്മലസ്ഥാനം. ആദിധാമം=സൃഷ്ടിക്കുമുൻപെയുള്ള സർവാധാരമായ സത്തു്. (ജ്യോതിസ്സ്)

പരസ്പരം ആകർഷിക്കുന്ന പിണ്ഡങ്ങളും അതിൻെറ ഉപാദാനകാരണങ്ങളും മേൽപറഞ്ഞ സ്ഥാനത്തില്ലെന്നും അതു് ഉദയാസ്തമയങ്ങളില്ലാത്ത ചിദാകാശമാണെന്നും താല്പര്യം.

[illegible]. രുജ=ദുഃഖം. പരിപക്വസത്വൻ=പരിപക്വമായ അന്തഃകരണത്തോടുകൂടിയവൻ. നിജഭാരങ്ങൾ=തൻെറ സംസാരഭാരങ്ങൾ. അജപൗത്രൻ=അജമഹാരാജാവിൻെറ പൗത്രനായ രാമൻ. ജ്ഞമാനൈകവിഭാവ്യം=അനുഭവിക്കുന്നവരാൽ മാത്രം അറിയപ്പെടുന്നതു്.

വിരഹദുഃഖത്താൽ വൈരാഗ്യംസ്ഥിരീഭവിച്ചുആത്മശുദ്ധിവ ന്നശേഷം രാമനും ആ സ്ഥാനത്തെ താമസിയാതെ പ്രാപിക്കുമെന്നു സീത പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു. അജപൌത്രൻ എന്ന വിശേഷണം കൊണ്ടു് ഇന്ദുമതിയെ അനുഗമിച്ച പിതാമഹനെപ്പോലെ രാമൻ സീതയെ അനുഗമിക്കുമെന്നും ധ്വനിക്കുന്നു.

ഫവ്വാ. ഉൽകമ്പം=വിറയൽ. ശബ്ദവിചാരമിത്രം=വാക്കും വിചാരവും ഇടകലൎന്നവിധത്തിൽ.

ഈ ഘട്ടത്തിൽ ഉപഹരത്താലെ അലൌകികപ്രത്യക്ഷം ചൊ സീത രാമൻ തന്നെ നഗരത്തിലേക്കു തിരിയെ വിളിക്കുന്നു വാല്മീകിയെ ആശ്രമത്തിലേക്കു പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്നതായി കാണുകയും അതിൽ തനിക്കുള്ള കഠിനമായ വെറുപ്പുകൊണ്ടു ക്ഷോഭിക്കയുംചെയ്യുന്നു.

ഫവ്വാ. ദേവിയായി=കറക്കാരിയല്ലന്നു ജനങ്ങൾക്കുതോന്നത്തക്ക സാക്ഷ്യം നൽകി.

ഇപ്പൊൾസൂചിപ്പിച്ച വാല്മീകിയുടെ ആഗമനത്തെ ബുദ്ധിയിൽവച്ചുകൊണ്ടു് ഈ പദ്യത്തിൽ സീത അദ്ദേഹത്തോടഭിമുഖമായി മറുപടിപറയുന്നു. പാവയൊ എന്നചോദ്യംകൊണ്ടു ജനബോദ്ധ്യത്തിനായി എപ്പോഴും കൂത്താടാൻ തൻെറ സ്ത്രീത്വാഭിമാനം അനുവദിക്കയില്ലെന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

ഫവ്വ്വ. അനഘാശയ=നിർമ്മലാത്മാവായ മഹർഷേ! ചേതന=അന്തഃകരണം. വഴങ്ങിടാ=നഗരത്തിലേക്കു പോകണമെന്നുള്ള അവിടത്തെ ആജ്ഞയ്ക്കു കീഴ്പെടുകയില്ല. നിനയായ്കമറിച്ചു=അവിനീതയാണെന്നു ശങ്കിക്കരുതു വിനയം=മൎയ്യാദ. വിധേയം=വശംവദം.

എൻെറ അന്തഃകരണവും ആത്മാവും ഈ ശാസനയ്ക്കു് ഒരിക്കലും കീഴടങ്ങുകയില്ലെന്നും അതുകൊണ്ടു ഞാൻ അവിനീതയാണെന്നു അങ്ങു് ശങ്കിക്കരുതെന്നും, മൎയ്യാദയിൽ ശീലിച്ചിട്ടുള്ള എൻെറ ശരീരം അവിടത്തെ ആജ്ഞയ്ക്കു വശംവദമായേക്കാം എന്നു താല്പൎയ്യം.

ഫവ്വൻ. ചിന്തകൾ=സന്താപകരങ്ങളായ വിവിധമനോവ്യ

ത്തിക്കൾ. ഉപമാനസാമർത്ഥ്യംകൊണ്ട് സീതയ്ക്കു ഈ ഘട്ടത്തിൽ ശര്യാന്തരമില്ലെന്നു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

൫൯൦. താരജാലം=നക്ഷത്രഗണങ്ങൾ. പശ്ചിമപയോധി=പടിഞ്ഞാറെ സമുദ്രം. ഇതരോഡുനണങ്ങൾ=സന്ധ്യയ്ക്കു ഉദിക്കാത്ത മറ്റു നക്ഷത്രങ്ങൾ ഇണ്ട്=ഇതു്, എന്തു=ഈ നേരത്തും ഇവിടെ എന്താരിരിപ്പാണിതു്. ഈ സന്ദർഭത്തിൽ രാത്രി വളരെ കഴിഞ്ഞിട്ടും ഭൂതാവിഷ്ടയെപ്പോലെ സീത പുറത്തിരിക്കുന്നതുകണ്ടിട്ടു ഒരു താപസി വന്നു സീതയോടു ഇങ്ങനെ വിളിച്ചുപറയുന്നു.

൫൯൧. തീർത്ഥപ്രോക്ഷണം=തീർത്ഥജലം മുഖത്തു തളിക്കൽ. അത്ക്കുലപതി=കുലപതിയായ വാല്മീകി.

സീത ബോധംകെട്ടിരിക്കുന്നതു മനസ്സിലാക്കി താപസി മുഖത്തു തീർത്ഥജലം തളിച്ചു താങ്ങി ആശ്രമത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി കിടത്തുന്നു. നേരം പ്രഭാതമാകാറായി സീത വിചാരിച്ചപോലെ വാല്മീകി രാമന്റെ സന്ദേശത്തോടുകൂടി അവിടെ എത്തുകയുംചെയ്യുന്നു.

൫൯൨. മുനീന്ദ്രൻ=വാല്മീകി. അധോവദന=മുഖംതാഴ്ത്തിയവൾ. അസ്സഭാവേദി=അയോദ്ധ്യയിലെ സഭയുടെ മുൻപാകെ. അനുശയക്ലാന്താസ്യൻ=പശ്ചാത്താപത്താൽ വാടിയമുഖത്തോടുകൂടിയവൻ. കാന്തനെ=ഭർത്താവായ ശ്രീരാമനെ. പൌരസമക്ഷം=തന്നെക്കുറിച്ചുപവാദംപറഞ്ഞ പൌരന്മാരുടെ മുൻപാകെ. സതീ=പതിവ്രതയായ സീത.

സീത വളരെ വിഷമിച്ചുശേഷം വാൽമീകിയെ പിന്തുടരുന്നു. വഴിക്കുമുൻപേനടക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളെ അല്ലാതെ മറ്റൊന്നിനേയും നോക്കുന്നില്ല. സഭയിൽ എത്തി പശ്ചാത്താപംകൊണ്ടു വാടിയ രാമന്റെ മുഖത്തെ ഒരിക്കൽ നോക്കുന്നു. അടുത്തിരിക്കുന്നപൌരന്മാരെയും കാണുന്നു. ഈ ധർമ്മസങ്കടത്തിൽ മാനിനിയായ ആ പതിവ്രത അന്തഃകരണത്തിൽ പോരാടുന്ന ശക്തിയേറിയ വികാരങ്ങളാൽ അപഹൃതപ്രാണയായിട്ടോ യോഗവൈഭവത്താലോ ഈ ലോകത്തെ ത്യജിച്ചു.